

Technická univerzita v Liberci

Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická

Katedra: Historie
Studijní program: Učitelství pro 2. stupeň základních škol
Kombinace: Anglický jazyk – dějepis

CAMBRIDGEŠTÍ ŠPIONI
CAMBRIDGE SPIES

Diplomová práce: 09-FP-KHI-196

Autor:
Kateřina STĚHULOVÁ

Podpis:

Adresa:
Požárnická 505
51301, Semily

Vedoucí práce: PhDr. Stanislav Tumis, M.A., Ph.D.

Konzultant: PhDr. Stanislav Tumis, M.A., Ph.D.

Počet

stran	slov	příloh
95	27647	12

V Liberci dne: 20. 5. 2009

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně, výhradně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Kateřina Stěhulová

Poděkování:

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucímu práce, PhDr. Stanislavu Tumisovi, M.A., Ph.D. za jeho trpělivou spolupráci při vytváření tohoto textu, a zaměstnancům British Library a British Library Newspapers za jejich ochotu a pomoc při vyhledávání potřebných informací.

Anotace

Tato diplomová práce pojednává o konkrétní aféře v rámci tajných dějin špionáže ve Velké Británii. Analyzuje činnost tzv. „cambridgeských špiónů“ – jejich životy od mládí, ve kterém se formovaly osobnosti každého z nich, po jejich profesionální život v britských tajných službách, díky němuž se stali špičkovými agenty sovětské KGB. Cílem této práce je nejen nastínit podmínky, ve kterých fenomén cambridgeských špiónů vznikl, ale analyzovat také průběh celého působení tohoto uskupení a aféru, která následovala po zjištění úniku informací z bezpečnostních služeb.

Footnote

This diploma thesis deals with a concrete affair within the scope of then secret history of espionage in Great Britain. It tells the story of the so called „Cambridge spies“ – their youth, in which their personalities were formed as well as their professional life in the British secret services, thanks to which they became the top agents of the Soviet KGB. The goal of this paper is not only to outline the circumstances that led to the genesis of Cambridge spies' phenomenon, but also to show the progress of this group's activity and the affair that followed after British public found out about the leak of information from security services.

Annotation

Diese Diplomarbeit behandelt eine konkrete Affäre in der Geschichte der Geheimdienste und Spionage in Groß Britannien. Sie erzählt die Geschichte der so genannten „Cambridge Five“. Sie beschreibt so wohl die Jugend dieser Männer in der sich deren Persönlichkeiten geformt haben, als auch deren professionelle Karriere in den britischen Geheimdiensten durch welche sich die Männer zur besten Agenten der sowjetischen KGB entwickelt haben. Ziel dieser Arbeit ist es nicht nur die Bedingungen in denen sich das Phänomen der Cambridge Five entwickelt hat zur zeigen, aber ebenso das Wirken dieser Gruppe und die Affäre die nach der Aufdeckung von Entweichung von Informationen aus den britischen Geheimdiensten entstanden ist zur beschreiben.

Obsah

1	ÚVOD	8
2	NA POZADÍ VELKÝCH DĚJIN.....	11
2.1	VELKÁ BRITÁNIE VE 20. A 30. LETECH	13
2.1.1	<i>Politika appeasementu .....</i>	<i>13</i>
2.1.2	<i>Ekonomika a společnost po první světové válce .....</i>	<i>15</i>
2.2	OXBRIDGE.....	17
2.2.1	<i>Univerzity a tzv. „hominterna“ .....</i>	<i>18</i>
2.2.2	<i>Oxbridge pod tlakem komunismu.....</i>	<i>19</i>
2.3	TAJNÉ SLUŽBY	21
2.3.1	<i>MI5 – Military Intelligence section 5 (Security service).....</i>	<i>22</i>
2.3.2	<i>MI6 - Military Intelligence section 6 (Secret Intelligence Service).....</i>	<i>23</i>
3	CAMBRIDGEŠTÍ ŠPIONI.....	24
3.1	GUY BURGESS	25
3.1.1	<i>Mládí a studie .....</i>	<i>25</i>
3.1.1.1	Eton	25
3.1.1.2	Trinity College.....	26
3.1.2	<i>Cambridgeský agitátor .....</i>	<i>26</i>
3.1.2.1	Apoštol.....	26
3.1.2.2	Socialista a komunista	28
3.1.3	<i>Profesní život.....</i>	<i>29</i>
3.1.3.1	BBC.....	31
3.1.3.2	SIS.....	31
3.1.3.3	Ministerstvo zahraničí	33
3.1.3.4	Dvojitý agent	35
3.2	DONALD MACLEAN	38
3.2.1	<i>Rodina.....</i>	<i>38</i>
3.2.2	<i>Studie.....</i>	<i>38</i>
3.2.2.1	Gresham's.....	38
3.2.2.2	Trinity Hall	39
3.2.3	<i>Diplomat .....</i>	<i>41</i>
3.2.3.1	Ministerstvo zahraničí v Londýně	41
3.2.3.2	Paříž.....	42
3.2.3.2.1	Melinda	42
3.2.3.3	Zpět v Londýně	43
3.2.3.4	Washington	44
3.2.3.5	Káhira.....	45
3.2.4	<i>Špionáž.....</i>	<i>47</i>
3.2.4.1	Washington a atomový výzkum	49
3.2.4.2	Ztráta spojení	50
3.2.4.3	Zmizení.....	51

3.2.5	<i>Odhalování</i>	52
3.2.5.1	Projekt VENONA a pátrání po agentovi „Homer“	52
3.2.5.2	MI5 v akci	53
3.3	KIM PHILBY	55
3.3.1	<i>Rodina St John Philbyho</i>	55
3.3.2	<i>Studium</i>	56
3.3.2.1	Westminster	56
3.3.2.2	Trinity College	56
3.3.2.3	Vídeň	57
3.3.3	<i>Profesní život</i>	58
3.3.3.1	Novinářem generála Franca	58
3.3.3.2	Učitel sabotérů	59
3.3.3.3	V tajných službách Jeho Veličenstva	60
3.3.4	<i>Ve stopách Jamese Bonda</i>	62
3.3.4.1	Naverbování a první úkoly	63
3.3.4.2	Španělsko	63
3.3.4.3	Špion v nitru zpravodajské služby	65
3.4	ANTHONY BLUNT	68
3.4.1	<i>Dětství v Paříži</i>	68
3.4.2	<i>Studium</i>	69
3.4.2.1	Marlborough	69
3.4.2.2	Trinity College	70
3.4.3	<i>Profesní život</i>	71
3.4.3.1	Kapitánem ve Francii	71
3.4.3.2	Profesor Blunt v MI5	72
3.4.3.3	Správce královské galerie	73
3.4.3.4	Královský špion	73
4	OZVĚNY	76
4.1	ÚTĚK BURGESS A MACLEANA	77
4.2	TŘETÍ A ČTVRTÝ MUŽ	80
4.2.1	<i>Dva pokusy odhalit „třetího muže“</i>	80
4.2.1.1	Čtvrtý muž nalezen v královském paláci	83
4.3	OHLASY	85
4.4	ODDĚLENÉ ŽIVOTY	87
5	ZÁVĚR	89
6	PRAMENY A LITERATURA	91
7	SEZNAM PŘÍLOH	95

1 Úvod

Špionáž je „druhou nejstarší“ a pravděpodobně nejméně ctnostnou profesí v dějinách lidstva. Přesto se stala atraktivním tématem pro literární i filmové zpracování. Největší oblibě se těší od dob tvorby Iana Fleminga, který ve svém díle ztvárnil postavu „dokonalého“ špiona Jamese Bonda. Realita se však od tohoto obrazu značně liší.

Cambridgeští špioni jsou jedním z příkladů toho, jak svět špionáže vypadal ve skutečnosti. Guy Burgess, Donald Maclean, Kim Philby a Anthony Blunt se ke svému tajnému poslání „upsali“ již v době svých studií na univerzitě v Cambridgi. Stali se členy komunistické organizace a spolupracovali se sovětskou tajnou službou (dnešní KGB), která svou výzvědnou činností výrazně ovlivňovala běh událostí ve 20. století (zejména v jeho druhé polovině).

Analýzu činnosti cambridgeských špiónů jsem zvolila zejména proto, že v české historiografii k ní lze najít pouze omezené množství dílčích informací. Součástí mého výzkumu byl půlroční pobyt ve Velké Británii, kde bylo možné získat velkou část zejména sekundární literatury, ale také některých pramenů, s jejichž pomocí je možné utvořit si o události představu. Účelem práce je tedy analyzovat tuto epizodu z britských dějin a interpretovat ji české odborné veřejnosti tak, aby pochopila nejen její průběh, ale hlavně její příčiny a dopad na britskou společnost.

V první části textu jsem se pokusila o rozbor charakteru meziválečného období v Evropě a ve Velké Británii, jeho základních vývojových směrů a klíčových momentů a okrajově také působení těchto událostí na změny ve společnosti. Tato část se zabývá rovněž charakteristikou klíčových institucí, jež byly s působením cambridgeských špiónů spjaty. Jedná se o vládní bezpečnostní složky, které hrály (a dodnes hrají) důležitou roli ve výzvědné a kontrarozvědné činnosti v Británii i v zahraničí. Své místo zde má i analýza prostředí dvou prestižních britských univerzit, tzv. *Oxbridge*, v nichž se utvářely politické názory mladé britské elitní společnosti.

Druhá část je věnována biografii jednotlivých členů cambridgeského špionážního kruhu se zaměřením na ty části života, jež byly klíčové pro jejich kariéru

špionů. U většiny z nich (kromě Guye Burgesse, jenž měl mezi cambridgeskými špiony zvláštní význam) jsem se snažila popsat dvě roviny jejich životů (veřejný a tajný) odděleně, jak je museli tito agenti prožívat ve skutečnosti.

Práce odpovídá na několik základních otázek. První z nich se týká především zrodu fenoménu cambridgeských špionů. Jedním z cílů této analýzy je tedy zjistit důvody, které vedly mladé intelektuály k příklonu ke komunistickému hnutí. Další otázka pojednává především o problematice přijetí těchto absolventů do tajných služeb. Poslední z nich se táže, jaký dopad mělo jejich působení pro budoucí vývoj mezinárodních vztahů v průběhu a po skončení druhé světové války.

Ke zpracování tohoto tématu jsem využila převážně sekundárních pramenů, neboť primární zdroje jsou v oblasti rozvědky a kontrarozvědky velmi těžko dostupné. Většina organizací, jichž se špionážní činnost jakkoli týkala, své aktivity drží v tajnosti. K použitým primárním pramenům patří zejména britské deníky, z nichž lze vyčíst reakci společnosti na vzniklou aféru, a některé záznamy uložené v *The British Archives*.

Mezi ostatními zdroji jsem věnovala pozornost i knize memoárů jednoho z cambridgeských špionů Kima Philbyho.¹ Odráží se v ní celé období jeho práce pro sovětskou rozvědku až do jeho odchodu z Británie. Nelze ji však považovat za stoprocentně pravdivou. V úvahu je nutno vzít zejména skutečnost, že kniha vyšla ještě v době studené války, a proto nebylo možné vyzradit veškerá tajemství špionáže na území Velké Británie či Spojených států. Výzvědné mise KGB by tím byly poškozeny. Philby tak ve svém díle v podstatě konstatuje již známá fakta.

Existují však i monografie vycházející z tajných archivů KGB. K prvním z nich patří tzv. *Mitrokhin archive*,² který představuje výsledek spolupráce historika Christophera Andrewa s bývalým pracovníkem KGB Vasilijem Mitrochinem, jenž po dlouhou dobu svého působení v archivech KGB vytvářel kopie dokumentů nebo je přímo odnášel domů. Ty pak po pádu Sovětského svazu poskytl prostřednictvím britské ambasády v Litvě západním zemím. Z tajných dokumentů přímo z centra KGB vychází

---

¹ PHILBY, Kim, *Moje tichá válka*, Praha: Naše vojsko, 1971.

² ANDREW, Christopher – MITROKHIN, Vasili. *The Mitrokhin archive: KGB in Europe and the West*, London: Allen Lane, 1999-2005.

také dílo novináře Genrikha Borovika *The Philby Files*.³ Borovik byl navíc jedním z posledních, kdo měl možnost vést sérii rozhovorů s Kimem Philbym, díky nimž kniha získala ucelený obraz o jeho životě.

Ostatní díla sepsali především novináři a vyšetřovatelé, kteří se snažili vnášet do případu nové poznatky. Jejich informační hodnota je omezena dobou jejich vydání. Příkladem může být například dílo spisovatele Cyrila Connollyho *The Missing Diplomats* (1952),⁴ v němž se autor věnoval úvahám o zmizení diplomatů Burgesse a Macleana. Dílo J. S. Mathera a D. Seamana *The Great Spy Scandal*⁵ vyšlo v roce 1955, a proto například vůbec nepojednává o zapojení Kima Philbyho nebo Anthony Blunta, neboť jejich účast na případu nebyla v té době ještě potvrzena.

---

³ BOROVIK, Genrikh, *The Philby files: the secret life of the master spy - KGB archives revealed*, London: Little Brown, 1994.

⁴ CONNOLLY, Cyril, *The missing diplomats*, London: Queen Anne Press, 1952.

⁵ MATHER, John Sidney – SEAMAN, Donald, *The great spy scandal*, London: Daily Express, 1955.

2 Na pozadí velkých dějin

Když v roce 1918 skončila první světová válka, celá Evropa se snažila co nejrychleji stvrdit nově vzniklý mír a uspořádat poměry mezi zúčastněnými státy. Za tímto účelem byla svolána konference do Paříže, kde se sešli zástupci dvaatřiceti zemí z celého světa. Bylo zde podepsáno několik mírových smluv, které garantovaly hranice v Evropě,⁶ především pak tzv. Versailleská mírová smlouva s Německem, na základě níž Německo přišlo o kolonie a část svých území ztratilo ve prospěch Francie, Belgie, Polska, Dánska a dalších států.

Pařížská jednání však přinesla i negativní výsledky. Výrazné oslabení Německa a nepřiměřené válečné reparace byly jen jednou z příčin finančního a měnového zmatku v poválečné Evropě. Svou roli sehrál také „ekonomický nacionalismus“⁷ většiny evropských zemí a válečné dluhy mezi zeměmi Dohody. Hyperinflace, která nastala v Německu po francouzsko-belgické okupaci Porúří, byla sice zažehnána díky obrovské půjčce a investicím ze Spojených států, ale obyvatelstvu (zejména středním třídám) přinesla výrazný pokles životní úrovně.

Po roce 1924 se hospodářská situace na kontinentě poměrně stabilizovala. Zanedlouho však Evropu čekal další šok. Dne 25. října 1929 otřásly světem události tzv. „černého čtvrtku“, kdy došlo ke kolapsu burzy v New Yorku. USA ztratily schopnost dále investovat v evropských státech a začaly odsud stahovat svůj kapitál, což vedlo k postupnému propadu ekonomiky celého světa.

S koncem první světové války se ve světě začala prosazovat radikální hnutí, která se pokoušela vypořádat s válečnou a poválečnou krizovou situací. V některých případech se radikálové dostali k moci a začali budovat totalitní režimy. Bolševická revoluce z listopadu 1917 vynesla do čela Ruska (od roku 1922 Sovětského svazu) vládu V. I. Lenina. V roce 1922 následovalo vítězství totalitního Mussoliniho fašismu v Itálii. Význam totalitních vlád vzrostl ve 30. letech, kdy se jednotlivé země snažily najít cestu z nastalé hospodářské krize. Typickým příkladem tohoto trendu byl německý nacismus, v jehož čele stál Adolf Hitler. Hitler se 30. ledna 1933 chopil moci a začal

---

⁶ Jedná se zejména o smlouvy Saint-Germainskou, Trianonskou, Neuillyskou a Sèvreskou, pojmenované podle pařížských předměstí, kde byly podepsány.

⁷ Snaha evropských států o ekonomickou soběstačnost.

prosazovat svůj nacistický program nejen uvnitř země, ale i na poli mezinárodních vztahů. Ještě téhož roku Německo vystoupilo ze Společnosti národů a o tři roky později dokonce obsadilo demilitarizovanou oblast Porýní. Žádná z velmocí proti němu nezakročila.⁸

Po anšlusu Rakouska⁹ a Mnichovské dohodě v roce 1938 vpadly následujícího roku (15. března) Hitlerovy vojenské jednotky do Čech a na Moravu a vytvořily zde Protektorát Čechy a Morava, jenž plně podléhal Německu. Teprve tehdy si velmoci plně uvědomily nebezpečí, které přinášela Hitlerova agresivní politika ve střední Evropě. Když pak v srpnu 1939 došlo k uzavření dohody Hitlera se Stalinem o vzájemném neútočení (tzv. pakt Ribbentrop-Molotov), Evropa pochopila, že se chystá velká válka.

---

⁸ NEVILLE, Peter, *Hitler a appeasement: Britský pokus zabránit druhé světové válce*, Líbeznice: Víkend, 2008, s. 39.

⁹ Rakousko bylo obsazeno německými armádami a připojeno k Německu.

2.1 Velká Británie ve 20. a 30. letech

Velká Británie patřila v meziválečném období navzdory značnému oslabení, jež způsobila první světová válka, mezi velmoci, které „hýbaly světem“. Jako jedna z vítězných mocností měla hlavní slovo na Pařížské mírové konferenci a pomáhala utvářet budoucí podobu Evropy a světa. Stejně jako v evropských zemích se i v rámci britského impéria objevila nacionální hnutí, která usilovala o samostatnost. Nejvýrazněji se to projevovalo v Irsku a na Blízkém a Středním východě.

Ve vnitřní politice docházelo po skončení první světové války k významným mocenským přesunům. V roce 1922 skončila vláda posledního liberálního předsedy vlády Davida Lloyda George a v čele britské politiky stanula konzervativní strana. Období její dlouholeté vlády v Británii bylo přerušeno jen dvakrát – poprvé v roce 1924, kdy se na devět měsíců dostala k moci labouristická vláda pod vedením Ramsayho MacDonalda, a pak až v roce 1929, v němž labouristé poprvé zvítězili ve volbách. V roce 1931 nabídl MacDonald v zájmu vyřešení hospodářské krize rezignaci. Král Jiří V. jej pověřil sestavením vlády tzv. „Národní koalice“, která měla hledat řešení nastalé ekonomické situace. Protože však tato koaliční vláda počítala se spoluprací konzervativní a labouristické strany, rozhodlo se jej vedení Labour Party vyloučit ze svých řad jako zrádce.¹⁰

Ve 30. letech se Británie musela potýkat také s nestabilní mezinárodní situací, vyvolanou jednáním Německa v Evropě. V roce 1937 se stal předsedou vlády Neville Chamberlain, který byl jedním z hlavních představitelů britské politiky *appeasementu*, jejímž cílem bylo udržovat světový mír; v duchu této politiky se snažil udržovat přátelské mezinárodní vztahy s Německem.

2.1.1 Politika appeasementu

Po roce 1918 vládly v Evropě nálady všeobecně nenávistné nálady vůči Německu. V tomto duchu se nesla i versailleská jednání. Zejména Francie a Belgie usilovaly o co největší potrestání Německa, což se jim podařilo zejména prosazením obrovských válečných reparací. Ačkoli ministerský předseda Lloyd George měl ke znění Versailleské smlouvy určité výhrady, nakonec ji podpořil.

---

¹⁰ MAUROIS, André, *Dějiny Anglie*, Praha: Nakladatelství Lidové Noviny, 1995.

Již od roku 1919 se však začaly objevovat pochybnosti o správnosti tvrdých trestů pro Německo. Zrodilo se první zájmové uskupení, nakloněné ústupkům vůči poraženým, mezi jehož členy patřili například politik Robert Cecil, historik Arnold Toynbee nebo diplomat Harold Nicolson.¹¹ I mezi politiky vyvstaly ještě před podepsáním mírové smlouvy pochyby o zavedení „tvrdých“ reparací. Winston Churchill (v té době ministr války), ministr financí Austen Chamberlain, lord kancléř Birkenhead i další státníci se připojili k myšlence revize Versailleského míru.¹²

Když se Německo v roce 1921 zpozdilo s platbou reparací, Francie, Belgie a Británie obsadily tři důležitá obchodní centra v Porúří. Úplnou okupaci Porúří, přichystanou Francií a Belgií v roce 1923, však již britská vláda odsoudila. Jeden z prvních představitelů *appeasementu* Lord d'Abernon¹³ dokonce označil činy Belgie a Francie za neoprávněnou agresi vůči Německu a dovolával se zásahu britského parlamentu pro ochranu jeho suverenity.¹⁴

V duchu *appeasementu* se nesla i 30. léta. Velká Británie se o nově vzniklé střeoevropské státy nezajímala od počátku a ve 30. letech Německu odpouštěla porušování mírových smluv (obsazení Porýní) i projevy nesouhlasu s politikou Společnosti národů (například když opustilo konferenci v Ženevě, která jednala o odzbrojování Evropy). Završením politiky *appeasementu* se stala dohoda, kterou v září 1938 podepsali zástupci čtyř evropských států v Mnichově. Mocnosti zde rozhodly o osudu Československa, na jehož pohraniční území si Německo činilo nároky. Tehdejší předseda vlády Neville Chamberlain při návratu do Británie prohlásil, že podpisem dohody přinesl „mír se ctí“.¹⁵ Jeho oponent Winston Churchill však v Mnichovské dohodě rozpoznal porážku britské zahraniční politiky. Jeho slova „Anglie a Francie měly na vybranou mezi válkou a hanbou. Zvolily hanbu, budou mít válku“,¹⁶ se o necelý rok později potvrdila.

---

¹¹ Z tohoto uskupení postupem času vznikl tzv. *Chatham House*, neboli Královský institut mezinárodních vztahů.

¹² Neville, c. d., s. 25-26.

¹³ Britský velvyslanec v Německu v letech 1923-1926.

¹⁴ Neville, c. d., s. 27-28.

¹⁵ Tamtéž, s. 146.

¹⁶ Maurois, c. d., s. 435.

2.1.2 Ekonomika a společnost po první světové válce

Stejně jako v ostatních zemích, jejichž území se dotkla „Velká válka“, se i v Británii věnovali politici zpočátku hlavně hospodářské obnově. O znovuvybudování předválečného standardu usilovali také její občané. V prvních letech míru to způsobilo obrovský „boom“ kupní síly, který vedl k růstu cen i mezd. Když však „nákupní horečka“ na počátku 20. let opadla, hodnota pracovní síly již neklesala paralelně s cenami zboží. Nastala velká inflace.¹⁷

V evropském kontextu měla Británie navzdory velkým hospodářským problémům a potížím v koloniích v jistém smyslu výhodnější pozici než ostatní země. Její území nebylo zničeno tak jako ostatní kontinentální státy a navíc její statut koloniální velmoci jí zajišťoval alespoň minimální stabilitu. Zástupci jednotlivých dominií se dohodli na úzké spolupráci v rámci impéria.¹⁸ Velká Británie za to garantovala koloniím svou ochranu. Podle historika Normana Daviese byla právě tato dohoda jedním z důvodů, proč se Británie snažila svou mezinárodní politikou *appeasementu* v následujících letech udržet mír za každou cenu. Nebyla totiž schopná těmto závazkům dostát.¹⁹

Vývoj ekonomiky země se stal rozhodujícím faktorem pro utváření společnosti v období mezi světovými válkami. Následkem dlouhodobého trendu, který měl kořeny již v průmyslové revoluci, docházelo k „třídnímu“ dělení společnosti, v níž se nejpočetnější skupinou stávaly tzv. *working classes*, zatímco tradiční aristokracie pomalu ztrácela svůj význam.²⁰

Permanentní krize vyvolávala ve společnosti nespokojenost s vládní politikou. Ve 20. letech se symbolem ekonomických problémů země stala generální stávka.²¹

---

¹⁷ DAUNTON, Martin, *Wealth and Welfare: An Economic and Social History of Britain 1851-1951*, New York: Oxford University Press, 2007, s. 177.

¹⁸ JUDD, Denis, *Impérium: britská imperiální zkušenost od roku 1765 do současnosti*, Praha: BB art, 1999, s. 293.

¹⁹ DAVIES, Norman, *Ostrovy: dějiny*, Praha: Jiří Buchal – BB art, 2003, s. 668.

²⁰ Tamtéž, s. 689.

²¹ V důsledku Dawesova plánu došlo v Evropě k poklesu cen uhlí. Ministr financí Winston Churchill navíc rozhodl (i přes varování ekonomů, mezi něž patřil například John Maynard Keynes) o návratu ke zlatému standardu libry. Její reálná hodnota tedy vzrostla. V souladu s těmito okolnostmi chtěli vlastníci uhelných dolů na severu Anglie snížit horníkům mzdy. Proti tomu se však postavily odbory a na důkaz odporu proti upravování dělnických mezd vyvolaly v květnu 1926 generální stávku. Srv. KOVÁŘ, Martin, *Generální stávka ve Velké Británii v roce 1926. Příspěvek k dějinám ostrovního*

V důsledku světové krize se ekonomická situace země natolik zhoršila, že se společnost v zájmu nalezení řešení začala zabývat politikou v mnohem větším měřítku, než tomu bylo doposud. Tyto okolnosti vytvářely předpoklady pro vznik různých extremistických politických hnutí (pravicových i levicových), jež začala pohlcovat masy.

2.2 Oxbridge

Oxfordská a Cambridgeská univerzita patří k nejstarším na světě a díky svým tradicím a kvalitě výuky k nejvyhlášenějším. Počátky vzdělávání v Oxfordu se datují do konce 11. století, avšak přesné datum založení univerzity není známo. Cambridgeská univerzita má naproti tomu o svém vzniku jasno – letos slaví 800 let od svého vzniku. Vzhledem k rivalitě, vládoucí mezi těmito dvěma vzdělávacími institucemi odnepaměti, nejsou cambridgeští příliš hrdí na to, jakým způsobem byla univerzita založena - vznikla *de facto* díky působení profesorů a studentů z Oxfordu, kteří se v roce 1209 nepohodli s obyvateli města, a proto se rozhodli opustit svou *alma mater* a vytvořit vlastní univerzitu, pro niž našli ideální místo v Cambridgi.

Univerzity jsou označovány jednotným termínem *Oxbridge*, protože mezi nimi lze najít mnoho podobností. Obě se pyšní středověkými mosty a pevnostmi, z obou se vyvinula obchodní centra. Najdeme zde ale i řadu rozdílů - i když obě univerzity leží na řekách, na nichž plují stejné pramice, nedokázaly se až do roku 1967 shodnout, má-li být člun řízen ze záďe nebo z příďe.²² Další odlišnosti jsou spíše formálního charakteru. Například jména jednotlivých kolejí mohou laikovi připadat stejná, opak je však pravdou. V Cambridgi můžeme najít Queens' College, v Oxfordu mají pro změnu Queen's College. Kolej pojmenovaná podle sv. Kateřiny se v Cambridgi nazývá St. Catharine's zatímco ve druhém případě St. Catherine's.²³

Jedním ze společných znaků je fakt, že již od založení byly obě univerzity především záležitostí elit – vždyť po několik století byly jedinými v Anglii a do řad studentů vybíraly jen ty nejlepší.²⁴ Za dlouhou dobu své existence stihly vychovat stovky špičkových vědců, umělců, politiků, profesorů či duchovních, mezi něž patřili například Isaac Newton, Charles Darwin, J. R. R. Tolkien, Oscar Wilde, Christopher Wren a mnoho dalších. Od dob reformace také závisely na soukromých donacích šlechtických rodů, kterým na oplátku poskytovaly vzdělání; možnost zde studovat souvisela také s finanční situací rodiny studenta. Tak tomu je dodnes – školné

---

²² SAGER, Peter, *Oxford and Cambridge: An Uncommon History*, London: Thames and Hudson, 2003, s. 17.

²³ Tamtéž.

²⁴ Ostatní univerzity v Británii vznikaly až v 18. a 19. století. Mezi nejstarší z nich patří například *University of Nottingham* (1798), *University College London* (1826), *University of London* (1836) nebo *Durham University* (1837).

v Oxbridgi patří stále mezi nejvyšší, avšak existují i různé granty a stipendia pro nadané studenty.²⁵

2.2.1 Univerzity a tzv. „hominterna“

Po většinu své existence zůstávaly obě univerzity výhradně mužské. Vzhledem k postavení žen ve společnosti se nebylo čemu divit – právo volit získaly britské ženy až po první světové válce, právo na potrat v druhé polovině 60. let a právo dosáhnout stejné mzdy za stejnou práci v roce 1970. Ačkoli některé z prvních kolejí zakládaly ženy, žádná z nich pro ně nebyla určena. Nepřekvapí proto, že se v Cambridgi první ženská kolej objevila až v roce 1869 (Girton College); o něco později ji následovala Newnham College. Oxford zaostal jen o devět let. Ženy však mohly dlouhou dobu navštěvovat pouze přednášky a skládat zkoušky, bez možnosti získat zde po ukončení studia akademický titul. Oxford byl k ženám o něco vstřícnější – obě pohlaví zde měla stejné podmínky již od roku 1920, zatímco v Cambridgi až v roce 1948.²⁶

Zkušenost s omezenou přítomností žen a dívek na univerzitní půdě (a nejen zde)²⁷ se stala jednou z příčin vzniku homosexuálních preferencí mezi studenty. Homosexualita se dokonce i přes svou nezákonnost stala na Oxbridgi ve 20. století běžným jevem. V univerzitních společnostech se na ni nepohlíželo jako na něco nepřipustného či potupného, ale naopak. Píše o tom například Miranda Carterová: „Při všeobecném nedostatku žen ve 20. letech byly homosexuální aféry přirozené a běžné a milostné vztahy byly často přijímány a podporovány přáteli těch, kterých se vztah týkal.“²⁸ U mnoha studentů se postupem času stalo, že od svých sexuálních pokusů upustili hned po skončení studií, někdy dokonce ještě dříve, jako tomu bylo například u Juliana Bella, mladého básníka z Trinity College. Homosexuální vztahy nebyly ničím neobvyklým ani mezi studenty a jejich profesory.²⁹

---

²⁵ McKIBBIN, Ross, *Classes and Cultures: England 1918-1951*, New York: Oxford University Press, 1998, s. 249-250.

²⁶ TUMIS, Stanislav, *Postavení žen a „ženská otázka“ v pozdně viktoriánské a edwardiánské společnosti* [disertační práce], Praha 2008, s. 98.

²⁷ I střední školy existovaly pro obě pohlaví odděleně.

²⁸ CARTER, Miranda, *Anthony Blunt: his lives*, London: Pan Books, 2002, s. 56.

²⁹ SOUKUP, Jaromír – TUMIS, Stanislav, *Cambridgeští špioni v čase studií. Příspěvek k výzkumu britského appeasementu ve třicátých letech 20. století*, in: Svět historie – Historikův svět, Sborník profesoru Robertu Kvačkoví, Liberec: Technická univerzita v Liberci 2007, s. 113-134.

2.2.2 Oxbridge pod tlakem komunismu

Na počátku 30. let nebyla politika častým tématem studentských diskuzí. S příchodem hospodářské krize se však situace v zemi razantně zhoršila, což hlavně mezi intelektuální elitou vedlo k četným diskuzím o jejích příčinách a možných řešeních následků. Podle historika Petera Sagera existovaly dva důvody, proč levicově orientovaná společnost začala ke komunismu tíhnout. Prvním z nich byl tradiční (a disfunkční) třídní systém, z něhož vyrůstaly tři miliony nezaměstnaných, druhým pak růst německého nacionalistického hnutí a obavy z jeho šíření mimo německé hranice.³⁰

Výjimkou v tomto trendu nebyly ani univerzity. Na oxfordské University College vznikla jako první *Gower Socialist Society* (1931), jakási pobočka komunistické strany, která se zde udržela i přes to, že vedení univerzity odmítlo k jejím setkáním poskytnout prostory. O rok později pak byla založena *October Society*.³¹ V Cambridgi se po „zradě“ Ramsayho MacDonalda rozpadl Labouristický klub a socialisté se na univerzitě ocitli na čas bez společného vedení. Bývalý horník Harry Dawes, studující na *Trinity College*, se chopil iniciativy a ještě téhož roku se zasloužil o založení klubu nové levice s názvem CUSS (*Cambridge University Socialist Society*).

Univerzita v Cambridgi byla ve srovnání s Oxfordem komunistickému hnutí otevřenější. Koncem 20. let sem začali přicházet studenti z hornických rodin přijatých na základě stipendií od *Workers' Educational Association* (Dělnická vzdělávací asociace). Přinášeli s sebou mnoho různých příběhů a svědectví o „skutečném“ životě dělnických rodin v chudších severních oblastech, a předkládali tak místním studentům realistický obraz světa a jeho různých stránek. Komunistické myšlení se zde šířilo také díky vlivu vyučujících a postgraduálních studentů. Mezi nejvlivnější z nich patřili Maurice Dobb a Roy Pascal. Další významnou dvojicí, která se podílela na propagaci komunistické myšlenky mezi studenty, byli Anthony Blunt a Guy Burgess, k nimž se později přidali Kim Philby, John Cornford a David Haden Guest.

Ve 30. letech se obě univerzity staly pro sovětské tajné služby „školkami potenciálních mladých agentů“.³² Sovětská NKVD³³ si dobře uvědomovala, že odtud

---

³⁰ Sager, c. d., s. 224.

³¹ Tato společnost (nejen svým názvem) oslavovala „úspěchy“ říjnové revoluce v Rusku.

³² COOKRIDGE, Edward Henry, *The third man: the truth about „Kim“ Philby, double agent*, London: Barker, 1968, s. 15.

vycházeli mladí absolventi, kteří v budoucnu obsazovali důležité pozice ve státní správě, a proto se je snažila přesvědčit o správnosti komunistického učení a získat je pro svou věc, dokud byli ještě politicky tvární, což vzhledem k okolnostem nebylo nikterak složité.

Podle slov Anthonyho Blunta „marxismus zasáhl Cambridge v roce 1933“.³⁴ Zasluhu na tom měli hlavně dva noví přesvědčení členové komunistické skupiny, kteří se díky své aktivitě zanedlouho dostali do jejího čela. Jednalo se o Jamese Klugmanna a Johna Cornforda, jež se brzy stali organizátory veškerých protiválečných demonstrací a diskuzí o řešení světové krize za pomoci komunistických teorií, čímž získávali obdiv a přízeň mnoha dalších.³⁵ K marxismu se hlásily pouze některé koleje (vůdčí roli měla Trinity College), zatímco většina Oxbridge zůstala na straně liberálů či konzervativců. Marxisté tak tvořili nepočetnou, ale zřetelnou a velmi hlasitou menšinu.³⁶

---

³³ Lidový komisariát vnitřních záležitostí. NKVD je pouze jedno z jmen, které organizace v průběhu 20. století nesla. Původní „Čeka“ prošla od svého vzniku v roce 1917 mnoha změnami. Nejprve se přejmenovala na GPU (1922-1923), později byla změněna na OGPU (1923-1934), po němž následovalo právě NKVD (1934-1946). Dalším názvem bylo MVD (1946-1954), se kterým souběžně existovalo MGB (1946-1953). Poslední nástupnickou institucí se stala KGB (1954-1991). V této práci se budou v rámci přehlednosti vyskytovat pouze dvě jména – NKVD a KGB, které mezi sebou budou zaměňována libovolně.

³⁴ Carter, c. d., s. 109.

³⁵ Sager, c. d., s. 224. Srov. Carter, c. d., s. 120.

³⁶ Roku 1935 se k levici veřejně hlásilo údajně maximálně 1% studentů (Penrose & Freeman, c. d., s. 92).

2.3 Tajné služby

Již na počátku 20. století se Británie, která se s Německem předháněla o prvenství ve zbrojení a technologické vyspělosti, rozhodla bránit proti výzvědným jednotkám německé armády pronikajícím zejména do válečných přístavů. V roce 1909 byl z rozhodnutí *Commitee for Imperial Defence* vytvořen *Secret Service Bureau* (Úřad pro tajné služby), první britská trvalá zpravodajská služba. Z úřadu se pak vyčlenily dvě základní složky - *Home Section* (později známá jako MI5) a *Foreign Section* (budoucí MI6 nebo také SIS) – které se specializovaly zejména na špionáž a kontrašpionáž.

MI5 spolupracovala především s ministerstvem války, zatímco MI6 s ministerstvem zahraničí. Obě složky však měly jedno společné – staly se tajnými organizacemi. Jejich vůdci byli veřejnosti neznámí a ústředí utajená. Pro SIS dokonce neexistovala žádná známá adresa pro doručování pošty; druhá organizace odkazovala jen na poštovní schránku ve Whitehallu - politickém centru monarchie. Obě fungují dodnes, a ačkoli již nejsou obestřeny tolika tajemstvími, stále přispívají velkou měrou k bezpečnosti v zemi.³⁷

Mezi klíčové instituce, které utvářely britskou politiku první poloviny 20. století, patřilo také Ministerstvo zahraničí Velké Británie. Pečovalo zejména o mezinárodní vztahy prostřednictvím svých ambasad po celém světě. Nezaměřovalo se však jen na diplomatickou činnost v zahraničí, ale v dobách nebezpečí se zabývalo také vyhodnocováním zpráv přicházejících z velvyslanectví.³⁸

V roce 1929 se postu stálého tajemníka ministerstva ujal Robert Vansitart. Jeho silná osobnost téměř zastíňovala tehdejšího ministra zahraničí Anthonyho Edena, a proto byl pokládán za vůdčí osobnost ministerstva téměř po celá 30. léta. Vansitart byl odpůrcem politiky *appeasementu*, i když stejně jako mnozí další měl výhrady k přísnosti Versailleské smlouvy, a usmiřovací politiku představitelů Velké Británie považoval za svůj největší pracovní neúspěch, kterému nedokázal zabránit.

---

³⁷ SEALE, Patrick Abram, *Philby: the long road to Moscow*, London: Hamilton, 1973, s. 124.

³⁸ Neville, c. d., s. 173.

2.3.1 MI5 – *Military Intelligence section 5 (Security service)*

Hlavním úkolem této organizace byla bezpečnost britského teritoria a tím pádem i ochrana jeho tajných informací před špiony a sabotéry. Jako první se do jejího čela postavil kapitán Vernon G. W. Kell (1909-1941). I přes to, že jeho prostředky byly značně omezené, dosáhl Kell celkem překvapivých výsledků v boji proti německé špionáži – během prvních pěti let existence dopadl přes 20 agentů německé rozvědky.³⁹

V průběhu první světové války se směr působení organizace nijak radikálně nezměnil. V rámci přičlenění k *Military Intelligence* v roce 1916 získala *Home Section* nové jméno (MI5), s nímž přišli také noví zaměstnanci – na konci války jejich počet dosáhl více než osmi set pracovníků. Po celou dobu se jí úspěšně dařilo odrážet snahu německých vyzvědačů infiltrovat se do britské společnosti a vynášet odsud potřebné informace.⁴⁰

S koncem války však byla MI5 donucena přeorientovat se na jiný cíl – Sovětský svaz a Kominternu, které se společně snažily v Británii „rozdmýchat oheň revolučního hnutí“ podle sovětského vzoru, a tím ohrožovaly dosavadní vývoj země v duchu svobodného kapitalistického trhu. Pouze na krátkou dobu během druhé světové války se zaměřila opět na jiného nepřítele a zdárně bránila německým špionům operovat na území Velké Británie.

Studená válka znamenala pro MI5 i pro její sesterskou MI6 vrchol. Bitevní pole se vyklidila, boj však pokračoval, a to zejména pod povrchem. Nejmocnější zbraní byly informace, nejnebezpečnějším nepřítelem zpravodajské služby Sovětského svazu a ostatních zemí východního bloku, které dokázaly pracovat zvenčí i zevnitř, zejména prostřednictvím sovětských úředníků v Británii a britských agentů pod jejich velením. Špionáž se stala jedním z nejvýraznějších fenoménů doby.⁴¹

---

³⁹ *History: Origins* [online]. (citováno 12. března 2009)
<<http://www.mi5.gov.uk/output/origins.html>>.

⁴⁰ Imperial War Museum: „Secret War“ exhibition.

⁴¹ Tamtéž.

2.3.2 MI6 - *Military Intelligence section 6 (Secret Intelligence Service)*

Secret Intelligence Service (dále jen SIS nebo MI6) vznikla jako nezávislá organizace v roce 1911 s cílem získávat (i nelegálními prostředky)⁴² co nejvíce informací o protišpionážních opatřeních v nepřátelských zemích. Jejím prvním vůdcem se stal kapitán sir Mansfield Cummings. Během jeho vedení byla v Evropě vytvořena rozsáhlá tajná síť agentů, která se i přes své úspěchy příliš dlouho neudržela, zejména kvůli finančním problémům.⁴³

Po smrti Cummingse v roce 1923 se do čela postavil admirál sir Hugh „Quex“ Sinclair. Úhlavním nepřítelem SIS se stejně jako pro MI5 stal na dlouhou dobu SSSR a jemu věrné komunistické organizace. S rozšiřováním fašistického hnutí v kontinentální Evropě se její pozornost stočila právě tímto směrem, ačkoli úplně se německému nebezpečí začala zcela věnovat až mnohem později, a to po napadení Sovětského svazu Hitlerovými vojsky v roce 1941.

Když roku 1939 začala druhá světová válka a vůdcem MI6 se stal plukovník Stewart Menzies, organizace prožila svůj největší otřes. Jména všech jejích agentů od nejvyššího až k nejnižším úředníkům byla zveřejněna Himmlerem poté, co představitel evropské sekce SIS a jeho asistent padli do rukou Gestapa. Tato skutečnost znamenala téměř úplnou paralýzu působnosti SIS v Evropě. Jako náhrada vznikla na kontinentu zcela nová organizace, jež dostala jméno *Special Operations Executive* (dále jen SOE).⁴⁴

SOE, respektive to, co z ní zbylo, se po skončení války včlenila do SIS a rozptýlila se do jejích četných oddělení. Brzy však SIS prošla další krizí. Na jeden z nejvyšších postů se pomalu dostával H. A. R. Philby, jeden z tzv. „Cambridgeských špiónů“, a teprve když byl téměř na jejím vrcholu, jeho působení zde dospělo ke konci. SIS byla otřesena zjištěním, že ve svém středu vychovávala zrádce, a tak ještě dlouho poté prožívala období nejistoty, které způsobil šok z úniku tajných informací přímo z jejího centra.

---

⁴² PHILBY, Kim, *Moje tichá válka*, Praha: Naše vojsko, 1971, s. 22.

⁴³ Seale, c. d., s. 121.

⁴⁴ Úřad pro speciální operace (Seale, c. d., s. 125).

3 Cambridgeští špioni

Cambridgeští špioni jsou známi též pod jménem *Cambridge Five* nebo také *Magnificent Five*. Jak již název napovídá, jednalo se o skupinu pěti agentů, kteří se v průběhu svého života zabývali v různé míře špionáží pro ruskou rozvědku KGB. V následujících kapitolách se však budeme zabývat pouze čtyřmi z nich, pro což existuje několik důvodů:

H. A. R. Philby, Donald Duart Maclean, Guy Francis de Moncy Burgess a Anthony Blunt k sobě patří nejen proto, že studovali (nebo působili) ve vzájemně se prolínajících obdobích na Cambridgeské univerzitě. I takzvaný „pátý muž“ John Cairncross byl na počátku 30. let studentem cambridgeské Trinity College.⁴⁵ Svým původem se však vymykal společnosti, k níž náleželi čtyři jeho druhové, a proto je jeho příklon k levicovému hnutí pochopitelnější. Během svého působení ve službách KGB nebyl s ostatními z kruhu Cambridgeských špionů vůbec v kontaktu – ve svých vzpomínkách trval na tom, že pracoval samostatně a nezávisle na jiných agentech.⁴⁶ Jako „pátý muž“ byl označen až Yuri Modinem, jedním z jeho sovětských kontaktů v Londýně, který od roku 1945 spolupracoval i s Philbym a Bluntem.⁴⁷

---

⁴⁵ Za „pátého muže“ bylo označeno i několik dalších osob, mezi nimi například Michael Straight nebo dokonce Victor Rothschild.

⁴⁶ MODIN, Yuri, *My Five Cambridge Friends*, London: Headline Book Publishing, 1994, passim

⁴⁷ Modin, c. d., s. 17.

3.1 Guy Burgess

Podle názoru Douglase Sutherlanda „Burgess představoval ve světě špionáže ve skutečnosti jen malý ‚potěr‘“.⁴⁸ Jeho největší přínos spočívá především v jeho vlivu na myšlení cambridgeských špiónů v počátcích jejich kariéry než ve špionáži samotné. Největší zásluhy měl v tom, že přivedl mnoho studentů k levici nebo ještě lépe ke komunistickému hnutí – patřili k nim i jeho budoucí tři kolegové Maclean, Philby a Blunt.

3.1.1 Mládí a studie

Guy Francis de Moncy Burgess se narodil 16. dubna 1911 v Davenportu v rodině námořního důstojníka. Jeho otec, Malcolm Kingsford de Moncy Burgess,⁴⁹ sloužil v jednom z nejtradičnějších a nejvýznamnějších armádních útvarů, Královském námořnictvu, kde působil až do roku 1922, kdy požádal o odchod do výslužby. Krátce na to (v roce 1924) zemřel na srdeční zástavu.

3.1.1.1 Eton

V tomtéž roce nastoupil Guy na prestižní soukromou střední školu Eton. Nebyl zde však dlouho. Eton měl totiž sloužit jen jako přestupní stanice do doby, kdy Guy dosáhne požadovaného věku k nástupu na *Royal Naval College* v Dartmouthu, což bylo velké přání jeho otce již od chvíle, kdy se mu první syn narodil. Ani zde ale jeho pobyt neměl příliš dlouhého trvání – po dvou letech studií byl nucen vrátit se zpět na Eton. O jeho návratu se pak dlouho spekulovalo, protože Burgess nikdy pravou příčinu neprozradil. Skutečným důvodem byla nejspíše skutečnost, že u něho lékařští odborníci při zdravotních prohlídkách objevili mírnou poruchu zraku, kvůli níž by v budoucnu nemohl povolání námořního důstojníka vykonávat. Podle Driberga trpěl již od svých šestnácti let také insomnií, která mu po dalších třicet let nedovolovala usnout bez pomoci sedativ.⁵⁰

---

⁴⁸ SUTHERLAND, Douglas, *The fourth man: the story of Blunt, Philby, Burgess and Maclean*, London: Arrow, 1980, s. 26.

⁴⁹ Thomas Driberg a John Sidney Mather uvádějí jméno Kingsford, zatímco u Fishera se vyskytuje jméno Kingston (FISHER, John, *Burgess and Maclean: a new look at the Foreign Office spies*, London: Hale, 1977, s. 27.)

⁵⁰ DRIBERG, Thomas, *Guy Burgess: a portrait with background*, London: Weidenfeld & Nicolson, 1956, s. 11.

Jako student na Etonu Guy exceloval. Výborných výsledků dosahoval nejen v oblasti intelektuální, ale i ve sportu vysoce převyšoval průměr.⁵¹ Jeho hlavním zájmem zůstávala po dlouhou dobu historie. Zejména díky podpoře ředitele školy (dr. Roberta Birleyho), který se snažil jeho „koníček“ rozvíjet více do hloubky, se Guyovi Burgessovi podařilo v posledních měsících na Etonu získat stipendium ke studiu moderních dějin na Trinity College v Cambridge.

3.1.1.2 Trinity College

Po nástupu na jednu z největších kolejí cambridgeské univerzity se mohl Guyův nadprůměrně vysoký intelekt plně rozvíjet. Vcelku bez problémů skládal běžné zkoušky na výbornou a stíhal při tom ještě navštěvovat různé kluby, debatní kroužky a hlavně závody univerzitního motoristického klubu, jichž se účastnil jeho blízký přítel Victor Rothschild (budoucí Lord Rothschild).⁵²

Výběr jeho přátel v Cambridgi vyvolával rozpaky, stejně jako členství v různých pravicově i levicově orientovaných klubech.⁵³ Vedle již zmíněného Rothschilda, který představoval špičku cambridgeské „smetánky“ (celá rodina Rothschildů patřila mezi nejvýznamnější, resp. nejbohatší v Británii), se vedle Burgesse často objevoval například i bývalý horník a přívrženec socialismu Jimmy Lees.

Právě Lees byl jednou z hlavních osobností cambridgeského levicového hnutí. Původně příznivec labouristické vlády, od roku 1931 člen komunistické buňky, jež se utvářela kolem marxisticky orientovaného profesora ekonomiky Maurice Dobba, byl jednou z klíčových postav, které Burgesse přesvědčily o správnosti socialistického vidění světa.

3.1.2 Cambridgeský agitátor

3.1.2.1 Apoštol

Jednu z nejvýznamnějších organizací, k nimž se Burgess během svých studií připojil, představovali tzv. Apoštolové (celým názvem *Cambridge Conversazione*

---

⁵¹ Fisher, c. d., s. 27.

⁵² Tamtéž, s. 28.

⁵³ Byl například i členem dekadentního pravicového spolku *Pitt Club*.

Society). Řádným členem se stal roku 1932 na základě návrhu jeho v té době již blízkého přítele Anthonyho Blunta, který její řady rozšířil nedlouho předtím.

Společnost Apoštolů byla založena v roce 1820 Georgem Tomlinsonem (budoucím anglikánským biskupem v Greenwichi) a malým okruhem jeho současníků ze St. John's College.⁵⁴ Název „Apoštolové“ se začal užívat krátce po jejím vzniku proto, že původní počet jejích členů (kteří byli zároveň převážně členy anglikánské církve) byl stejný jako počet Ježíšových učedníků. Jejím původním záměrem bylo vytvořit prostor pro svobodnou diskuzi mezi jejími členy, avšak postupem času se transformovala na klub intelektuální „superelity“ natolik si jisté svou excelentností, že se sama často nazývala jednoduše jako „Společnost“. Mezi jejími členy se v průběhu století objevila význačná jména jako například Alfred Tennyson, Roger Fry, E. M. Forster, John Maynard Keynes a mnoho dalších. Ve 20. letech 20. století se velká část z nich stala po odchodu z Cambridge členy londýnské intelektuální skupiny *Bloomsbury group*.⁵⁵

Vstup do této elitní společnosti nezáležel na přání uchazeče. Přijetí mezi Apoštoly bylo podmíněno návrhem jednoho z členů a souhlasem ostatních ze skupiny. Existovalo mnoho kritérií, z nichž mezi ta nejdůležitější patřilo, aby byl budoucí „bratr“ více než nadprůměrně inteligentní a především měl odpovídající zjev. Burgess těmto požadavkům jednoznačně odpovídal – již od příchodu do Cambridge jej vnímali jako „jednoho z nejvtipnějších, nejkrásnějších a nejchytřejších mužů a nejvíc amorálních studentů v Cambridgi od dob lorda Byrona“.⁵⁶ Splňoval navíc i další nepsanou podmínku, díky níž se mu podařilo získat přízeň ostatních ze Společnosti, a tou byla jeho neskrývaná homosexualita, již Apoštolové obhajovali s argumentem, že představuje „čistější projev lásky než heterosexualita.“⁵⁷

---

⁵⁴ PENROSE, Barrie – FREEMAN, Simon, *Conspiracy of silence: the secret life of Anthony Blunt*, London: Grafton, 1987, s. 60. Srov. Driberg, c. d., s. 22.

⁵⁵ *Bloomsbury group* vznikla roku 1905 jako projekt Thobyho Stephena a jeho dvou sester – Virginie Woolfové a Vanessa Bellové. Skládala se především z absolventů univerzity v Cambridgi – umělců, filosofů, spisovatelů i ekonomů. Charakteristický byl jejich nezájem o politiku, podpora sexuální tolerance a odpor k válce.

⁵⁶ BROWN, Anthony Cave, *Treason in the blood: H. St. John Philby, Kim Philby and the spy case of the century*, London: Hale, 1995, s. 139.

⁵⁷ Penrose & Freeman, c. d., s. 63.

Společnost se však v meziválečném období zabývala spíše než politikou estetikou a uměním. Politika na počátku 30. let nepředstavovala mezi studenty, jak jsem již konstatovala, žádné zásadní téma pro diskuzi. S příchodem světové krize se ale situace v zemi změnila a hovory o tehdejších problémech společnosti a hledání jejich řešení se dostaly do centra pozornosti intelektuálního výkvětu na univerzitě.

3.1.2.2 Socialista a komunista

Jedním z prvních spolků, do jejichž aktivit se během svého studia zapojil a které napomohly jeho konverzi ke komunismu, byl *Cambridge Anti-War Movement* (protiválečné hnutí), jehož členem se stal již v prvním ročníku. Guyovi však jeho pacifistická filozofie přestala brzy stačit, neboť se nedokázal smířit s tím, že se „snaží zabránit válce, aniž by se pokusili nejprve vypořádat s jejími příčinami“.⁵⁸

Burgess se snažil přesvědčit i členy Společnosti o nutnosti diskutovat o politických problémech země. S pomocí Anthonyho Blunta se mu podařilo tento názor prosadit a po příchodu dalších příznivců krajní levice, například Juliana Bella, Hughy Sykes Daviese a Richarda Llevellyna, pomalu přetvořit Apoštoly na převážně levicový studentský spolek.

Velký vliv na jeho budoucí činy měla komunistická buňka Maurice Dobba, k níž patřil i Burgessův přítel Jimmy Lees a nováček (později její lídr) John Cornford (mimo jiné pravnuček Charlese Darwina). Ten se stal brzy jedním z hlavních organizátorů propagandistických levicových akcí a svým přívržencům vštěpoval myšlenku, že šíření komunismu vyžaduje „akci“.⁵⁹ V důsledku jeho příchodu do Cambridge v roce 1933 se události ve městě nečekaně rozvíjely.

Cornford pocházel z dělnického prostředí a měl již jisté zkušenosti s organizací a manipulací s dělníky, a proto se k němu Burgess nadšeně připojil. Jedna z prvních demonstrací, která pod jejich společným velením proběhla, se odehrála v Den příměří 11. listopadu 1933. Hlavní myšlenkou demonstrace byl odpor proti válce, v níž podle názorů komunistů vězel kapitalistický režim. Průvod pacifistů, nesoucích k válečnému pomníku věnec s nápisem „Na památku obětem imperialistické války, kterou

---

⁵⁸ Fisher, c. d., s. 33.

⁵⁹ Tamtéž.

nezpůsobily“, byl na Parker’s Piece napaden odpůrci zejména z řad tzv. „hearties“, a mezi studenty se strhla bitka.⁶⁰

Další protestní akcí, v jejímž pozadí stál Guy Burgess, se stal protest číšníků na Trinity College proti dlouhodobě zavedené praxi, při níž je univerzita zaměstnávala pouze po dobu semestru a s příchodem prázdnin je propouštěla. V době ekonomických potíží v zemi si málokdo mohl dovolit tříměsíční dovolenou; číšníci tak byli nuceni najít si na toto období jinou práci, což se jim však málokdy podařilo. Burgess se proto chopil iniciativy a s podporou Komunistické strany a několika dalších studentů zorganizoval stávkou.⁶¹

V roce 1934 se Burgess stal na krátkou dobu členem Komunistické strany. Pod záštitou CPGB se toho roku konalo několik tzv. „hladových pochodů“ protestujících proti nezaměstnanosti.⁶² Jeden z nich vyšel počátkem února ze severoanglického Newcastleu – k němu se v úseku vedoucím z Huntingdonu do Cambridge připojil i Burgess; když o týden později průvod dorazil do hlavního města, Burgess se k němu opět na cestě do londýnského Hyde Parku připojil. Krátce na to řady členů Komunistické strany opustil, neboť se neztotožňoval s její politikou.⁶³

3.1.3 Profesní život

Poslední tři semestry na Cambridgeské univerzitě začal Burgess v rámci „research studentship“⁶⁴ vyučovat historii na Trinity College a pravděpodobně si tento post chtěl udržet i do budoucna; po nějaké době však v důsledku nečekaného sledu událostí o tuto práci ztratil zájem. Vzhledem k jeho životnímu stylu přestala mít o jeho budoucí působení zájem i univerzita.

Jednou z jeho prvních prací, jež se mu stala i zdrojem obživy, byla funkce osobního finančního poradce paní Charlie Rothschildové. Ve skutečnosti jeho práce

---

⁶⁰ CECIL, Robert, *A divided life: a biography of Donald Maclean*, London: Coronet, 1990, s. 27. Srov. Fisher, c. d., s. 33.

⁶¹ TUMIS, Stanislav – SOUKUP, Jaromír, *Cambridgeští špioni...*, s. 113-134.

⁶² *National Hunger March* [online itinerary]. Last updated 11 January 2009 (citováno 21. března 2009)

<<http://www.wcml.org.uk/contents/protests-politics-and-campaigning-for-change/unemployment/1934-hunger-march/>>

⁶³ Driberg, c. d., s. 19-20.

⁶⁴ *Research studentship* je zvláštní forma stipendia, která dává studentům prostor k výzkumu, přičemž studenti na oplátku vyučují ve svém oboru.

nevypadala tak vznešeně, jak by se mohlo zdát podle názvu. Poradcem se stal jen díky přátelství se synem Charlie Rothschildové Victorem a schopnosti předvídat pohyby cen akcií na burze, které se odvíjely od politického vývoje v Evropě, o němž měl Guy jako pravidelný čtenář mnoha britských deníků poměrně široký rozhled.⁶⁵

Od poloviny roku 1935 se Guy vyskytoval často ve společnosti konzervativního člena parlamentu kapitána Jacka Macnamary. Jako jeho osobní asistent jej doprovázel i na tzv. „*fact-finding tours*“ – neboli cestách za poznáním po celé Evropě, zejména do Německa. Podle jeho slov a svědectví přátel se většinou zvrhly v sexuálně dobrodružné výpravy, protože Macnamara, jenž byl stejně jako Burgess homosexuálem, se teprve v jeho společnosti cítil natolik sebevědomě, že dokázal experimentovat s „mladými blond chlapci“.⁶⁶ Burgess během těchto cest získal i mnoho cenných známostí a kontaktů, které v budoucnu využíval pro svou tajnou práci.

Mezi první patřil Edouard Pfeiffer, jeden z členů týmu kolem francouzského předsedy vlády Edouarda Daladiera (a později jeho hlavní tajemník). Udržovali spolu nadále kontakt nejen díky společné sexuální orientaci a vídali se poměrně často i v dobách, kdy Burgess již u Macnamary nepracoval. Pfeiffer byl tím, kdo Burgesse informoval o rozhodnutích francouzské vlády a jejích snahách vyhnout se válce s Hitlerem, díky čemuž se dostal i do povědomí SIS. Od té chvíle se stal neoficiálním informátorem britské tajné služby. Jeho hodnota ještě více vzrostla, když se sblížil s německým baronem Wolfgangem zu Putlitz, jenž jeho přísun důležitých zpráv pro britskou vládu rozšiřoval i o informace o Hitlerových záměrech v Německu.⁶⁷

Když v roce 1938 došlo k anšlusu Rakouska německými vojsky, jen málokdo si v Británii uvědomoval hrozbu, jakou mohlo Hitlerovo počínání do budoucnosti přinést. Daladier s Chamberlainem se opět nechali zlákat vidinou míru a podepsali v Mnichově dohodu, která vydala Německu pohraniční oblasti Československa. Chamberlain si ve snaze obejít při komunikaci s Daladierem ministerstvo zahraničí, které bylo zaměřené veskrze proti politice appeasementu, neváhal najmout zvláštního kurýra, jehož úkolem bylo doručovat jeho dopisy osobně do rukou premiérova osobního tajemníka.⁶⁸ Tímto

---

⁶⁵ Fisher, c. d., s. 37.

⁶⁶ Penrose & Freeman, c. d., s. 188.

⁶⁷ Tamtéž, s. 196.

⁶⁸ V té době byl předsedou jeho kabinetu a tedy nejvyšším tajemníkem právě Pfeiffer.

poslem se stal Guy Burgess, který s radostí absolvoval výpravy za svým starým přítelem, v jejichž průběhu dopisy otevřeli, vyfotografovali a opět zalepili zástupci britské tajné služby.

3.1.3.1 BBC

Macnamarovým osobním asistentem zůstal až do chvíle, kdy nastoupil na své první stálé místo v BBC. Krátce předtím se mu ještě podařilo získat místo subeditora v londýnských *The Times*, ale po měsíční zkušební době obě strany pochopily, že jejich spolupráce nikam nevede, a Guy se stal na krátkou chvíli opět nezaměstnaným.

Do BBC byl přijat v říjnu 1936 nejen na základě doporučení dvou cambridgeských profesorů Johna Shepparda a G. M. Trevelyana, ale i díky svým komunikačním (respektive řečnickým) schopnostem a dobrým nápadům. Hlavní náplň jeho práce tvořila výroba diskuzních rozhlasových pořadů, v nichž se probíraly současné problémy společnosti. Tamější působení však mělo pro jeho kariéru špiona pramalý význam – většina zpráv, s nimiž přicházel do styku, byla volně dostupná všem posluchačům rozhlasu. Mnohem větší váha se přikládá jeho spolupráci s tajnými službami, s nimiž si vyměňoval informace získané prostřednictvím Pfeiffera a zu Putlitze.

3.1.3.2 SIS

V prosinci roku 1938 mu díky jeho občasným službám pro MI6 svítla naděje na lepší budoucnost; a to nejen z hlediska jeho vzestupu na žebříčku londýnské společenské elity, ale i značnému vzrůstu důležitosti u jeho druhého (tajného) zaměstnavatele – NKVD. V té době se najisto stal dvojítm agentem dodávajícím důvěrné informace oběma stranám, což však nebylo v kontextu doby nikterak neobvyklé; velké množství špiónů to nevnímalo jako morálně odsouzeníhodné, protože Británie a Sovětský svaz byly stále v jistém ohledu spřátelenými zeměmi. V tomto stavu setrvaly až do 23. srpna 1938, kdy Stalin s Hitlerem (respektive jejich ministři zahraničí Vjačeslav Molotov a Joachim von Ribbentrop) uzavřeli pakt o neútočení, a stali se spojenci. Teprve tehdy se museli agenti rozhodnout, zda budou informace poskytovat britské či sovětské straně.

Burgess byl přijat na plný úvazek do tajné služby jako člen nově vytvořené Sekce D (původně součást Ministerstva války), zabývající se převážně podvratnou činností a sabotáží na nepříteli okupovaných územích. Brzy po nástupu realizoval jeden ze svých „geniálních“ nápadů – přesvědčil organizaci, aby od některé z rozhlasových stanic zakoupila vysílací čas, v němž přenášela (v jeho režii) silně propagandistický protihitlerovský diskuzní pořad.⁶⁹

Další velký projekt připravil v době, kdy se k Sekci D (s jeho pomocí) připojil jeho známý z Cambridge Kim Philby. Jednalo se o novou speciální školu pro výcvik sabotérů, což ve válečném období zní jako něco samozřejmého, nicméně v Británii zatím (k překvapení všech zúčastněných) doposud neexistovala. Burgessova velkolepá myšlenka se vzápětí dočkala realizace. Po zpracování akreditace a ostatních nezbytných záležitostí přišel Burgess s návrhem pojmenovat školu „Guy Fawkes College“ jako připomínku neúspěšného alžbětinského konspirátorů.⁷⁰ Šlo mu zřejmě i o to, aby alespoň trochu připomínala jeho jméno, z čehož nebylo vedení příliš nadšené, a tudíž se název neuchytil - po celou dobu krátké existence školy se jednoduše nazývala Brickendonbury podle místa, kde sídlila. Tato instituce však nebyla tak efektivní, jak si vedení představovalo, a to hlavně proto, že postrádala dostatek kvalifikovaných lektorů. Krátce po vzniku byla zrušena a místo ní vybudovali novou školu v Beaulieu, tentokrát již bez asistence Burgesse.⁷¹

S návratem Winstona Churchilla na politickou scénu v roce 1940⁷² přišly i změny ve struktuře tajných služeb, podle jeho názoru značně neefektivních.⁷³ S reorganizací souvisely i „čistky“ mezi zaměstnanci, při nichž přišlo o práci i mnoho vzdělaných zaměstnanců. K nim patřil ke svému velkému zklamání i Guy Burgess, zatímco jeho přítel Philby si místo udržel. Burgess měl ale štěstí, že BBC jej stále považovala za zajímavou osobnost a na počátku roku 1941 jej bez váhání přijala zpět do

---

⁶⁹ Fisher, c. d., s. 40.

⁷⁰ Guy Fawkes byl jedním z organizátorů tzv. *Gunpowder plot* (Spiknutí střelného prachu), jehož cílem byl atentát na krále Jakuba I. Spiknutí bylo naplánováno na 5. listopad 1605. Záměr konspirátorů však byl prozrazen. Guy Fawkes byl přistižen při činu a okamžitě zatčen. (KOVÁŘ, Martin – TUMIS, Stanislav, *Vzpomínka na pátý listopad. Ke čtyřstému výročí Spiknutí střelného prachu*, in: Historický obzor, ročník 16, číslo 11-12, listopad-prosinec 2005, s. 242-249).

⁷¹ Philby, c. d., s. 16.

⁷² Churchill byl aktivním politikem (se střídavými úspěchy) od roku 1907 do roku 1930, kdy opustil stínový kabinet kvůli nesouhlasu s ústupky vůči Indii. Do vysoké politiky se vrátil po vypuknutí druhé světové války jako lord admirality a v následujícím roce se stal ministerským předsedou.

⁷³ Fisher, c. d., s. 43.

svých řad a svěčila mu režii pořadu *Week at Westminster*, v němž se pozvaní politici mohli bez omezení vyjadřovat k událostem uplynulého týdne v parlamentu.

V době, kdy pracoval pro SIS, si Guyovi přátelé i zaměstnavatelé začali uvědomovat nebezpečný rozsah jeho alkoholismu. Blízcí měli strach o jeho budoucnost, nadřizení se spíše obávali o svou. Pod vlivem alkoholu totiž mohl vypustit nějakou poznámku o své práci či informacích, s nimiž přicházel do styku. Burgess se však nedal zlomit a poměrně snadno svoje okolí ujistil, že má situaci pod kontrolou. Příčin jeho alkoholismu mohlo být více. Jíž od studentských let se v pití nijak zvlášť neomezoval a pravděpodobně v tom pokračoval i nadále, možné je však i to, že se alkoholem snažil řešit problémy či uniknout stresovým situacím dvojího života.⁷⁴

Podle Driberga se v tomto mezidobí dostal (pravděpodobně s pomocí Anthonyho Blunta) do styku s MI5, jež jevila zájem o jeho komentáře a názory na současnou politickou situaci a její možný vývoj, které pro ně byly cenné díky přímému styku s představiteli vysoké politiky. Vezmeme-li v úvahu, že totéž dělal i pro sovětské soudruhy, musíme uznat, že Guy Burgess to neměl nijak jednoduché. Jiné zdroje však tuto informaci neuvádějí a Penrose & Freeman ji dokonce zpochybňují s poukazem na to, že byla pouhým výplodem Burgessovy fantazie; Burgess se tím snažil stát pro své okolí zajímavějším.⁷⁵

Jisté je, že v době působení v BBC měl možnost setkat se zajímavými a vysoce postavenými lidmi, což mělo brzy „přinést své ovoce“. Sblížil se například s Hectorem McNeilem, členem parlamentu a budoucím státním tajemníkem na ministerstvu zahraničí. Krátce nato zahájil občasnou, avšak úzkou spolupráci s oddělením zpravodajství ministerstva zahraničí (*News Department*).⁷⁶

3.1.3.3 Ministerstvo zahraničí

Po dvou letech byl v červnu 1944 natrvalo přijat do služeb ministerstva zahraničí. Na posun o příčku výš si však musel ještě počkat. Po dvou letech získal Hector McNeil post státního tajemníka a Burgesse najal jako svého osobního asistenta.

---

⁷⁴ Driberg, c. d., *passim*.

⁷⁵ Penrose & Freeman, c. d., s. 260.

⁷⁶ Oddělení zpravodajství mělo zpočátku na starost válečnou propagandu, později však přijalo roli především informátorskou a stalo se spojnicí mezi vládou a médii.

Stal se však spíše jeho *éminence grise* a v mnoha případech i zástupcem, což jej opravňovalo k manipulaci s vysoce důvěrnými spisy. Podle výpovědi Yuri Modina měl dokonce přístup k veškeré korespondenci ministerstva.⁷⁷

Sir Frederick Warner však vypovídal v opačném smyslu. Ačkoli sdílel s Burgessem kancelář, nikdy nepostřehl, že by se dokumenty z McNeilova úřadu měly šanci dostat do nesprávných rukou. Burgess dokonce neměl na rozdíl od Warnera klíče od ministrových schránek, bez nichž nebylo možné se ke spisům dostat. Boyle naproti tomu přesvědčivě podotýká, že Burgess byl v manipulaci s materiály natolik zkušený, že Warner tento fakt pouze přehlédl.⁷⁸

Guy Burgess byl na vrcholu své kariéry – oficiální i tajné. Obě dvě se však pomalu chýlily ke konci. McNeil byl jen pár kroků od povýšení. Toho chtěl dosáhnout i pro Burgesse, který by bez něj nemohl vykonávat funkci jeho osobního tajemníka. Vedení však tento postup nepovolilo, protože k povýšení neměl Guy dostatek zkušeností v politickém oddělení.⁷⁹ Mohl si tedy vybrat, zda zůstane s McNeilem do jeho odchodu a pak se poohlédne po nové práci, nebo se nechat v rámci ministerstva přearadit do jiného oddělení. Zvolil si jistější variantu a v listopadu 1948 přestoupil (s nadějí na brzké povýšení a návrat do služeb McNeila) do oddělení, jež se zabývalo záležitostmi Dálného východu.

Právě v den jeho nástupu dramatické události posledních let na Dálném východě vyvrcholily. Poslední odpor vůdce čínských nacionalistů Čankajška se vyčerpal a komunisté Mao Ce-tunga ovládli Čínu. Burgess se stal de facto analytikem čínské revoluce, protože (jak vedení dobře vědělo) měl o marxismu poměrně rozsáhlé znalosti. Nesloužil zde ale dlouho. Brzy se s oddělením musel rozloučit kvůli problémům, které vznikly během jeho dovolené v severní Africe, kdy byl obviněn z indiskrétnosti týkající

---

⁷⁷ Modin, c. d., s. 135. Purdy a Sutherland však ve své knize argumentují, že neexistují žádné důkazy o tom, že by tyto informace předával Sovětům (PURDY, Anthony Charles – SUTHERLAND, Douglas, *Burgess and Maclean*, London: Secker & Warburg, 1963, s. 93).

⁷⁸ Boyle, c. d., s. 282.

⁷⁹ Fisher, c. d. s. 56.

se záležitostí státu, a z tohoto důvodu také zbaven funkce. Tím jeho šance na povýšení pohasla.⁸⁰

Ministerstvo se rozhodlo přeložit jej na jinou pozici. Na podzim roku 1950 byl poslán jako druhý tajemník britské ambasády do Washingtonu, kde současně s ním působil i Kim Philby. Protože Burgessse předcházela jeho negativní pověst a i on sám údajně vedení varoval před svými levicovými názory, nabídl se Philby, že na něj dohlédne,⁸¹ tento slib dodržel a dokonce jej u sebe ubytoval. I pod dohledem Philbyho se Guy brzy dostal do potíží se zaměstnavateli pro svou nezodpovědnost. Několikrát byl obviněn, že nechává tajné dokumenty nechráněné v kanceláři; vždy se mu ale nakonec podařilo z nepříjemné situace dostat.

Burgess se nikdy netajil ani tím, že nesouhlasí s politikou USA na Dálném východě, ani se svým odporem vůči americkému kapitalismu, jejich zákonům a zákazům.⁸² Poslední kapkou pro jeho nadřizené se stala epizoda ohledně jeho služební cesty do Charlestonu. Na cestě byl totiž třikrát zastaven za překročení povolené rychlosti. Dvakrát se sice odvolal na diplomatickou imunitu, ale potřetí se mu to nepodařilo, protože u volantu seděl někdo jiný, a tak byl nucen zaplatit pokutu 50 amerických dolarů.⁸³ Když se o jeho extempore dozvěděli na velvyslanectví, zrovna ve chvíli kdy opět rozebírali další případ neopatrného zacházení s důvěrnými složkami, rozhodli se ho co nejdříve odeslat zpět do Londýna.

3.1.3.4 Dvojitý agent

Součástí cambridgeského špionážního celku se podle výzkumu Genrikha Borovika stal Guy Burgess jako poslední v řadě, a to navíc se značnými pochybnosti ze strany NKVD, která se obávala, že jako neskrývaný bohém, homosexuál a pijan na sebe přiláká příliš mnoho pozornosti, čímž by mohl mařit její práci či dokonce ohrozit funkci celé organizace, kdyby v opilosti prozradil některá z jejích tajemství.⁸⁴ Spisovatel

---

⁸⁰ Na dovolené v Tangieru a na Gibraltaru údajně navštěvoval představitele MI6 a veřejně diskutoval o jejich kvalitaci a pracovních povinnostech v barech a klubech. (Fisher, c. d., s. 56).

⁸¹ Brown, c. d., s. 416.

⁸² Sutherland, c. d., s. 89.

⁸³ Řízení se chvíli předtím ujal náhodný stopař z americké Air Force James Turek.

⁸⁴ Borovik, G., *The Philby files: the secret life of the master spy - KGB archives revealed*. London: Little, Brown, 1994, s. 50. Srov. Andrew & Mitrokhin, c. d., s. 86.

Vstup do tajných služeb SSSR je jednou z nejdiskutabilnějších záležitostí týkajících se právě působení Cambridgeských špiónů a u mnoha autorů se tyto informace značně liší.

Christopher Andrew však na poslední místo staví Anthonyho Blunta, který měl být do ruských tajných služeb naverbován s pomocí Burgesse až o tři roky později než ostatní, a to roku 1937. Jisté je, že Burgess se stal tajným agentem sovětské rozvědky krátce po příchodu z Cambridge, s čímž se podle slov jeho přítele Goronwy Reese příliš netajil.⁸⁵

Již při hledání prvního zaměstnání se Burgess snažil uspokojit zájmy své i sovětských soudruhů. Práce pro BBC zpočátku pro Sověty velkou cenu neměla, ačkoli s příchodem občanské války ve Španělsku již mohl být cenný díky skryté prosovětské propagandě. Jako producent nového diskuzního pořadu „Španělsko na obou stranách linie“ zval do studia představitele republikánů i pravicových frankistů a oběma dával stejný prostor k vyjádření; později však sám přiznal, že si vždy dával velký pozor, aby podporovatelé republiky „byli vybroušenější mluvčí“.⁸⁶

Když se dostal do služeb MI6 – i když jen neformálně – byli jeho sověští kontroloři velmi spokojeni. Korespondence mezi Daladierem a Chamberlainem jim samozřejmě nezůstala utajena, ačkoli Burgess mohl poskytovat jen útržky, které si z dopisů zapamatoval, neboť jejich kopírování bylo plně v rukou britských tajných složek.⁸⁷

Další význam pro KGB je v jeho případě diskutabilní. Jak již bylo řečeno, neexistují důkazy pro to, že by nějakým způsobem dodával informace z kanceláře Hectora McNeila, což by ale u tajných agentů nemělo být žádným překvapením. V případě práce pro Oddělení Dálného východu na ministerstvu zahraničí pravděpodobně informoval o chystané politice vůči Mao Ce-tungovi, která se stala na čas centrem zájmů západního i východního světa.

Největší problém nepředstavoval nedostatek materiálů nebo věčné přesouvání z jednoho místa na druhé, ale Burgessova extrovertní povaha kombinovaná s jeho alkoholismem. Sověti mu nemohli důvěřovat jako dříve, protože mohl vyzradit tajemství svého druhého já, čímž by ohrozil i ostatní agenty v Londýnské sekci. Jako osobnost Guy celkově upadal. Modin jej zpočátku charakterizoval jako „hezkého muže

---

⁸⁵ Fisher, c. d., s. 42.

⁸⁶ Penrose & Freeman, c. d., s. 195.

⁸⁷ Boyle, c. d., s. 145.

v kvalitním oděvu“, „obraz uhlazeného mladého aristokrata“.⁸⁸ V době, kdy pracoval pro McNeila, již ale na něj názor změnil – stal se prý věčným opilcem, neoholenou a špinavě oblečenou postavou věčně blábolící nesmysly.⁸⁹ Není proto překvapením, že se jej KGB rozhodla brzy postavit stranou.

---

⁸⁸ Modin, c. d., s. 150.

⁸⁹ tamtéž, s. 165.

3.2 Donald Maclean

Cyril Connolly uvádí svoji knihu těmito slovy: „*Politika začíná již ve školce... dříve než můžeme zradit otcovskou zemi, musíme nenávidět otce.*“⁹⁰ Maclean sice ve školce o politiku zájem nejevil a otce v podstatě vždy miloval; stal se ale důsledným odpůrcem jeho politického zaměření. V rodině labouristického člena parlamentu si jistě nepředstavovali, že se jejich syn přikloní ke komunistům a že o něco později zahájí kariéru tajného agenta KGB.

3.2.1 Rodina

Oba Macleanovi rodiče byli silně nábožensky zaměřeni a ve stejném duchu vychovávali i své tři syny. Každý den se společně modlili, pravidelně navštěvovali kostel a v celém domě vládl přísný režim podle presbyteriánských zásad hlavy rodiny. Sir Donald Charles Hugh Maclean patřil ve společnosti mezi vážené osoby.⁹¹ Původním povoláním byl právník, a ačkoli se během života vlastním úsilím vyšplhal na vrchol politického žebříčku a v roce 1906 se stal členem parlamentu za liberální stranu, nikdy svou práci neopustil, i když ji v pozdější době poněkud zanedbával.

Nejmladší syn, Donald Duart Maclean, se narodil 25. května 1913. Přezdívali mu „Teento“.⁹² Podle ní lze soudit, že již od raného věku se projevoval jako malý intelektuál. Ačkoli rodině přinášel veskrze radost, s otcem příliš času netrávil. Sir Maclean byl většinu času zaneprázdněn politickou činností, a to zejména v dobách, kdy se účastnil zasedání parlamentu.⁹³ Zanedbával i svoje původní zaměstnání, což vedlo ke značnému snížení jeho příjmů. Nemohl si proto dovolit poslat „Teenta“ na Eton nebo jinou prestižní školu, jak si přál.⁹⁴

3.2.2 Studie

3.2.2.1 Gresham's

Donald by si pravděpodobně také přál chodit na jinou školu. Gresham's school v Holtu byla velmi nábožensky založená a v jistém smyslu zpátečnická, ačkoli se alespoň zčásti snažila přizpůsobovat vlivu nových trendů. Tato skutečnost však

---

⁹⁰ CONNOLLY, Cyril, *The missing diplomats*, London: Queen Anne Press, 1952, s. 15.

⁹¹ Rytířský titul mu byl udělen v roce 1917.

⁹² Tato přezdívka vznikla zkomolením slov “teeny don”, neboli “maličký vědec”.

⁹³ Dne 25. srpna 1931 byl dokonce zvolen Prezidentem školní rady s křeslem v Kabinetu.

⁹⁴ Fisher, c. d., s. 65.

Donaldovi nevadila, koneckonců byl na takový režim zvyklý z domova. Daleko více jej znepokojovalo, když poznal, jak moc má oproti mnoha ostatním chlapcům navrch. Robert Cecil jej nazval „velkou rybou v malé tůni“⁹⁵ – byl přesvědčen o správnosti svých názorů a nikdy neuznával argumenty druhých. Někdy se dokonce vysmíval školním autoritám, jejichž étosem pohrdal.

Jeho konverze ke komunismu bezpochyby začala již v Gresham's, ačkoli školní pravidla vycházela z křesťanských a středostavovských ideálů, jejich postoj k socialismu však nebyl tak přísný, jak tomu bylo na jiných, starších školách. Důkazem jeho proměny může být například generální stávka z roku 1926, kdy Donald odmítl podpořit její odpůrce, a na rozdíl od otce a bratrů se nenechal zaměstnat na žádném z uvolněných míst.⁹⁶

Jeho hlavní zájem představovaly cizí jazyky, v nichž po celou dobu studia exceloval. Otec jej v tom velmi podporoval a podle tehdejších zvyklostí Donalda posílal do zahraničí na prázdniny. Tak se mladý Maclean poprvé podíval do světa, konkrétně do Německa a Francie. Díky těmto zkušenostem a své pili získal na jaře 1931 stipendium ke studiu moderních jazyků na Trinity Hall na legendární Cambridgeské univerzitě.

3.2.2.2 Trinity Hall

Již od příchodu na Trinity Hall se snažil opět získat pozici výjimečného studenta, což se mu vzhledem k jeho studijním předpokladům i vžitě horlivosti dařilo. Vzápětí zjistil, že není třeba věnovat se jen studiu a začal se porozhlížet po univerzitě. Jedním z prvních lidí, které zde potkal, byl Guy Burgess. Mladí muži spolu dlouze hovořili a brzy zjistili, že mají mnoho společného. U obou bylo možno pozorovat rozvinuté sociální citění; znepokojovala je chudoba a vysoká nezaměstnanost – shodovali se i v tom, že ji nezpůsobili ti, kteří jí trpěli nejvíce, ale že byla spíše nevyhnutelným důsledkem kapitalistické společnosti. Ani jeden z nich však zatím nebyl nijak politicky vyhraněný; k tomu došlo až o něco později. Maclean navíc opovrhoval

---

⁹⁵ Cecil, c. d., s. 15.

⁹⁶ Ke zlomení stávky bylo využito zvláštní strategie, kdy i vysoce postavení lidé nebo aristokracie nastoupila na místa stávkujících, aby nedošlo ke kolapsu. Stávkujícím musely za čas dojít prostředky a byli nuceni vrátit se na svá původní místa. Z Macleanových se tak na čas stali roznašeč pošty a drážní zřízenec. Donald však pomoci odmítl, čímž prokázal souhlas se stávkou a zároveň nesouhlas s konzervativní politikou.

klubovým snobismem a aristokratickými manýry, jež se na cambridgeské univerzitě pěstovaly.⁹⁷

Krátce po vzniku CUSS se stal jejím členem a po nějaké době i jedním z jejích mluvčích. Díky ní pronikl do tajů marxismu, který pak aplikoval na řešení všech problémů – politiku, sociologii, ale i umění. Členové CUSS měli za to, že pouhé vládní reformy nikam nevedou. Jediné řešení viděli v úplné změně žebříčků hodnot společnosti podle vzoru Sovětského svazu. Macleanův přítel Philip Toynbee později prohlásil: „Když se díváme kolem na peklo, jež nás obklopuje, *musíme* prostě hledat nebe na zemi někde jinde“. Proto k prvním Donaldovým plánům patřila emigrace do SSSR.⁹⁸

Ke konci prvního ročníku Donald zavrhl téměř všechny zásady rodičů a otevřeně se začal angažovat v komunistické propagandě; přesto krátce zaváhal v době, kdy zemřel jeho otec (15. července 1932). Koncem druhého ročníku se již se svým vztahem k marxismu nijak netajil. Jeho pověst socialisty byla známá po celé univerzitě. Po vzoru komunistického kruhu Maurice Dobba se pokoušel proniknout do marxistické ideologie praktickou činností a začal se více podílet na aktivitách levicových studentů. Spolu s Burgessem a Julianem Bellem se například zúčastnil protestního pochodu na Den příměří (*Armistice Day*) v roce 1933, aby vyjádřil svou podporu Protiválečnému hnutí i komunistické straně.

Maclean původně plánoval po dokončení studia odjet do SSSR vyučovat angličtinu, čímž chtěl pomoci komunikaci sovětských bolševiků s britskými dělníky. Situace se však změnila brzy po nástupu do posledního ročníku. Koncem roku 1934 se setkal s Kimem Philbym, který jej údajně přesvědčil k práci pro jakousi komunistickou organizaci. Podle toho, co Philby sdělil Genrikhu Borovikovi při rozhovoru pro jeho knihu, však ani Maclean, ani on v té době netušili, co je to za organizaci a čím se vlastně zabývá.⁹⁹ Každopádně od ní přijímali rozkazy, co mají dělat, což pro Donalda znamenalo vzdát se svého snu odjet do SSSR. Místo toho se měl začít připravovat na přijímací zkoušky do diplomatických služeb, kde v budoucnu mohl lépe „pracovat pro věc“.

---

⁹⁷ Fisher, c. d., s. 65-66.

⁹⁸ Cecil, c. d., s. 42.

⁹⁹ Jednalo se pravděpodobně o GPU nebo Kominternu (Andrew & Mitrokhin, c. d., s. 78-79). Srov. Sutherland, c. d., s. 40-42.

Předtím se ale musel na veřejnosti i v kruhu blízkých zřítí svého komunistického přesvědčení, protože tato okolnost by mu při snaze získat místo v diplomacii mohla spíše přitížit. Když pak v květnu roku 1935 složil závěrečné zkoušky na výbornou a s novým bakalářským titulem opouštěl Cambridge, zdálo se, jako by jeho mladistvá nerozvážnost již dávno vzala za své. Donald Maclean se vypravil do světa dospělých sloužit své zemi.¹⁰⁰

3.2.3 Diplomát

V srpnu 1935 prošel téměř bez problémů zkouškami a 11. října 1935 byl řádně přijat do diplomatických služeb jako třetí tajemník ministerstva zahraničí. Zkouška zahrnovala testy z ekonomie a moderních dějin a také osobní pohovor. Vzhledem k jeho neskrývaným názorům během studií v Cambridgi bylo jasné, že se jej bude porota ptát i na politické postoje. Maclean zvolil zvláštní tah - své tehdejší sympatie ke komunismu nepopřel, ba naopak přiznal, že tyto ideje ještě zcela neopustil. Svou upřímností si komisi získal, a ta jeho nástup posvětila.¹⁰¹

3.2.3.1 Ministerstvo zahraničí v Londýně

Velmi brzy se ve společnosti na ministerstvu zahraničí asimiloval a stejně jako mnoho kolegů se stal členem klubu *Travellers*, kam se společně chodili po práci bavit. Díky své pracovitosti byl poměrně oblíbeným – zaskakoval za kolegy v případě potřeby nebo nemoci, pracoval přesčas, všem ochotně pomáhal. Ani jeho levicové názory nikoho neznepokojovaly, protože mezi evropskými mocnostmi přebíral pomalu žezlo fašismus, a tak levicové smýšlení nebylo ničím neobvyklým.

V roce 1936 vypukla občanská válka ve Španělsku. Mnoho mladých nadšených příznivců komunismu se vydalo bojovat na straně republikánů proti frankistickým armádám a mnoho jich zde padlo. Mladý básník Julian Bell, bývalý milenec Anthonyho Blunta, zde zahynul při řízení sanitního vozu. John Cornford přišel o život na frontě. Velká Británie do války nezasahovala – snažila se udržet mír. Poslední šance zastavit šíření fašismu začala pomalu mizet s úspěchy generála Franka.

---

¹⁰⁰ Fisher, c. d., s. 68.

¹⁰¹ Cecil, c. d., s. 40.

3.2.3.2 Paříž

Na podzim 1938 uplynuly téměř tři roky, kdy Maclean nastoupil na místo v *League of Nations and Western Department*¹⁰² na ministerstvu zahraničí. Bylo běžnou praxí, že po získání prvotních zkušeností posílali zaměstnance do zahraničí. Donald tehdy získal prestižní post v Paříži, kde sloužil jako třetí tajemník na ambasádě Jeho Veličenstva.

Ambasáda v Paříži byla poměrně malá a uzavřená. Veškeré informace, jež skrze ni proudily, se donesly ke všem výše postaveným diplomatům, a tedy i k oběma třetím tajemníkům, kteří zde působili. Maclean byl poměrně dobře informován nejen o tom, co předcházelo válce (například vyjednávání s Hitlerem a snaha zabránit konfliktu), ale i o průběhu bojů po jejím vypuknutí. Věděl i o tom že spojenecká vojska setrvala v bunkrech v přesvědčení, že Maginotova linie zastaví možnou vlnu nepřátel, a úkolovala RAF spíše rozhazováním letáků než bombardováním oblasti Porúří; proto se první fázi války říkalo „podivná“ (neboli *Phoney War*).¹⁰³

Maclean se kvůli válce zpočátku příliš netrápil. Důsledně plnil své pracovní povinnosti i posláním, po práci vyrážel do ulic Paříže. Paříž byla odjakživa Mekkou umělců a bohémů a lákala svým bohatým společenským životem. S oblibou chodil relaxovat do útulných kaváren na levém břehu Seiny a diskutoval o řadě různých témat s mladými studenty či umělci z celého světa. Zde také v Café Flore poznal svou osudovou ženu – Melindu.

3.2.3.2.1 Melinda

Melinda Marlingová, tříadvacetiletá emancipovaná Američanka, přijela do Paříže studovat literaturu, aby se osvobodila od dohledu matky. Dny trávila především pozorováním návštěvníků kavárny, většinou s doutníkem v ústech, čímž projevovala svůj feminismus, a diskuzemi s mladými studenty Sorbonny.

Po setkání s Macleanem byli sebou oba mladí lidé vzájemně zcela fascinováni – ji uhranul jeho vzhled uhlazeného britského gentlemana, diplomata a intelektuála, on zase obdivoval její mládí, drsnost a koketnost.¹⁰⁴ Doba romantickému průběhu jejich

---

¹⁰² Oddělení západních zemí a Společnosti národů.

¹⁰³ Cecil, c. d., s. 58.

¹⁰⁴ Fisher, c. d., s. 73.

vztahu příliš nepřála. Když v květnu 1940 německá vojska pronikla přes hranice a prolomila linie u Sedanu, události dostaly rychlý spád.

Jen několik měsíců od chvíle, kdy se Donald s Melindou poznali a začali se pravidelně scházet, se německé nebezpečí začalo pomalu přibližovat k Paříži. Město se ve zmatku vyprazdňovalo a britské ministerstvo zahraničí rozhodlo vystěhovat ambasádu na venkov. Ženy a děti jejích zaměstnanců byly poslány zpět do Anglie už v polovině května, z Francie odplouvaly poslední lodě, které na cestách ohrožovaly nálety nepřátelských letadel. Nebylo snadné dostat se ze země, natož do Spojených států. To byl také jeden z důvodů, proč Melinda po dlouhém váhání konečně souhlasila s Macleanovou nabídkou k sňatku – jako žena diplomata získala i určitá privilegia, díky nimž se jim oběma brzy podařilo vycestovat zpět do Velké Británie.¹⁰⁵

Svatba se konala jen za přítomnosti svědků 8. června 1940, tedy v den všeobecné evakuace ambasády. Novomanželé okamžitě po obřadu sehnali diplomatický vůz a vydali se na cestu za ostatními z ambasády do Bordeaux. Brzy ale nebylo bezpečno ani na venkově, a tak se celá výprava společně odebrala do přístavu, odkud 17. června odplula do Milford Haven.

3.2.3.3 Zpět v Londýně

V Londýně bylo bezpečněji, i když válka již dosáhla až sem. Macleanovi se potýkali s řadou problémů. Nejprve nemohli najít žádné bydlení, posléze přišly i potíže s obstaráním jídla či šatů. Na všechno zboží se vydávaly kupóny, protože v Británii nastala krizová situace. Na nějaký čas se usadili v hotelu Mount Royal na Marble Arch, ale na podzim, když *Luftwaffe* zahájila bombardování Londýna a hotel byl jedním z náletů málem zničen, rozhodli se mladí manželé toto místo opustit a najít si jiné. Jejich novým domovem se stalo Mecklenburg Square, nepříliš oblíbená čtvrť, v níž si však s Donaldovým příjmem mohli dovolit pronajmout alespoň byt. Situace se příliš nezlepšila ani v říjnu, kdy jej povýšili do funkce druhého tajemníka.

Obtížné úkoly, související s válkou, vedly k tomu, že se na londýnském ministerstvu pracovalo více než kdy předtím, a Maclean dostával stále nové úkoly; často

---

¹⁰⁵ Dalším důvodem mělo být údajně Melindino několikátýdenní těhotenství (Cecil, c. d., s. 62). Fisher však tuto informaci popírá, protože podle jeho vyšetřování Melinda absolvovala svůj první porod až v dubnu následujícího roku (Fisher, c. d., s. 81).

zůstával v kanceláři až dlouho do noci. Melinda již byla v pokročilém stadiu těhotenství, a proto se rozhodla odjet do USA, kde mohla porodit v klidu s pomocí rodiny. Maclean sám v Londýně neměl příliš klidu. Těžce snášel nejen absenci své ženy, ale i tlak pracovních povinností. K rozptýlení nepomáhaly ani občasné párty s kolegy. Melinda se naštěstí brzy vrátila a všechno se opět stabilizovalo, zejména pak Macleanovy počínající potíže s pitím.¹⁰⁶

3.2.3.4 Washington

Koncem dubna 1944 se manželé vypravili do New Yorku. Melinda opět čekala dítě a cesta neprobíhala nikterak příjemně; přesto byli oba šťastni, neboť válkou otrásaný Londýn je velmi unavoval. Donald brzy zjara obdržel rozhodnutí o přeložení na novou pozici – na britské velvyslanectví ve Washingtonu. Zde se také usadil, zatímco jeho žena se rozhodla přestěhovat k rodičům na farmu v Massachusetts, kde v září porodila svého prvního syna Ferguse. Později odjela s matkou do New Yorku, kam ji jezdil manžel často navštěvovat.

Nová práce byla příjemná. Ambasáda se nacházela v krásných budovách na Massachusetts avenue, Maclean zde našel staré i nové přátele poměrně snadno a s velvyslancem lordem Halifaxem vycházel velmi dobře. V prosinci roku 1944 dospěl k dalšímu posunu o příčku výš - stal se prvním tajemníkem ambasády. Tím ale jeho postup neskončil.¹⁰⁷

V kanceláři byl Maclean poměrně oblíbený. Získal si autoritu podřízených a k ostatním se choval velmi spravedlivě a přátelsky. Působil jako pravý muž na správném místě. Jeden z jeho starých známých, sir Ronald Campbell, se brzy zasloužil o zapojení Macleana do jednoho z nejdůležitějších projektů 40. let – projektu *Manhattan*. Kromě toho plnil spoustu dalších povinností, někdy i mimo rámec pracovních povinností. Díky tomu se brzy propracoval k účasti na důležitých úkolech ambasády a v roce 1946, když tehdejší kancléř odstoupil z funkce, dokonce dočasně zastával jeho místo až do určení a příjezdu nového kancléře. Nikoho ani nenapadlo

---

¹⁰⁶ Fisher, c. d., s. 81.

¹⁰⁷ NEWTON, Verne W, *The Cambridge spies: the untold story of Maclean, Philby, and Burgess in America*, Lanham: Madison books, 1991, s. 112.

pozastavovat se nad jeho občasnými protiamerickými narážkami, které mezi lidmi čas od času pronesl.

V listopadu 1947 se dostal na post tajemníka *Combined Policy Committee* (CPC),¹⁰⁸ která řídila společnou nukleární politiku USA, Kanady a Velké Británie. S novou pozicí souvisel i přístup do budovy americké organizace *Atomic Energy Commission* (AEC)¹⁰⁹ a volný pohyb po celém pracovišti. V listopadu se dokonce zúčastnil tajné konference, jež řešila přístupnost dat týkajících se i atomového výzkumu.¹¹⁰ V průběhu deseti měsíců od srpna 1947 do června 1948 navštívil ředitelství AEC nejméně dvacetkrát, nikdo však netušil (a ani se nezajímal), za jakým účelem sem chodil.¹¹¹

Zatímco v profesionálním životě sklízel jeden úspěch za druhým, v osobním se mu příliš dobře nevedlo. Ačkoli Melinda na čas přijela do Washingtonu za manželem, jeho situaci zde nijak neusnadňovala – nebyla zvyklá na postavení ženy v domácnosti a její neustálé stížnosti jej znepokojovaly. Ztratil také prostor pro vykonávání svého tajného poslání. Donald navíc trávil celé dny a někdy i noci v práci, tudíž na rodinu neměl příliš času. Ve stresu začal opět pít a často překvapoval kolegy negativními názory na americkou společnost, již dával pod vlivem alkoholu často průchod. V USA v té době začal působit senátor Joseph McCarthy a jeho „protišpionážní inkvizice“ se vznešeným jménem *Committee on Un-American Activities* (výbor pro potlačování protiamerické činnosti) pronásledovala nejen komunistické sympatizanty – Maclean to vnímal jako by se strašidlo fašismu přesunulo do Ameriky, tentokrát však disponovalo větší mocí – v ruce totiž drželo atomovou bombu.¹¹² Svoje povolání zpět do Londýna v roce 1948 uvítal jako příjemnou změnu.

3.2.3.5 Káhira

Po návratu do Londýna se Macleanova rodina nestihla téměř ani vybalit, když se Donaldovi naskytla nová pracovní příležitost. Ministerstvo zahraničí mu nabídlo místo

---

¹⁰⁸ Komise společné politiky (týkala se USA, Kanady a Velké Británie).

¹⁰⁹ Výbor atomové energie – byl výhradně americkou záležitostí bez účasti jiných zemí.

¹¹⁰ Tato tajná konference se odehrávala za účasti členských zemí CPC a měla za úkol určit, které informace týkající se nukleárního výzkumu by měly být zpřístupněny veřejnosti a které zůstanou utajeny.

¹¹¹ Newton, c. d., s. 146.

¹¹² Fisher, c. d., s. 90.

kanceláře Britské ambasády v Káhiře, a protože takovému povýšení bylo těžké odolat, hned následující měsíc se s celou rodinou do Egypta vypravil.

Melinda se díky jeho lepšímu postavení zbavila všech domácích povinností a začala se věnovat společenskému životu – pořádala v domě četné večírky, což Donaldovi ztěžovalo jeho tajnou práci, protože se mu v domě nedostávalo soukromí, aby se mohl věnovat čtení dokumentů přinesených z ambasády. Navíc jej vyvádělo z míry, že jeho žena již nepotřebuje jeho ochranu v takové míře, jak tomu bylo doposud. Své problémy vždy utápěl v alkoholu, ostatně jako mnozí lidé v té době; ani tentokrát o svých úzkostech nehovořil se svou ženou a stále častěji se uchyloval k pití.

Na počátku léta 1949 došlo ke zvratu, který měl fatální dopad na jeho působení v západní Evropě. Melinda se na počest příjezdu několika vzácných hostů rozhodla uspořádat neobvyklý celodenní program. Podle původního plánu chtěla se skupinou hostů doplachtit na pronajaté lodi proti proudu Nilu do Helouanu, kde měli všichni povečeřet a přespat u přátel; ráno se pak měli vydat autem zpět domů. Výlet se však od začátku nedařil a plavba nešla tak, jak se předpokládalo. Loď se po řece „ploužila“ a po několika hodinách bylo všem jasné, že do Helouanu do večera nedoplují. Hosté projevovali nelibost. Nebyli na delší plavbu připraveni, neměli s sebou žádné jídlo, a tak se snažili chmury zahnat pitím velkého množství alkoholu. Když kolem půlnoci dorazili na místo, byli již všichni značně opilí. Noční hlídač v přístavu je napomenul, aby se nechovali tak hlučně, což byla pro Donalda po náročném dni poslední kapka, a tak po krátké výměně názorů sáhl pro zbraň. Jeden z hostů, Lees Mayall, první tajemník ministra Edwina Chapmana-Andrewse, se mu v tom pokusil zabránit, ale Maclean se vzpíral. Roztržka skončila pádem obou z náspu, při němž si Mayall zlomil nohu. Aféru se sice podařilo „ututlat“, protože Lees skutečný příběh neprozradil, a proto se Macleanovo extempore na veřejnost nedostalo; jeho pozice byla i přes to vážně ohrožena. Neodvratně se řítit do propasti alkoholismu.¹¹³

K tomu všemu přispívala i skutečnost, že v zaměstnání se stále více cítil pod tlakem. Večírky, práce, stresové situace, kdy odnášel složky z ambasády, ale nejvíc informace přicházející z domova – dopadení a uvěznění Klause Fuchse na počátku roku

---

¹¹³ Cecil, c. d., s. 97.

1950¹¹⁴ či zkoumání výpovědí Gouzenka a Volkova – přispívaly k jeho stoupající nervozitě. Došlo také k ochlazení jeho vztahů s KGB – podle Modina kvůli hlouposti a nepřizpůsobivosti kontaktní osoby, již měl předávat získané informace – Maclean údajně přestal být o věci komunismu tak přesvědčený.¹¹⁵ Dvakrát dokonce poslal dopis vedení KGB, aby jej ze svých služeb propustili; první z nich nikdo v centru ani nezaregistroval a na druhý prostě neodpověděli.¹¹⁶

Donaldovo pití začalo brzy přerůst běžné meze a jeho pověst se zhoršovala i mezi spolupracovníky na velvyslanectví, a to zejména proto, že v něm alkohol probouzel skrytou agresi.¹¹⁷ Několikrát způsobil *faux pas* jak sobě, tak i kolegům, a jednoho rána jej dokonce našli spícího na lavičce ve veřejném parku. Maclean byl z funkce sesazen a poslán zpět do Londýna, kde psychologové konstatovali psychické zhroucení z důvodu přepracování, partnerských problémů a potlačované homosexuality.

Rekonvalescence trvala celých 6 měsíců. Teprve v červnu 1950 se vrátil zpět do pracovního procesu, a to na nové pozici jako hlava Amerického departmentu Ministerstva zahraničí Velké Británie. Mohlo by se zdát, že na ministerstvu došlo k pochybení, když na takové místo dosadili člověka s tak pochybnou minulostí. Podle Sutherlanda byl však tento post nedůležitý a Macleana sem přeřadili jen proto, že nevěděli, co si s ním počít, a potřebovali ho prostě jen někam „uklidit“.¹¹⁸

3.2.4 Špionáž

Stejně jako ostatní členové cambridgeské pětky byl Maclean do tajných služeb naverbován již na počátku 30. let a stejně jako oni se stal tajným agentem spíše z ideologických důvodů než pro slávu či peníze.¹¹⁹ Jako první však dokázal proniknout do služeb britské diplomacie a plnit tak funkci špiona.

O jeho výzvědných aktivitách během pobytu v Paříži neexistují žádné konkrétní důkazy, avšak ani archívy KGB ani svědecké výpovědi (Philbyho či Modina)

---

¹¹⁴ Ke K. Fuchsovi více například MOOREHEAD, Alan, *The Traitors: The double life of Fuchs, Pontecorvo and Nunn May*, London: Hamish Hamilton, 1952.

¹¹⁵ Modin, c. d., s. 163.

¹¹⁶ Andrew & Mitrokhin, c. d., s. 202.

¹¹⁷ Cecil, c. d., s. 99.

¹¹⁸ Sutherland, c. d., s. 99.

¹¹⁹ Srv. například výpověď Waltera Krivitského (Brown, c. d., s. 429).

nenaznačují, že by během té doby styky s rozvědkou přerušil. Lze tedy předpokládat, že ji v předvečer druhé světové války zásoboval žhavými novinkami z Francie.

Po odchodu z Cambridge se s ostatními členy cambridgeského špionážního kruhu nestýkal, nebo o tom alespoň nejsou důkazy. K prvnímu setkání mezi nimi mělo dojít až po Macleanově návratu z Paříže v roce 1940, kdy měl pomáhat Philbymu, získat zpět kontakt s ruskou rozvědkou.¹²⁰ Maclean měl údajně zvláštní postavení, a proto byl od ostatních držen v izolaci, zatímco blízké styky Philbyho, Blunta a Burgesse se tolerovaly. O kontaktech mezi jednotlivými členy cambridgeského kruhu se dlouho diskutovalo a vedly se o nich spory. Modin například tvrdil, že „nebyli v žádném případě úzce propojenou skupinou“¹²¹ a Philby toto tvrzení podporoval.¹²² Borovik objevil v archívech KGB zprávu, z níž lze vyvodit, že ačkoli to nebylo běžně povolené, špioni tzv. „*Cambridge Five*“ věděli o práci těch druhých a Philby je měl organizovat.¹²³

V roce 1941 došlo k napadení Sovětského svazu¹²⁴ a vlády spojeneckých zemí začaly uvažovat o otevření druhé fronty. Británie a SSSR se nemohly dohodnout, a když se 17. října 1942 v *News Chronicle* objevily informace o nově chystané britsko-americké invazi do severní Afriky, způsobilo to mezi spojenci velké napětí. Otázkou však bylo spíše, *jak* se tyto informace mohly dostat na veřejnost, když se přípravy přísně tajily? Podle Roberta Cecila mohly pocházet od Macleana, tedy alespoň částečně, neboť jeho oddělení za záležitosti týkající se rozmístění spřátelených vojenských sil na Britském teritoriu zodpovídalo. Důkazy však opět chybí.¹²⁵

Po návratu na ministerstvo zahraničí začal Maclean odkrývat, jakou škodu napáchalo svědectví zběhnuvšího sovětského agenta Waltera Krivického, jenž ve své výpovědi prozradil mnoho detailů o špionáži nejen v Británii. Za vyzvědače označil i jednoho „mladého Skota z dobré rodiny“, který získal vzdělání na Etonu a v Oxfordu a působil na ministerstvu zahraničí.¹²⁶ Vzhledem k tomu, že jeho popis nebyl zcela přesný

---

¹²⁰ Borovik, c. d., s. 148.

¹²¹ Modin, c. d., s. 44.

¹²² Philby, K., c. d., *passim*.

¹²³ Borovik, c. d., s. 85.

¹²⁴ Německo porušilo pakt o neútočení z roku 1939 a zahájilo ofenzívu na východní frontě.

¹²⁵ Cecil, c. d., s. 67.

¹²⁶ Tamtéž, s. 64.

a ministerstvo momentálně nedisponovalo žádným bezpečnostním oddělením, jež by případ prošetřilo do hloubky, žádné podezření zatím nepadlo.¹²⁷

3.2.4.1 Washington a atomový výzkum

Většina autorů knih a studií o působení Macleana konstatuje, že čtyři roky strávené ve Washingtonu, znamenaly nejdůležitější období pro obě jeho kariéry (britského diplomata i ruského špiona). Pro druhou to platilo obzvlášť.

Po zničení Hirošimy a Nagasaki se získání atomové bomby stalo prioritou sovětského výzkumu i špionáže. Představitelé GRU¹²⁸ v Ottawě (Nikolaj Zabotin) a v New Yorku (Anatolij Jakovlev) dostali rozkaz okamžitě zásobovat Moskvu dokumenty, týkajícími se výzkumu a použití atomové bomby. Maclean se stal jejich „esem v rukávu“. Jako společný tajemník CPC, která řídila nukleární politiku USA, Kanady a Velké Británie, měl přístup k tajemstvím, o nichž se Sovětům dříve ani nesnilo. V době, kdy zastupoval místo kancléře, měl dokonce volný vstup i do Pentagonu, a tak mohl získávat pro NKVD tolik cenné informace o vývoji atomové bomby.

Nevyváženost sil dvou supermocností alarmovala americké nejvyšší důstojníky. Spojené státy byly přesvědčeny, že tento rozdíl může být vyrovnán jedině převahou počtu a účinnosti atomových bomb. Když však proběhlo bližší zkoumání stavu, zjistilo se, že tyto bomby nejsou vůbec připraveny k použití a že chybí personál k jejich smontování a základny pro jejich účinné použití proti nepříteli (SSSR). Představitelé USA se zděsili. Prioritou číslo jedna se stalo tato fakta důkladně utajit.¹²⁹

Podle slov Yuriho Modina existoval jen jeden vhodný zdroj informací o anglo-americkém nukleárním programu, a tím byl agent s krycím jménem „Homer“.¹³⁰ Ruská rozvědka se zajímala o dva typy informací k atomovému výzkumu – politické a vědecké. „Vědecké“, týkající se tajemství výroby atomové bomby, získávali díky infiltraci atomových programů prostřednictvím Klause Fuchse, Bruna Pontecorva či Alana Nunna Maye a využívali je k sestavení své vlastní zbraně. Politicky zaměřená

---

¹²⁷ Krivického výslechy vzaly brzy za své. I přes to, že Krivitsky své vyšetřovatele varoval, že je pravděpodobně sledován a že by se jej mohli sovětské agenti pokusit „zneškodnit“, zanedlouho byl ve svém hotelovém pokoji nalezen mrtv. Philby stejně jako američtí detektivové označili jeho smrt za sebevraždu. (Philby, c. d., s. 83). Více k aféře Waltera Krivického například Newton, c. d., s. 1-30.

¹²⁸ Hlavní správa rozvědky SSSR.

¹²⁹ Cecil, c. d., s. 70.

¹³⁰ Modin, c. d., s. 117.

data, díky nimž si mohli udělat přehled o stavu a plánech dalšího amerického atomového vývoje, dodával Maclean. Informoval například o tom, kolik urania potřebného pro výrobu bomb mají všechny tři země k dispozici, kolik ho budou potřebovat k jejich samostatným atomovým programům nebo ve kterých oblastech budou spolupracovat. Musel znát také zdroje urania spojenců, jeho ceny a místo, kde bude proveden další obchod – z toho si mohla NKVD utvořit obrázek o tom, kolik zbraní jsou tyto země schopny vyrobit a kolik jich pravděpodobně mají.

Když se Donald stal na čas kancléřem britské ambasády, seznámil se se všemi problémy, jimiž se v tu dobu zabývala, nejen výzkumem atomové energie. Tím se do sféry jeho působení dostala například židovská otázka, úzce související s boji na Blízkém a Středním východě – v oblasti, v níž se odehrával jeden z konfliktů v rámci Studené války a která byla považována za klíčovou, neboť zde obě velmoci soupeřily o uplatnění svého vlivu. Do rukou se mu dostávaly i „ultratajné“ dokumenty, mezi něž patřily například kabelová komunikace Churchilla a Trumana o postupu v Polsku po skončení války, nebo zprávy o jednání jaltské konference z let 1944-1945 a několik detailů o komunikaci Churchilla a Roosevelta v červenci 1944 týkajících se anglo-amerických válečných plánů pro Středozeří.¹³¹

To, že Melinda bydlela po většinu času s matkou v New Yorku, znamenalo pro Macleana velké usnadnění. Krom toho, že sem občas jezdil na diplomatické cesty, sídlil zde i jeho sovětský kontakt, jemuž tak mohl pod záminkou návštěvy rodiny předávat materiály získané při práci na ambasádě a při návštěvách AEC, což ve Washingtonu nebylo možné, protože pro tyto účely byl příliš malým městem.¹³²

3.2.4.2 *Ztráta spojení*

Jak již bylo konstatováno, během pobytu v Káhiře se Maclean pokusil (ať už pro to měl jakékoli důvody) od povinností agenta osvobodit, což vyústilo v přerušení veškerých kontaktů mezi ním a KGB. Ani v Londýně se mezi nimi spojení neobnovilo.

---

¹³¹ Hamrick, c. d., s. 117.

¹³² Modin dokonce uvádí skutečnost, že Melinda věděla o Macleanově tajné práci pro Sověty a v New Yorku zůstávala právě proto, aby mu vytvořila pro jeho cesty alibi.

Vzhledem k jeho „nemoci“, kdy neměl přístup k žádným zprávám zajímavým pro SSSR, to nebylo ani třeba.¹³³

Když však opět nastoupil do pracovního procesu, očekával, že bude znovu kontaktován. Podle Modina se tak nestalo, nicméně Maclean měl i nadále předávat Centru kopie důvěrných dokumentů prostřednictvím Burgesse.¹³⁴ Z hlediska logiky to však není možné, protože Burgess v té době působil na ambasádě ve Washingtonu. Posílání informací do USA a teprve poté přes kontaktní osobu do SSSR by bylo příliš riskantní.

Zdá se spíše, že nebyl ve spojení ani s KGB, ani s ostatními členy „pětky“. Proto vůbec netušil o vyšetřování, které již delší dobu probíhalo ve Spojených státech. A proto musel být také poslán Burgess, aby jej varoval před hrozícím nebezpečím a pomohl mu s plánováním a přípravou úniku před výslechem.

3.2.4.3 Zmizení

Po návratu do služeb ministerstva se Maclean pokusil vrátit k normálnímu životu. Ačkoli tušil, že se děje něco „zlého“, snažil se tím nezatěžovat a věnovat se své těhotné manželce a dvěma synům. Ve čtvrtek 24. května byl na obědě s Cyrilem Connolym, který později poznamenal: „Určitě neměl v úmyslu odejít tak, jak odešel... Mluvil tak normálně... že jsem přesvědčen, že v tu chvíli vůbec nezamýšlel opustit zemi.“¹³⁵

Je možné, že opravdu neměl v plánu odjet. V pátek 25. května, v den svých třicátých osmých narozenin, šel jako obvykle do práce. Melinda pozvala na víkend několik příbuzných, a proto Maclean požádal své nadřízené o volnou sobotu.¹³⁶ Vedení ochotně svolilo. Večer jej stejně jako každý den na nádraží doprovázely dva stíny – muži z MI5. Sledovali ho až na nástupiště v Charing Cross, odkud denně jezdil domů do Tatsfieldu, a tam jej opustili.¹³⁷

---

¹³³ Borovik, c. d., s. 273.

¹³⁴ Modin, c. d., s. 182.

¹³⁵ Sutherland, c. d., s. 96.

¹³⁶ Bylo běžnou praxí, že v případě potřeby byli diplomaté povoláni do práce i v sobotu.

¹³⁷ MATHER, John Sidney – SEAMAN, Donald, *The great spy scandal*, London: Daily Express, 1955, c. d., s. 67.

Maclean přijel do Tatsfieldu jako každý den a oznámil Melindě, že na večeri přijde jeho dobrý přítel Roger Styles.¹³⁸ Styles se objevil asi v 18,30 hodin a společně s Macleanovými v klidu povečeřel. Okolo 20,30 hodin se oba muži omluvili, že potřebují v klidu hovořit o pracovních záležitostech, a opustili dům. Od té chvíle je v Británii již téměř nikdo nespátřil.¹³⁹

3.2.5 Odhalování

Macleanova „druhá tvář“ nebyla odhalena snadno a najednou. Trvalo téměř pět let, než vyšetřovatelé objevili identitu záhadného agenta „Homera“, který prostřednictvím telegramů z New Yorku a Washingtonu informoval Moskvu o společné politice Velké Británie a USA. Vyšetřování probíhala již od roku 1946 v tzv. *Arlington Hall*, kde sídlila *Signals Intelligence Service*, kryptoanalytická divize Armády Spojených států amerických.

3.2.5.1 Projekt VENONA a pátrání po agentovi „Homer“

Projekt VENONA byl společným dílem bezpečnostních služeb Velké Británie a USA, který vznikl v roce 1943 za účelem dekódování sovětské diplomatické komunikace.¹⁴⁰ Jeho zaměstnanci postupem času získali několik dílčích podkladů k luštění použitého sovětského kódu. Teprve když se vůdčí osobností Arlington Hall stal lingvista Meredith Knox Gardner, dospěl tým k většímu úspěchu. Dne 20. prosince 1946 pronikl do kódování zcela, díky čemuž mohl dešifrovat získanou korespondenci. Roku 1947 byly objeveny první zprávy mezi New Yorkem a Moskvou, jež poukazovaly na rozsáhlou špionáž na území Spojených států.¹⁴¹

Od téhož roku byl postupně rozkrýván obsah telegramů, jež se zmiňovaly o působení sovětského informátora na ambasádě ve Washingtonu. První z nich byl poslán v roce 1944 do Moskvy a jeho text začínal slovy: „Před několika týdny byl G. pověřen

---

¹³⁸ Melinda údajně Stylese neznala. Když jí později vyšetřovatelé ukázali fotografii Guye Burgesse, potvrdila jejich domněnku, že za jménem Styles se skrýval právě on.

¹³⁹ Fischer, c. d., s. 125.

¹⁴⁰ USA se totiž obávaly, že Stalin uzavře separátní mír s Hitlerem, čímž by mu umožnil soustředit jeho síly proti USA a Británii.

¹⁴¹ BENSON, Robert L., *Venona Story* [online]. Distributed FREE by the National Security Agency, (citováno 5. dubna 2009)

<http://www.nsa.gov/about/files/cryptologic_heritage/publications/coldwar/venona_story.pdf>

dešifrováním tajného telegramu poslaného Boarem Capitainovi¹⁴² Několik dalších obsahovalo jména „Gomer“, „Gommer“ či „Homer“, a jejich souvislost tak vyšla najevo mnohem později.

Již v září 1949 se Philby při rozhovoru s Mauricem Oldfieldem, v té době velitelem kontrarozvědky v USA, dozvěděl o projektu VENONA a jeho úspěchu v dekódování zpráv mezi USA a Moskvou. Tehdy Philby poprvé slyšel o odhalení dvou agentů - Homera a „Charlese“, který měl působit v Los Alamos.¹⁴³

Ve Washingtonu již mezitím probíhalo vyšetřování. Zpočátku se zaměřovalo jen na technický personál a členy podpůrného týmu s americkou národností, neboť ředitelství věřilo, že „anglický gentleman by nikdy nezradil Korunu“.¹⁴⁴ Když však vyšetřování nepřineslo žádné výsledky, rozhodl velvyslanec o prověření ostatních zaměstnanců ambasády.¹⁴⁵ Koncem roku 1950 čítal seznam podezřelých třicet pět jmen. V dubnu následujícího roku jich zůstalo již jen devět. Meredith Gardner tehdy rozluštil telegram z června 1944, v němž se psalo, že „...Homerova žena čeká dítě a žije se svou matkou v New Yorku“. Díky tomu se podařilo zmenšit počet podezřelých na dvě osoby.¹⁴⁶ V tu chvíli již vyšetřování vedla MI5, protože Maclean pobýval na území Velké Británie.

3.2.5.2 MI5 v akci

Na základě podezření, které vzniklo v USA díky rozluštění klíčových komunikací mezi „Homerem“ a Moskvou,¹⁴⁷ zahájila MI5 6. listopadu 1950 Macleanovo sledování; v ten den se vrátil po rekonvalescenci zpátky na ministerstvo. Po celou dobu svého působení v Americkém oddělení byl pod dohledem vyšetřovatelů MI5. Autority se zatím obávaly výsledku, aby podezřelému nedaly najevo, že je

---

¹⁴² Boar byl kód pro Churchilla, pod jménem Capitain se skrýval Truman. Hamrick, c. d., s. 100.. Srov. *Development of the "G"--"HOMER" ["GOMER"] case (11th October 1951) [online]. Posted: Jan 15, 2009 (citováno 5. dubna 2009)*

http://www.nsa.gov/public_info/declass/venona/oct_1951.shtml

¹⁴³ Philby tuto zprávu ihned předal Burgessovi, který byl jako jediný v kontaktu s jejich kontrolorem v Londýně Modinem. Ten ji však obdržel až o pět měsíců později a k Macleanovi se donesla teprve v květnu, kdy se Burgess vrátil do Velké Británie.

¹⁴⁴ Borovik, c. d., s. 272.

¹⁴⁵ Philby ve své knize prohlásil, že podnět k prověřování vysoce postavených diplomatů dal on sám, aby si utvořil alibi pro budoucí vyšetřování (Philby, c. d., s. 139).

¹⁴⁶ Andrew & Mitrokhin, c. d., s. 206.

¹⁴⁷ Většina z nich pocházela z let 1944-1945.

předmětem zkoumání. Dokonce i prohlídku domu odkládaly na dobu, kdy měla být Melinda v porodnici, aby nemařily prozrazení vyšetřování.¹⁴⁸

V letech 1949 a 1950 nesl za Macleanův případ v MI5 zodpovědnost stejně jako za jeho sledování v prvních měsících roku 1951 Dick White. White však neměl přístup k nejnovějším výsledkům z Arlington Hall. Kdyby USA britské tajné službě poskytly nashromážděné důkazy a naopak, mohly by společně Macleana usvědčit již dříve.¹⁴⁹

Maclean dokonce věděl, že je sledován, a hlavně *kdy* je sledován. Všiml si, že jeho dohlážitelé na nádraží vždy zmizí. Při setkání s Burgessem se svěřil, že „včera dokonce narazili do mého taxíku, když jsem nečekaně zastavil“.¹⁵⁰ Teprve v pátek 25. května 1951 předal zástupce ministra zahraničních věcí sir William Strang souhrn faktů k případu „Homer“ a navrhl, aby byl Maclean vyslýchán. Vedení MI5 rozhodlo zahájit výslechy na začátku příštího týdne. To však již bylo pozdě.¹⁵¹

Zajímavá je epizoda, kterou popisují Purdy a Sutherland. Kdesi v Kentu prý detektivové MI5 objevili drogistu, jistého pana Ernesta Whita, jenž ve svém obchodě také vyvolával fotografie. Pan White jim vyprávěl o zákazníkovi, který vždy, když přišel, požádal, aby si mohl fotografie vyvolat sám. Jednoho dne v temné komoře našel přeexponovanou fotografii, na níž bylo vidět jen pár slov. I z toho mála, co bylo k dispozici, pan White poznal, že jde o dokumenty z ministerstva zahraničí. Zavolal prý policii a ta upozornila MI5, ale bylo již příliš pozdě. Maclean, jehož White podle fotografie identifikoval, byl již dávno za hranicemi.¹⁵²

---

¹⁴⁸ Mather & Seaman, c. d., s. 61.

¹⁴⁹ Hamrick, c. d., s. 70.

¹⁵⁰ Sutherland, c. d., s. 95.

¹⁵¹ Aldrich, c. d., s. 142.

¹⁵² Purdy & Sutherland, c. d., s. 175.

3.3 Kim Philby

Harold Adrian Russel Philby (1. ledna 1912 – 11. května 1988) je považován za jednoho z nejvýznamnějších špiónů 20. století a nejdůležitějšího muže cambridgeské pětky, protože špionáž učinil svým celoživotním posláním.¹⁵³ Narodil se v indické Amballe do rodiny cestovatele a dobrodruha St Johna Philbyho, od něhož dostal přezdívku *Kim* (podle hrdiny jednoho z děl Rudyarda Kiplinga), která jej provázela po celý život.

3.3.1 Rodina St John Philbyho

Samotný St John Philby byl velmi zajímavou postavou. Narodil se v městečku Badulla na Srí Lance a ačkoli získal vzdělání v Británii (na Westminster School a později na Trinity College v Cambridgi), svůj život spojil s Asií. Po několika letech působení v indickém Darjeelingu, kde pracoval ve státní správě, se odstěhoval do Iráku. Do Anglie se vracel jen zřídka. Většinu času věnoval cestování po Blízkém a Středním východě, který mu přirostl k srdci natolik, že se zde usadil.

Na svých cestách, při nichž se kromě politiky zabýval i biologií a sepisováním cestopisů, se setkal s Ibn Saúdem, sjednotitelem Saúdské Arábie, do jehož blízkosti se dostal v době, kdy Saúd bojoval o nadvládu nad arabským poloostrovem s dynastií Hášimovců. Brzy nato se St John stal Saúdovým nejbližším poradcem a i díky jeho vlivu se ropná pole Saúdské Arábie dostala pod dohled amerických ropných společností.

St John Philby se usídlil v blízkosti Ibn Saúda a začal zde nový život. Změnil si jméno na „Abdulláh“, v překladu *sluha boží*. V roce 1930 konvertoval k islámu, a to zejména proto, že tuto víru „přirovnával k jisté formě socialismu“. Zastával názor, že „základní principy islámu jsou v podstatě demokratické a socialistické“.¹⁵⁴ Svůj přestup k novému náboženství pak dokonce stvrdil sňatkem s arabskou ženou.

Se svou rodinou se v pozdějších letech příliš nestýkal. Na návštěvy přijížděl pouze, když dostal volno, nebo příležitostně cestoval do Británie. I tak ale pro svého syna představoval značnou autoritu – vždyť podle jeho vzoru Kim nejen nastoupil ke

---

¹⁵³BROWN, Anthony Cave, *Treason in the blood: Harold St John Philby, Kim Philby and the spy case of the century*, London: Hale, 1995, s. 143.

¹⁵⁴Brown, c. d., s. 111.

studiu na Westminster School a později na Trinity College, ale převzal od něj i jeho sociální citlivost a levicové zaměření. St John často podporoval zájmy syna a pomáhal mu získat důležité pozice – a to nejen v době studií, ale i později, kdy se Kim ucházel o místo ve státní správě.¹⁵⁵

3.3.2 Studium

3.3.2.1 Westminster

Ke studiu na vysoce prestižní školu Westminster School se Kim dostal již ve dvanácti letech, kdy vyhrál stipendium v soutěži zvané *Westminster Challenge*. Westminster School byla jednou z nejstarších soukromých škol a za dobu své existence proslula vysokými standardy a pevnou disciplínou, což ji předurčovalo k tomu, aby se stala elitní institucí. Stejně jako většina ostatních soukromých škol ve 20. letech 20. století se zaměřovala spíše na klasické vzdělání a přírodním vědám věnovala jen omezenou pozornost. Pro Kima to nepředstavovalo žádný problém. Studoval především historii; v roce 1929 získal stipendia na dvě nejprestižnější univerzity ve Velké Británii – Oxford i Cambridge.

3.3.2.2 Trinity College

Pod vlivem otce se Philby rozhodl pro Cambridge, kde byl roku 1929 přijat na Trinity College, stejně jako dříve St John. Zpočátku se příliš nezapojil do studentského společenského života, nenavštěvoval žádný z cambridgeských klubů a nepěstoval ani žádný z tradičních sportů. Většinu času trávil studiem, čtením či poslechem klasické hudby. Změna přišla o rok později, kdy se po neúspěšných zkouškách z historie rozhodl změnit obor.

Otec, který měl známosti na mnoha významných místech, mu s pomocí J. M. Keynesa našel nového školitele pro studium ekonomie. Stal se jím Dennis Holme Robertson, jeden z nejznámějších ekonomů té doby. V kruhu studentů, kteří se okolo Robertsona pohybovali, se Philby seznámil s několika lidmi důležitými pro jeho budoucí vývoj. Největší význam pro něj mělo přátelství s Guyem Burgessem.¹⁵⁶

---

¹⁵⁵ Brown, c. d., passim.

¹⁵⁶ Seale, c. d., s. 23-29.

Mezi další z prvních Kimových přátel v Cambridgi patřili například bývalý horník a zakladatel CUSS Harry Dawes nebo Jim Lees. Právě oni vyvedli Philbyho z jeho samotářského způsobu života a zasvětili jej do skutečného světa univerzitní inteligence. Stejně jako většina studentů Kim zpočátku neobhajoval žádnou politickou stranu. Pod vlivem přátel z dělnického prostředí se však brzy přiklonil k levici a v říjnu 1931 se dokonce nechal Dawesem přesvědčit, aby vstoupil do CUSS. Zanedlouho se stal jejím pokladníkem. Odtud pocházelo veškeré jeho politické vzdělání. Od členů CUSS se poučil o zásadách socialismu. Během posledních dvou let na univerzitě tak prošel různými fázemi vývoje od nestraníka přes militantní socialismus až ke komunismu.¹⁵⁷

3.3.2.3 Vídeň

Po úspěšném ukončení studia na Cambridgeské univerzitě se Philby rozhodl pro cestu do Evropy, kde se chtěl učit „praktickému komunismu“. Maurice Dobb (který po odchodu Robertsona nastoupil v Cambridgi na jeho místo) jej doporučil *International Organization for Aid to Revolutionaries* v Paříži.¹⁵⁸ Odtud byl zanedlouho poslán do Rakouska, kde se podílel na pomoci místním komunistům. Pronajal si zde malou místnost v domě rodiny Friedmanových, kde se setkal s jejich mladou dcerou Litzi. I ona byla věci komunismu nakloněna a stejně jako Philby pomáhala utečencům z Německa, pronásledovaným z politických, rasových či náboženských důvodů.

Brzy získal práci jako pokladník Komise pro pomoc uprchlíkům; shromažďoval finanční prostředky na podporu emigrantů, pořádal diskuze a sestavoval letáky. Stal se také občasným kurýrem, který zajišťoval komunikaci mezi rakouskými komunisty (v té době mimo zákon), britskými agenty ve Vídni a představiteli Kominterny v Praze. Cesty po Evropě mu usnadňoval britský pas; skutečnost, že neznal obsah doručovaných balíčků, jej někdy trochu znepokojovala.¹⁵⁹

V únoru 1934 se zapojil do povstání sociálních demokratů proti austrofašismu Engelberta Dolfusse, jež skončilo bombardováním vídeňských sídlišť na předměstí, kde žili převážně dělníci. Povstání bylo po třech dnech potlačeno a Dolfuss začal

---

¹⁵⁷ Seale, c. d., s. 27.

¹⁵⁸ Mezinárodní organizace pro pomoc revolucionářům.

¹⁵⁹ Cookridge, c. d., s. 33.

pronásledovat sociální demokraty i komunisty. Philbyho přátelé varovali před hrozícím nebezpečím, a proto se rozhodl vrátit zpět do Anglie. S ním do Londýna odjela i jeho nová manželka – Litzi Friedmanová.

3.3.3 Profesionální život

Po návratu začal Philby budovat kariéru novináře. Své první zaměstnání získal v redakci časopisu *Review of Reviews*, v němž zastával funkci korespondenta a později i zástupce šéfredaktora. Plat v malé redakci však Kima neuspokojoval, a když později v roce 1935 přijel na návštěvu do Londýna St John Philby, domluvil synovi schůzku s Brucem Lockhartem, šéfredaktorem londýnského deníku *Evening Standard*. Spolupráce s ním vzala za své hned následujícího roku. Philby se připojil k pronacistickému spolku zvanému *Anglo-German Fellowship*¹⁶⁰ a stal se redaktorem jeho časopisu *Anglo-German Gazette*. Setrval zde až do chvíle, kdy časopis zcela pohltili němečtí nacisté.¹⁶¹

3.3.3.1 Novinářem generála Franca

Krátce po vypuknutí občanské války ve Španělsku se Philby rozhodl odjet na Pyrenejský poloostrov jako reportér na volné noze. Práce však s sebou nesla riziko, že žádné noviny o jeho reportáži neprojeví zájem, a on nebude schopen zaplatit výdaje. Napsal tedy obsáhlý článek o generálu Francovi a poslal jej do londýnských *The Times*. Jedny z největších britských novin v té době neměly ve Španělsku žádného korespondenta, a proto mu bez váhání nabídly spolupráci. Kim Philby se tak v květnu 1937 stal válečným zpravodajem pro *The Times*.

Koncem roku 1937 se fronta ve Španělsku pohybovala poblíž města Teruel. Philby se rozhodl ještě s několika dalšími novináři odjet do válečné zóny, aby byli blíže žhavým novinkám. Poslední den v roce vyrazili společně do terénu a sbírali podklady pro sestavení článků. Bomby vybuchovaly kousek od nich, a tak se celá skupina rozhodla schovat do auta. Jedna z nich však doletěla až ke stanovišti novinářů a střepiny z ní zasáhly jejich automobil. Tři ze čtyř zúčastněných zato zaplatili životem, jen Philby

---

¹⁶⁰ Anglo-německé společenství, které usilovalo o zlepšení vztahů mezi Německem a Británií.

¹⁶¹ Změna v Philbyho chování je vysvětlena níže v podkapitole věnující se jeho špionáži.

vyvázl se zraněním hlavy. O několik měsíců později byl Philby pozván k Frankovi, který mu osobně udělil medaili Řádu Červeného kříže za statečnost.¹⁶²

Ocenění z rukou Franka mu otevřelo další horizonty. Philby, jehož dekoroval samotný vůdce, byl zván vysokými důstojníky i úředníky, kteří mu ochotně odpovídali na otázky. I Franco pak Philbyho několikrát znovu poctil svou přízní a poskytl mu další rozhovory. Vydavatelství deníku *The Times* si mnulo ruce – celkem snadno získalo jednoho z nejlepších reportérů španělské občanské války.¹⁶³

3.3.3.2 Učitel sabotérů

Když se válka ve Španělsku chýlila ke konci, plánovali Philbyho nadřízení, že jej po krátké pauze v Londýně pošlou zpět na Pyrenejský poloostrov, aby zde psal články o poválečné situaci. Mezitím vypukla druhá světová válka a Philby již do Španělska neodjel. Kim ještě nějaký čas setrval v *Timesech*, pro něž pracoval hlavně na území Francie; psal reportáže o britských, francouzských i německých armádách v západní Evropě.

Práce válečného zpravodaje jej ale brzy přestala uspokojovat. Chtěl získat nějaký post, který by mu umožnil nejen o událostech psát, ale přímo je ovlivňovat. Odhodlal se hledat místo v diplomatických službách. Vzhledem k tomu, že jeho známý Guy Burgess již pracoval v jedné z organizací spojených s tajnými službami, rozhodl se zkusit štěstí v SIS. Do Sekce D tajné služby byl zanedlouho přijat nejen díky Burgessovi. O jeho vstup do SIS se patrně zasloužila i Esther Mardson-Smedleyová z deníku *Daily Express*, již potkal o rok dříve ve Francii.¹⁶⁴

První úkol, jímž byl agent Philby pověřen, se týkal již zmiňované školy pro sabotéry, kterou vymyslel Burgess. Philby měl na starost výuku teorie i praxe politické propagandy. Jednalo se o poslední projekt, jehož se pod hlavičkou Sekce D účastnil. Ještě v témž roce toto oddělení zaniklo a veškerá jeho výbava i s většinou zaměstnanců

---

¹⁶² Borovík, c. d., s. 65-68.

¹⁶³ Více o Philbyho působení ve Španělsku níže.

¹⁶⁴ Borovík, c. d., s. 152.

Philby se o Mardson-Smedleyové zmínil jen letmo. Sám neví, kdo měl rozhodující slovo v jeho přijetí do SIS, ale přesto si je téměř jistý, že Mardson-Smedleyová zde sehrála svou roli.

přešla pod správu SOE. Philbyho přeřadili do další školy pro výcvik agentů pro sabotáž, tentokrát v Beaulieu.¹⁶⁵

3.3.3.3 V tajných službách Jeho Veličenstva

V září 1941 byl Philby na základě výborných znalostí španělských poměrů přijat do Iberského oddělení v rámci Sekce V tajné zpravodajské služby (SIS). O jeho přijetí se opět zčásti zasloužil St John Philby, který se za svého syna přimluvil u plukovníka Valentina Viviana, zástupujícího vedoucího SIS, s nímž se znal z doby, kdy oba pracovali pro Raj (Britská Indie).¹⁶⁶ Philby se ve svém oddělení zabýval zejména získáváním informací o plánech a postupu nepřátelských tajných služeb (zejména německého *Abwehru*) na území Pyrenejského poloostrova a mařením jejich zamýšlených operací. Do jeho kompetencí zanedlouho spadala i oblast severní Afriky (krátce před tím, než zde proběhla invaze spojeneckých vojsk); brzy se dokonce stal zástupcem vedoucího sekce Felixe Cowgilla.¹⁶⁷

Již od konce roku 1943, kdy se čím dál více zdálo, že porážka zemí Osy je nezvratná, se důstojníci SIS začali zabývat otázkou zaměření příštího působení. Jako protišpionážní organizace potřebovali mít nepřítel. Vzhledem k tomu, že v meziválečném období probíhal paralelně boj proti bolševismu, stočila se pozornost MI6 právě tímto směrem; Valentine Vivian k tomu poznamenal: „Sovětské Rusko je naším přítelem pouze potud, pokud z toho může něco vytěžit. Nedůvěřuje nám a i v období přátelství vynaloží veškeré úsilí v oblasti špionáže proti Anglii.“¹⁶⁸

Když na počátku příštího roku vedení SIS rozhodlo o obnovení Sekce IX, jež se zabývala sovětskými a komunistickými aktivitami, pokusil se Kim získat místo jejího představeného. S pomocí plukovníka Viviana svého cíle dosáhl vcelku snadno. Za necelý rok pohltila staronová Sekce IX Sekci V a Philby se tak dostal do čela organizace, jež měla na starosti veškerou protišpionážní činnost na území Evropy (mimo Velkou Británii).

---

¹⁶⁵ Philby, c. d., s. 24.

¹⁶⁶ Vivian údajně namítal, že Kim byl na univerzitě přívržencem komunistického hnutí. St John jej však ujistil, že se jednalo o „školácký rozmar“. (Boyle, c. d., s. 220).

¹⁶⁷ Boyle, c. d., s. 217. Srv. Seale, c. d., s. 169.

¹⁶⁸ Borovik, c. d., s. 231.

Kim Philby se brzy dostal do nezáviděníhodné situace. V srpnu 1945 se na britském konzulátu v Istanbulu objevil Konstantin Volkov a žádal o udělení politického azylu pro sebe a svou ženu výměnou za informace o sovětské špionáži v Británii.¹⁶⁹ Celou záležitost bylo potřeba nejprve prohodit s odpovědnými úřady; proto Volkov zatím Britům neposkytl žádné konkrétní informace. Pouze naznačil, že zná jména agentů, kteří pracují v britských tajných službách – dvou mužů na ministerstvu zahraničí a jednoho v čele protišpionážní sekce v Londýně. S příslibem odhalení více detailů se vedení konzulátu rozhodlo nejdříve kontaktovat londýnskou SIS, aby tuto zprávu prověřila. Sir Stuart Menzies jako hlava SIS rozhodl, že nejlepší bude záležitost projednat přímo v Istanbulu. Pověřil šéfa oblastní kontrarozvědky v Káhiře Douglase Robertse, který se náhodou zrovna chystal k odjezdu z Británie zpět, aby problém vyřešil. Roberts však odmítl (údajně kvůli strachu z létání)¹⁷⁰ a Menzies proto požádal Philbyho, aby se úkolu zhostil on.¹⁷¹

Protože Volkov požádal konzulát, aby nepoužíval radiové spojení, neboť jej Rusko odposlouchávalo a zřejmě i dekovalo, celá záležitost se značně protáhla. Philby přijel do Istanbulu s velkým zpožděním. Kvůli zrušení letů a jiným okolnostem to bylo až 26. srpna, tedy zhruba tři týdny poté, co se Volkov objevil na konzulátu. Když se společně s velvyslancem pokusili Volkova znovu kontaktovat, dostalo se jim pouze zprávy, že Volkov není k zastížení. Těžko mohl být, protože tou dobou již byl v „bezpečí“, v rukou vyšetřovatelů KGB v Moskvě, kde byl také zanedlouho zastřelen.¹⁷²

Toho roku se Philby s Tureckem neloučil nadlouho. Krátce po skončení války mu SIS nabídla funkci prvního tajemníka Britského velvyslanectví v Istanbulu.¹⁷³ Philby si v době, kdy se pozornost zpravodajských služeb obracela k Sovětskému svazu, nemohl nechat takovou nabídku ujít. V únoru 1947 se s celou rodinou vydal do nového domova.¹⁷⁴

---

¹⁶⁹ Volkov tyto informace získal v dobách, kdy byl zaměstnancem moskevského ústředí NKGB a měl přístup do jejich archivů.

¹⁷⁰ Philby, c. d., s. 99.

¹⁷¹ K Volkovově aféře také Andrew & Mitrokhin, c. d., s. 180-182.

¹⁷² Modin, c. d., s. 132-136.

¹⁷³ Ve skutečnosti byla jeho diplomatická služba jen zástěrkou pro vykonávání funkce velitele kontrarozvědné stanice SIS v Turecku.

¹⁷⁴ Borovik, c. d., s. 250.

Na istanbulske ambasade pracoval pouze dva roky, ačkoli si, jak sám poznamenal, Turecko zamiloval. Daleko od Londýna však jeho vliv klesal a nemohl zasahovat do operací podle svých představ. I vedení SIS si uvědomilo, že Philbyho talentem plýtvá, a rozhodlo se jej poslat na důležitější, respektive nejdůležitější místo - do Spojených států amerických.

Britské velvyslanectví ve Washingtonu bylo klíčovou spojnici mezi Británií a USA. Jeho cílem bylo budovat dobré vztahy mezi oběma zeměmi, zvyšovat prestiž Velké Británie a pomáhat USA v boji proti expanzi Sovětského svazu. Kim Philby se stal jeho prvním tajemníkem se zvláštním úkolem vytvořit a udržovat dobré vztahy mezi britskými a americkými tajnými službami – zejména CIA, FBI, NSA¹⁷⁵ a SIS. Veškerá komunikace, probíhající mezi těmito organizacemi, procházela jeho rukama.¹⁷⁶

Po celé tři roky se mu práce dařila a v SIS se brzy začalo hovořit o jeho povýšení. Na počátku roku 1951 měl z funkce odstoupit vedoucí SIS sir Stewart Menzies. Spekulovalo se o jeho nástupci a mezi jinými padlo i Philbyho jméno. Nakonec se však komise rozhodla Kimův postup zpomalit a vybrala pro něj „pouze“ místo asistenta ředitele SIS.¹⁷⁷ V květnu 1951 se však jeho kariérní postup náhle zastavil.

3.3.4 Ve stopách Jamese Bonda

Špionáž mezi světovými válkami se téměř v ničem nepodobala fiktivním dílům Iana Fleminga o superšpionovi 007, Jamesi Bondovi. Donald Maclean, naopak kdysi o špionáži prohlásil, že „je podobná práci uklízeče veřejných záchodků – zapáchá, ale někdo ji dělat musí“.¹⁷⁸ SIS i MI5 byly vládními organizacemi a i když měly poměrně slušnou technickou výbavu, nemohly si kvůli finančním potížím dovolit přijímat a cvičit špičkové agenty. Stejně tomu bylo pravděpodobně i v ruské rozvědce; Proto je překvapivé, že získala ve Velké Británii tolik agentů mezi vyšší střední třídou, kam

---

¹⁷⁵ *National Security Agency* (Národní bezpečnostní agentura).

¹⁷⁶ Brown, c. d., s. 392.

¹⁷⁷ Asistent vedoucího SIS byla de facto třetí nejvyšší funkce v hierarchii organizace. Vyšší funkci disponoval jen zástupce vedoucího a vedoucí sám.

¹⁷⁸ Cecil, c. d., s. 77.

spadali i cambridgeští špioni. Většina z nich proklamovala, že tak jednala pouze z ideologických důvodů.¹⁷⁹

3.3.4.1 Naverbování a první úkoly

Do doby, než se Philby stal mezi špiony skutečným „mistrem“, uplynula dlouhá cesta. Její začátek lze hledat pravděpodobně již ve Vídni, kde se prostřednictvím *International Organization for Aid to Revolutionaries* setkal s mnoha lidmi, kteří měli kontakty například s Kominternou. Podle Borovíka měl v Rakousku potkat Edith Tudor-Hartovou, jež mu nabídla pomoc ve spojení se skupinou organizující boj „proti fašismu a buržoazii“. Později mu zprostředkovala také setkání se zástupcem londýnské špionážní centrály, jež proběhlo 1. června 1934 na lavičce v Regent's parku v centru města.¹⁸⁰

Muž, který se představil jako „Otto“,¹⁸¹ na první schůzce Philbyho informoval o činnosti organizace. Když Kim vyjádřil souhlas se spoluprací, dostal první úkol – zbavit se navenek svého levicového přesvědčení a všech svazků, které s tím souvisely, a to včetně starých známých. Měl zpretrhat všechna pouta mezi ním a svou komunistickou minulostí. Philby se proto stal členem *Anglo-German Fellowship* a začal pracovat pro jeho časopis. Z toho důvodu si našel mnoho nových přátel mezi konzervativci. Nedá se vyloučit, že to byl i důvod jeho brzkého rozchodu s Litzi.

Díky proniknutí do středu prohitlerovského spolku, se mu podařilo získat cenné informace o neformálních stycích mezi Británií a Německem, což NKVD velice ocenila. V předválečném ovzduší se každý stát obával, že by se někdo ze spojenců mohl spojit s nepřítelem. První konflikt byl již v dohlednu.

3.3.4.2 Španělsko

Ve Španělsku se Philby setkal s mnoha frankistickými novináři. Postupem času si získal jejich důvěru a s ní i nové zprávy o dění na frontách a v kancelářích velících

---

¹⁷⁹ Anthony Blunt kdysi k tomuto tématu podotkl: „Nepovažovali jsme se za dělníky pro Rusko. My jsme pracovali pro Kominternu.“ Tím odkazuje na ideologický boj za komunismus jako takový, ne pro Sovětský svaz. (Cecil, c. d., s. 33.)

Všichni z *Cambridge Five* údajně odmítli pobírat za své služby peníze. (Carter, c. d., s. 301.) I výpověď Krivického mluvila o tom, že agent NKVD na Ministerstvu zahraničí „pracuje bez peněžních odměn“. (Brown, c. d., s. 429.)

¹⁸⁰ Většina autorů se v tomto bodě rozchází – zejména například Sutherland, c. d., s. 49, nebo Cookridge, c. d., s. 70.

¹⁸¹ Ve skutečnosti se jednalo o rakouského emigranta a sovětského agenta Arnolda Deutsche.

důstojníků. Každý týden musel posílat zprávy o svých objevech. Informace předával ve formě kódovaných dopisů „příbuznému“ v Paříži.¹⁸²

Ve svých vzpomínkách Philby popisuje historku, která se udála během jeho pobytu ve Španělsku. Jednoho dne se vydal do Córdoby podívat na býčí zápasy a přiblížit se frontě, jež se v té době pohybovala asi 40 km od města. Následujícího dne jej však z hotelového pokoje vytáhli dva příslušníci civilní gardy a odvedli jej k výslechu. Philby si uvědomil, že v kapse u kalhot má papírek se šifrou, podle níž psal dopisy do Paříže; celou cestu přemýšlel, jak se jej zbavit. Až na velitelství se mu podařilo odhozením peněženky odlákat pozornost důstojníků a šifru rychle a nepozorovaně spolknout. Byla to první nebezpečná situace, do níž se během své kariéry špiona dostal.¹⁸³

Brzy Philbyho čekal ještě mnohem důležitější úkol. Krátce po jeho příchodu do Španělska byl totiž v Kremlu vydán londýnské rezidenci rozkaz, aby pověřila agenta s krycím jménem „Söhnchen“ speciálním úkolem.¹⁸⁴ Vše nasvědčuje tomu, že Philby dostal za úkol spáchat atentát na generála Franka. Nikde však neexistuje přímý důkaz, který by tuto domněnku potvrzoval.¹⁸⁵ Genrikh Borovik si při svém rozhovoru s Kimem Philbym neodpustil otázku, zda skutečně tento rozkaz z Moskvy přišel. Zkušený špion na to odpověděl: „Zaprvé, s Frankem jsem se setkal několikrát, stál jsem od něj jen pár stop, a jak vidíte, nikdy jsem se jej nepokusil zabít. A zadruhé – podívejte se na mě! Vypadám snad jako někdo, komu by svěřili takový úkol?“¹⁸⁶

Jak známo, Philby se nikdy o atentát na Franka nepokusil. Otázkou však zůstává, jestli můžeme bývalému špionovi věřit. Skutečnost, že nemáme důkazy, ještě neznamená, že by rozkaz vydán nebyl. KGB zatím otevřela jen část svých archívů

---

¹⁸² Při rozhovoru s Genrikhem Borovikem Philby přiznal, že nevěděl, kdo na adrese používané pro doručování jeho zpráv sídlí. Po návratu ze Španělska občas jezdil do Paříže, a tak se rozhodl to zjistit - nenašel zde nic menšího než sovětskou ambasádu. (Borovik, c. d., s. 62-64).

¹⁸³ Philby, c. d., s. 7-9. Podle Borovika mu novou šifru přivezl osobně Guy Burgess (Borovik, c. d., s. 72). Philby však ve svém díle tuto skutečnost neuvádí.

¹⁸⁴ Söhnchen, Sonny nebo Synok byly varianty Philbyho krycího jména.

¹⁸⁵ Andrew & Mitrokhin, c. d., s. 87.

¹⁸⁶ Borovik, c. d., s. 83.

k nahlédnutí a je pravděpodobné, že nejzávažnější dokumenty schovala nebo již dávno zničila.¹⁸⁷ Je téměř jisté, že pravdu již nikdy nezjistíme.

3.3.4.3 Špion v nitru zpravodajské služby

Po skončení španělské války vyslaly *The Times* Philbyho do francouzského Abarque, kde sídlilo ředitelství britských expedičních sil. Philby se zde dostal k mnoha informacím týkajícím se spojeneckých armád i německého vojska. Pro Sovětský svaz však velkou hodnotu neměly. V Moskvě v té době navíc probíhaly čistky mezi členy KSSS, při nichž přišlo o život mnoho účastníků socialistické revoluce. Dotkly se i důstojníků Rudé armády, kteří umírali pod rukama Stalinových spolupracovníků. Philby byl tímto vývojem hluboce zklamán.

Vrcholem jeho deziluze byl (stejně jako pro ostatní přívržence sovětského komunismu) Stalinův pakt s Hitlerem ze srpna 1939. Když Velká Británie vyhlásila Německu válku, zavalila Kima Philbyho vlna pochybností ohledně pokračování spolupráce se SSSR. Ten se totiž stal díky paktu o neútočení de facto nepřítelem Velké Británie a Philby si uvědomil, že jeho boj již není namířen jen vůči britskému establishmentu, nýbrž i proti britskému obyvatelstvu. Dne 20. února 1940 přišel do Lubjanky dopis, v němž Anatoli Gorsky¹⁸⁸ informoval o přerušení kontaktu s agentem Sonnym.¹⁸⁹

Po návratu z Francie se Philby pokusil prostřednictvím Donalda Macleana znovu navázat s představiteli ruské rozvědky v Londýně kontakt. Ústředí zpočátku jakoukoli komunikaci odmítalo – ztratilo v „Sonnyho“ důvěru. Po téměř ročním snažení se Philbymu v prosinci 1940 podařilo získat druhou šanci. NKVD mu jako jeden z prvních úkolů uložila zjistit jména agentů britské rozvědky v Moskvě. Ačkoli měl Kim přístup do archivů SIS, nikde zmínku o špionech v SSSR nenašel.¹⁹⁰ SOE v té době totiž nepokládala Sovětský svaz za hrozbu a orientovala se výhradně na země Osy

---

¹⁸⁷ Podle Yuri Modina, který v KBG dříve sloužil jako překladatel z anglického jazyka a měl na starosti právě komunikaci s Británií, byla většina dokumentů vztahujících se k *Cambridge Five* zničena již v roce 1953 (Modin, c. d., s. 46)

¹⁸⁸ Gorsky byl členem sovětské tajné policie a od listopadu 1940 také vůdcem a prostředníkem londýnské špionážní residence. Ve Velké Británii působil legálně jako druhý tajemník sovětské ambasády v Londýně.

¹⁸⁹ Borovik, c. d., s. 142-148.

¹⁹⁰ Pro zaměstnance SOE nebylo snadné získat přístup k archivním svazkům SIS. Philby se však sblížil s archivářem Billem Woodfieldem, který mu pomohl v jeho „výzkumu“. (Philby, c. d., s. 52).

Philby tuto informaci předal Gorskému. Z Moskvy však přišla šokující odpověď – označila Kima za nedůvěryhodný zdroj a vyjádřila pochybnosti i o ostatních členech cambridgeské pětky.¹⁹¹

Od této chvíle NKVD každou zprávu, která pocházela z londýnské špionážní centrály, kontrolovala. Philbyho informace se několikrát přezkoumávaly. Nikdo v sovětské rozvědce nechtěl věřit tomu, že SSSR není pro Británii nepřitelem číslo jedna. Ještě několikrát byl Philby požádán o přezkoumání této záležitosti; výsledky však byly stále stejné. Podle Mitrochina a Borovika žádná protisovětská špionáž neprobíhala. Ústředí označilo Cambridgeskou pětku za dvojité agenty, kteří „evidentně pracovali na příkaz britské rozvědky a kontrarozvědky“.¹⁹² Trvalo dlouho, než získali důvěru zpět.

Po jmenování do čela Sekce IX se musel Philby vyvarovat zjevných paradoxů. Pokud by jednal tak, že by mise jeho kontrarozvědky selhaly příliš často, ztratil by pověst výborného pracovníka a pravděpodobně i funkci vedoucího. Kdyby však pracoval v SIS příliš úspěšně, mohl by tím Sovětům velmi uškodit, což samozřejmě nechtěl. Musel vynakládat značné úsilí, aby se mu podařilo oba zájmy zkoordinovat.

Po přeražení na ambasádu ve Washingtonu v roce 1949 Philbyho důležitost pro SSSR značně stoupla. NKVD se domnívala, že jím nahradí Macleana v oblasti atomového výzkumu. Kim však získal mnohem zajímavější pozici – přes britské velvyslanectví procházely veškeré tajné i supertajné informace, které si Velká Británie s USA vyměňovaly. Jako „styčný důstojník“ mezi tajnými službami obou zemí měl navíc přístup i do jejich budov. NSA mu poskytovala své vědomosti o sovětských zpravodajských materiálech, CIA jej do určité míry přijala za jednoho ze svých agentů. FBI Philbymu zpočátku nedůvěřovala.¹⁹³ Kimovi se však brzy podařilo získat přízeň hlavního analytika Roberta Lamphera, který pracoval na případu „Homer“, a výměnou za dokumenty z SIS dostával přehled o vyšetřování.¹⁹⁴

Koncem roku 1949 se Philbymu podařilo infiltrovat také do projektu VENONA. V říjnu mu vyšetřovatelé z Arlington Hall dokonce garantovali pravidelný přístup do

---

¹⁹¹ Andrew & Mitrokhin, c. d., s. 119.

¹⁹² Borovik, c. d., s. 216.

¹⁹³ Její šéf J. Edgar Hoover považoval všechny na Philbyho současné pozici za špiony.

¹⁹⁴ Brown, c. d., s. 392-406.

jejich kanceláří i archívů, z nichž vyčetl mnohé podrobnosti o pátrání po „Homerovi“.¹⁹⁵ S informacemi získanými v FBI měl téměř kompletní přehled o průběhu případu, jenž bezpochyby NKVD zajímal.¹⁹⁶

Jeho špionáž uvnitř CIA poněkud stěžovala neustálá přítomnost Jamese Jesuse Angletona, který byl určen jako Philbyho kontaktní osoba pro spojení v CIA. Agenti mezi sebou udržovali poměrně přátelský vztah a vyměňovali si mnohé zkušenosti. Díky Angletonovi získal Kim omezený přístup do kanceláří zpravodajské služby. Musel si však dávat velký pozor, aby se přílišnou „zvědavostí“ neprozradil.

S postupným odkrýváním detailů o komunikaci mezi „Homerem“ a Moskvou hrozilo Philbymu stále větší nebezpečí. Na poslední chvíli se pokusil svou pozici zachránit (Macleanova již byla ztracena), když poslal telegram Vivianovi do SIS, v němž upozorňoval na výpověď Krivického, který hovořil o agentovi na ministerstvu zahraničí. Tím se pokusil ze sebe setřást podezření. Bylo totiž nepravděpodobné, aby tajný agent udal svého spolupracovníka. Philby ale netušil, že Maclean nebude hlavním důvodem pro konec jeho kariéry...¹⁹⁷

---

¹⁹⁵ O pravé identitě „Homera“ se údajně dověděl až od svého amerického prostředníka. Do té chvíle neměl tušení, že jím je jeho známý Donald Maclean.

¹⁹⁶ Andrew & Mitrokhin, c. d., s. 203-204.

¹⁹⁷ Brown, c. d., s. 429.

3.4 Anthony Blunt

Sir Anthony Frederick Blunt je jedním z mála špiónů, které můžeme označit termínem *gentlemen spies*. Muž z dobré rodiny s distingovaným vystupováním se během svého života těšil z přízně královny, jež mu za jeho služby udělila rytířský titul. Málokdo však během jeho působení v královské galerii tušil, že je ve skutečnosti tzv. „čtvrtým mužem“ cambridgeské špionážní skupiny.¹⁹⁸

3.4.1 Dětství v Paříži

Anthony Blunt se narodil 26. září 1907 v Bournemouthu jako třetí a nejmladší syn vikáře Stanleyho Blunta a jeho manželky Hildy. Život na faře probíhal v poměrně „spartánském“ duchu. Chlapci byli od raného věku vedeni po vzoru rodičů ke skromnosti a zbožnosti. Rodina Bluntových nepatřila k zámožným. Řadila se spíše do kategorie střední třídy; přesto si mezi lidmi vydobyla velkou vážnost. Nebylo tomu jen proto, že Bluntovi byli údajně vzdálenými příbuznými královské rodiny, s níž udržovali velmi dobré vztahy, ale i díky Stanleyho postavení církevního hodnostáře.¹⁹⁹

Anthony měl také štěstí, že Stanley i Hilda patřili mezi příznivce cestování - když otec dostal novou pracovní nabídku na místo kaplana v St Michael's v Paříži,²⁰⁰ rodina souhlasila a bez váhání se odstěhovala do Francie. Následující devítileté období života v metropoli umění mělo pro rozvoj Anthonyho osobnosti zásadní vliv. Ještě před první světovou válkou navštívil výstavu v Louvru, kde poprvé spatřil díla impresionistů, jež jej okouzila.²⁰¹

Během Velké války Bluntovi zůstali i přes hrozící nebezpečí v Paříži. Věnovali se v první řadě charitativní činnosti a pomoci obětem světového konfliktu. Malý Anthony trávil většinu času ve společnosti vychovatelky a starších bratrů. Nejstarší z nich, Wilfrid, byl začínajícím umělcem a svého nejmladšího bratra zasvěcoval do dějin umění. Společně navštěvovali výstavy, studovali pařížskou architekturu a diskutovali o umění – Anthony zatím spíše jako Wilfridův žák. Brzy ale jeho znalosti překonal.

---

¹⁹⁸ SINGER, Kurt D, *Gentlemen spies*, London: W. H. Allen, 1952, s. 162-168.

¹⁹⁹ Penrose & Freeman, c. d., s. 2.

²⁰⁰ St Michael's byl kostel při britské ambasádě v Paříži, což Stanleyemu dávalo zvláštní postavení, zejména v podobě cenných diplomatických styků a podpory krále.

²⁰¹ Carter, c. d., s. 7-10.

3.4.2 Studium

3.4.2.1 Marlborough

V roce 1921 se otec rozhodl Paříž opustit a vrátit se zpět do Anglie, kde přijal nabídku místa v kostele St John's v londýnské části Paddington. Anthony ještě před odjezdem z Francie získal stipendium na *Marlborough College* ve Wiltshiru, kam v lednu téhož roku po vzoru svých starších bratrů nastoupil.

Marlborough College se od ostatních soukromých škol značně odlišovala. Původně byla založena roku 1843 pro syny duchovních a pro chlapce ze středních vrstev, jejichž otcové si nemohli dovolit platit školné na prestižních školách, k nimž patřil například Eton.²⁰² Škola si zakládala na přísných pravidlech a na jejich dodržování někdy až nezdravě trvala. I když neměla příliš dlouhou tradici, snažila se ve svých žácích vyvolávat pocit, že patří k jedinečné a privilegované společnosti a vychovat z nich mladé ambiciózní jedince, kteří dokážou uspět v konkurenci chlapců z tradičních škol. Na denním pořádku zde byly i tvrdé tresty a někdy také šikana ze strany starších studentů, jíž učitelé nevěnovali přílišovou pozornost.²⁰³

Již od střední školy Blunt věděl, že se od ostatních chlapců poněkud liší. Zajímal se především o studium a umění a nevěnoval příliš mnoho času mladickým radovánkám. Ve volném čase psal studie a články do školních časopisů, pro jejichž obsah se nejednou dostal do sporu s vyučujícími. V roce 1924 dokonce založil svou vlastní uměleckou skupinu *Anonymous Society*,²⁰⁴ kde s dalšími studenty i některými profesory diskutovali o otázkách současného umění, přednášeli referáty či předčítali vlastní poezii. Zde se také seznámil s budoucím nejlepším přítelem Louisem McNeicem.²⁰⁵

Stejně jako bratr Wilfrid si i Anthony uvědomoval svou odlišnou sexuální orientaci, kterou musel potlačovat nejen během školního roku, ale i doma před silně věřícími rodiči. Naděje na změnu přišla teprve s přijetím na cambridgeskou univerzitu,

---

²⁰² Oproti ostatním soukromým školám byla Marlborough velmi „mladá“ – například Eton byl založen roku 1440 a Westminster dokonce již v roce 1179.

²⁰³ Penrose & Freeman, c. d., s. 19.

²⁰⁴ Anonymní společnost.

²⁰⁵ Carter, c. d., s. 33.

kde získal stipendium ke studiu matematiky. Na jaře roku 1926 Blunt nadobro Marlborough opustil.

3.4.2.2 *Trinity College*

Již od svého příjezdu na Trinity College byl Blunt velmi osamělým a zklamaným mužem. Jeho nejlepší přítel (a pravděpodobně také první láska) Louis McNeice odešel studovat do Oxfordu, studium matematiky bylo velmi složité a Anthonyho vůbec nenaplňovalo; proto se rozhodl přestoupit následující rok do kurzu moderních jazyků a začít studovat od začátku.²⁰⁶ Více než s lidmi však nadále trávil čas studiem umění a knih.

Šťastnější období přišlo teprve v roce 1928, kdy Anthony dostal nabídku stát se členem exkluzivní společnosti Apoštolů. Vzhledem k tomu, že již dlouho patřil k obdivovatelům *Bloomsbury group*, již tvořili zejména tzv. „Andělé“,²⁰⁷ byl nabídkou nadšen a bez váhání se ke skupině připojil. Mezi Apoštoly našel především partnery pro diskuze o umění a také prostředek ke sblížení se s členy *Bloomsbury group*, s nimiž Apoštolové pořádali pravidelná setkání mimo Cambridge.²⁰⁸

Na počátku 30. let se i společnost v Cambridgi začala pod vlivem světových trendů politicky rozčleňovat.²⁰⁹ Příchod nových osobností, k nimž patřili James Klugmann nebo John Cornford, napomohl rozšiřování levicového smýšlení mezi studenty. Dokonce i mezi Apoštoly se objevili první marxisté. Anthony byl po dlouhou dobu vůči těmto vlivům imunní i přes to, že se stýkal s mnoha příznivci komunismu (nejen) uvnitř Společnosti. Prvním impulsem k jeho příklonu k levici byla pravděpodobně krátká milostná aféra s Julianem Bellem, příbuzným zakladatelů *Bloomsbury group*.²¹⁰ Největší podíl na Bluntově konverzi ke komunismu však měl Guy Burgess.²¹¹

---

²⁰⁶ V Cambridgi tehdy ještě neexistovaly programy pro studium dějin umění, proto se tedy rozhodl pro moderní jazyky.

²⁰⁷ „Andělé“ bylo označení pro ty členy Apoštolů, kteří již opustili Cambridge, ale se skupinou většinou udržovali styky i v budoucnu. Velká část z nich se stala součástí *Bloomsbury group*.

²⁰⁸ Penrose & Freeman, c. d., s 61-62.

²⁰⁹ Srv. 1. kapitola práce.

²¹⁰ Julian byl synem zakládajících členů *Bloomsbury group* Cliva a Vanessy Bellových. Jeho tetou byla Virginie Woolfová, rovněž jedna z tvůrců skupiny.

²¹¹ Boyle, c. d., s. 75.

Blunt se stal poté přesvědčeným obhájcem marxistické ideologie a společně s Burgessem ji šířil mezi studenty. Postavení cambridgeského profesora mu v těchto aktivitách v pozdější době poskytovalo značné možnosti. Studenti jej pro jeho vysoký intelekt obdivovali a pozorně mu naslouchali. Komunistickým viděním světa byly dokonce ovlivněny i jeho teorie umění.

3.4.3 Profesní život

Do dokončení studia v roce 1932 setrval Anthony Blunt další 4 roky jako profesor na Cambridgeské univerzitě. Po celou dobu svého působení v Cambridgi navštěvoval londýnské umělecké instituty, kde příležitostně přednášel. Brzy se stal lektorem s pravidelnými přednáškami na *Warburg Institute* a o něco později i členem *Courtauld Institute*, kde setrval až do své smrti.²¹²

3.4.3.1 Kapitánem ve Francii

Koncem roku 1938 se rozhodl dobrovolně připojit k armádním sborům. Jeho žádost o přijetí byla kvůli jeho marxistické minulosti zamítnuta. Blunt se nevzdal a o několik měsíců později zkusil štěstí znovu, tentokrát úspěšněji. Na jeho žádost přišly dvě odpovědi – první z nich jej odmítala, zatímco druhá obsahovala rozhodnutí o přijetí do britské armády.²¹³

Druhá světová válka již byla na spadnutí. Armádní důstojníci se připravovali k boji a snažili se na poslední chvíli vycvičit co nejvíce schopných vojáků. Anthonyho Blunta proto ihned po přijetí poslali na pětítýdenní výcvikový tábor v Minley Manor. Na krátkou chvíli jej z výcviku vyloučili, neboť na velitelství opět vyšel najevo jeho předešlý vztah ke komunismu. Anthony se však snadno obhájil. Přesvědčil nadřízené, že od svého levicového smýšlení již upustil. Nikdo z nich neměl v rukou žádné důkazy o tom, že by Blunt nemluvil pravdu, a tak jej opět poslali do tábora.²¹⁴

Ihned po dokončení kurzu byl Anthony Blunt povýšen do hodnosti kapitána a poslán do severní Francie, kde vedl dvanáctičlennou rotu. Jejich mise spočívala ve

---

²¹² *Courtauld institute* byl původně nezávislý ústav umění, který roku 1931 založil vášnivý sběratel umění Samuel Courtauld. Specializoval se zejména na dějiny umění. Nyní je součástí *University of London*.

²¹³ Toto nedorozumění vzniklo pravděpodobně kvůli nevídanému zmatku, který ve Whitehallu nastal těsně před vypuknutím války. Důkazy o tom, jak mohlo k této situaci dojít, však nebyly zatím nalezeny. (Penrose & Freeman, c. d., s. 216).

²¹⁴ Sutherland, c. d., s. 54-56.

vyhledávání a v zadržování nepřátelských špiónů přímo v terénu. Velkých úspěchů však nedosáhli. Zanedlouho Francii dobyly německé jednotky a vyhnaly na následující čtyři roky všechna spojenecká vojska ze země. Blunt se vrátil do Velké Británie s nadšením – práce v blízkosti fronty jej děsila a hon na špióny jej také neuspokojoval. Opět začal vyučovat na *Courtauld Institute*, kde jej již roku 1939 jmenovali zástupcem ředitele.²¹⁵

3.4.3.2 Profesor Blunt v MI5

Po návratu z válečné zóny si Anthony Blunt vytyčil nový cíl – proniknout do některé z bezpečnostních institucí. Protože jeho přítel Burgess neoficiálně spolupracoval s MI5, rozhodl se zkusit štěstí zde. Díky dobrým referencím svých známých a „kvalitnímu“ vzdělání byl v srpnu 1940 pozván na pohovor, na jehož základě jej MI5 přijala do svých řad. Blunt nastoupil do Sekce D, která vytvářela spojnici mezi MI5 a ostatními tajnými službami (zejména s ministerstvem zahraničí a s MI6).

Práce v Sekci D Anthonyho nebavila. Působil zde spíše v roli obyčejného úředníka než agenta s důležitými úkoly, a proto se rozhodl pokusit se získat vyšší post nebo přestoupit do jiného oddělení. Již od začátku si mezi nadřízenými budoval dobrou pověst a postupem času se sblížil se dvěma nejdůležitějšími osobnostmi MI5 – generálním ředitelem Guyem Lidellem a Dickem Whitem,²¹⁶ kteří mu pomohli (zejména Lidell) přejít do Sekce B.²¹⁷

Blunt se načas stal Lidellovým přítelem a v lednu 1941 i osobním asistentem. Dick White jej využíval i pro práci v oblasti kontrašpiónáže. V té době zodpovídal například za bezpečnost misí spojeneckých vlád v Londýně, včetně exilových vlád a jejich kurýrů. Kontrarozvědná sekce MI5 (Sekce B) měla zájem především o obsah zavazadel, jež kurýři převáželi přes hranice. Jednalo se hlavně o diplomatické zásilky neutrálních zemí, neboť Velká Británie se obávala, že spolupracují s Hitlerem. Anthony

---

²¹⁵ Penrose & Freeman, c. d., s. 220-221.

²¹⁶ Dick White sehrál později důležitou roli v případě cambridgeských špiónů. Vrchní vyšetřovatel případu „Homer“ a tazatel Kima Philbyho byl jediným člověkem v dějinách britských tajných služeb, který dosáhl nejvyššího postu ve dvou z nich – MI5 i SIS.

²¹⁷ Carter, c. d., s. 273.

Blunt měl za úkol tato zavazadla zadržet, zbavit se (nenápadně) jejich nositelů a tajně je prohledat, neobsahují-li nějaké nebezpečné dokumenty.²¹⁸

3.4.3.3 Správce královské galerie

Anthony Blunt se ke konci druhé světové války rozhodl svou kariéru v britské tajné službě ukončit. Snil o návratu k umění, jemuž chtěl věnovat veškerý čas. *Courtauld Institute* byl opět otevřen a Blunt zde získal místo vyučujícího (a v roce 1947 ředitele). Během války dokázal vydat dva díly rozsáhlé studie o francouzském malíři Nicolasi Poussinovi a po roce 1945 se vrátil i k psaní recenzí do uměleckých časopisů.

Již v roce 1944 se mu podařilo zhotovit katalog děl francouzských mistrů ve Windsorském zámku, a když mu v dubnu následujícího roku nabídli místo správce královských obrazů, s nadšením souhlasil. Tato funkce znamenala především odpovědnost za udržování královské sbírky, jež v té době patřila mezi největší na světě. Anthony vzal práci velmi zodpovědně a všechna díla znovu katalogizoval. Správcovství však nebylo placené, a tak se stalo spíše otázkou prestiže.²¹⁹

S královskou rodinou vycházel velmi dobře, a to nejen proto, že patřil mezi jejich vzdálené příbuzné. Velmi však trpěl jejich neznalostí umění. Jediným členem rodiny, s nímž si rozuměl, byla budoucí královna Alžběta, která jej vzhledem k jeho inteligenci velmi obdivovala. Tato skutečnost mohla hrát roli v tom, proč nebyl po útěku Burgesse a Macleana zbaven funkce. Roku 1956 dokonce z rukou královny přijal rytířský titul.

3.4.3.4 Královský špion

Po Guyově odchodu z Cambridge se Blunt a Burgess stýkali poměrně často.²²⁰ Blunt zůstal nadále profesorem na Cambridgeské univerzitě, ale pravidelně dojížděl do Londýna přednášet dějiny umění na různých uměleckých institutech; málokdy si nechal ujít příležitost navštívit starého přítele. Podle Andrewa a Mitrochina stál za jeho

---

²¹⁸ Fisher, c. d., s. 67.

²¹⁹ Penrose & Freeman, c. d., s. 309. Srv. Carter, c. d., s. 304.

²²⁰ Zůstali přáteli po celou dobu až do Guyova zmizení. Anthony Blunt byl častým návštěvníkem v Burgessově bytě také z důvodu milostného vztahu s Jackem Hewitem, milencem Guye Burgesse. (Boyle, c. d., s. 182.) Po vybombardování Burgessova bytu se dokonce s Hewitem nastěhovali do bytu, který měl Blunt zapůjčený od Victora Rotschilda. (Penrose & Freeman, c. d., s. 254).

přijetím do cambridgeského špionážního kruhu právě Burgess. Do služeb sovětské rozvědky měl nastoupit až v roce 1937.²²¹

V Cambridgi Blunt údajně působil pod Burgessovým dohledem jako „hledač talentů“, potenciálních agentů NKVD. Díky dobrému postavení a kladné pověsti sklízel velké úspěchy – studenti jej obdivovali a důvěřovali mu; díky tomu se nechali snadno ovlivnit. Pro ústředí se mu podařilo získat důležité postavy, jakými byli například Michael Straight nebo John Cairncross.²²²

Yuri Modin vypověděl, že spolupráce Anthonyho Blunta s NKVD byla již od počátku zamýšlena jako dočasná do chvíle, kdy bude mít smysl. Netrvala dlouho – od chvíle, kdy Blunt nastoupil do královské galerie, se kontakt mezi nimi omezil na minimum, neboť zde neměl přístup k žádným cenným informacím. Svou roli však sehrál i v pozdější době.²²³

V MI5 Blunt pracoval pouhých pět let. Většinu času ale působil na důležitém místě v kontrarozvědné Sekci B, kde měl přístup k přísně tajným dokumentům týkajícím se například sítí agentů na velvyslanectvích ve Velké Británii a v cizineckých komunitách. Jen málo z těchto informací však mělo pro NKVD cenu; nejen proto, že se netýkaly přímo Sovětského svazu, ale i proto, že Stalin nařídil svým překladatelům a úředníkům v ústředí vybírat dokumenty, jež by dokládaly spiknutí proti němu.²²⁴

Největší podezření na Blunta padlo kvůli tomu, že přijal funkci správce královských sbírek. Vzhledem k tomu, že s královskou rodinou neměl smlouvu a za práci nepobíral žádný plat, mnoho lidí, zapojených do jeho vyšetřování, se domnívalo, že ji přijal jen proto, aby zde mohl získávat tajné informace. Je pravděpodobné, že NKVD jeho rozhodnutí schvalovala. Ústředí se nejspíš opravdu domnívalo, že jejich špion v Buckinghamském paláci najde bohatý zdroj nových informací. V archívech NKVD se ale nenašla ani jedna zmínka, která by o jeho práci cokoli vypovídala.²²⁵

---

²²¹ Andrew & Mitrokhin, c. d., s. 84.

²²² Oba dva byli v budoucnu označeni za „pátého muže“ (Fisher, c. d., s. 36).

²²³ Modin, c. d., s. 139.

²²⁴ Velká část z toho, co poslali agenti *Magnificent Five*, zůstalo nedotčeno. V ústředí v Lubjance se totiž hromadilo nesčetné množství listin, jež neměl kdo překládat nebo číst. Proto museli úředníci vybírat ty „nejdůležitější“ – tedy ty, které se týkaly jednání proti Stalinovi. (Carter, c. d., s. 288).

²²⁵ Carter, c. d., s. 306.

Po odchodu z MI5 sloužil zejména jako prostředník mezi sovětskými kontaktními osobami a ostatními členy cambridgeské pětky, například v roce 1954, kdy se Philby pokoušel obnovit spojení s NKVD. Zdařilo se mu to právě díky pomoci Blunta. Sám by pravděpodobně nedokázal svůj kontakt najít, protože zástupci NKVD se v Londýně poměrně často střídali.²²⁶

Důležitější úkol na něj čekal krátce po zmizení Guye Burgesse a Donalda Macleana. MI5 jej vyslala do Burgessova příbytku, kde měl od Guyova (i svého) milence Jacka Hewita získat klíč od bytu, aby mohl být tajně prohledán.²²⁷ Blunt však stihl ještě před předáním klíčů byt „uklidit“ a zničit důkazy, které by mohly kohokoli z agentů v jeho okolí zkompromitovat. Údajně zde našel i telegram z USA, v němž Philby varoval Burgesse před přicházejícím nebezpečím plynoucím z vyšetřování v *Arlington Hall*. Přímé důkazy však opět chybí.²²⁸

---

²²⁶ Borovik, c. d., s. 305.

²²⁷ Blunt byl pro tento úkol vybrán z několika důvodů. Jako bývalý zaměstnanec měl stále důvěru MI5. Jeho známí a přátelé v MI5 navíc věděli o jeho vztahu k Burgessovi a Hewitovi. Blunt byl jediným, kdo mohl klíč získat, aniž by byla prozrazena účast MI5.

²²⁸ Modin, c. d., s. 212-213.

4 Ozvěny

Zmizením Donalda Macleana a Guye Burgesse z Velké Británie celá aféra začala. Diplomaté²²⁹ opustili zemi v pátek 25. května 1951. Na ministerstvo zahraničí se tato informace dostala teprve v pondělí 28. května, kdy na jeho sekretariát zavolala Melinda Macleanová a informovala, že její muž se o víkendu nevrátil domů. Mezi zaměstnanci se okamžitě objevilo množství spekulací. Část z nich se domnívala, že Burgess s Macleanem spolu odjeli někam na víkend a vzhledem k přílišné konzumaci alkoholu se nedokázali vrátit domů. Nejpravděpodobnějším místem jejich pobytu se zdála být Paříž, kde měl Maclean mnoho známostí z dob působení na pařížské ambasádě.²³⁰

Na ministerstvu zahraničí se zpočátku obávali, že „jejich muže“ někdo unesl, a mnozí měli dokonce za to, že již nejsou mezi živými. Jen MI5 měla podezření, že důvod jejich zmizení má poněkud komplikovanější důvody, a okamžitě zahájila vyšetřování. Nejprve se dotazovali Melindy, která však byla již v devátém měsíci těhotenství. Proto ji svými otázkami příliš nezatěžovali. Melinda vypověděla vše, co věděla o svém muži a o Rogeru Stylesovi; nedokázala pochopit, proč ji její manžel opustil v tak důležité chvíli. Celé její vystoupení však byla jen hra, která začala již dlouho předtím.²³¹

---

²²⁹ Tak byli později obecně označováni v tisku.

²³⁰ Connolly, c. d., s. 43.

²³¹ Melinda o Macleanově práci pro NKVD pravděpodobně věděla. Její výpověď měla spíše oba zmizelé diplomaty krýt. Fischer dokládá, že v dopise, který Donaldovi poslal krátce před narozením jejich dítěte, jej ujišťovala, že je na něho hrdá a že s jeho činy souhlasí (Fischer, c. d., s. 135-136).

4.1 Útěk Burgesse a Macleana

Modin ve svém díle tvrdí, že útěk Burgesse s Macleanem byl připraven již ve chvíli, kdy Burgess sloužil na washingtonském velvyslanectví. Podle jeho výpovědi se měl záměrně chovat tak, aby jej poslali zpět do Londýna, tedy předstírat, že se jeho chování vymyká kontrole. Dokonce i jeho epizoda s placením pokuty na cestě do Charlestonu byla údajně připravena s asistencí Philbyho den předem.²³² Jediným důvodem k takovému počínání bylo varování Donalda Macleana, protože Burgess a Philby byli jediná, kdo věděli o jeho podezření. Maclean v té době totiž neměl s centrem vůbec žádný kontakt.²³³

Ať již Modin mluví pravdu nebo ne, 7. května byl Burgess zpět v Londýně a v nejbližší možné chvíli kontaktoval Macleana, aby se sešli a záležitost probrali. Jako záminku k tomuto setkání samozřejmě uvedl zcela jiný důvod, neboť v té chvíli již bylo téměř jisté, že Macleanův telefon je odposloucháván. Nikomu nemohlo připadat divné, že se bývalý zaměstnanec washingtonského velvyslanectví schází s vedoucím amerického oddělení. Při společném obědu promysleli únikový plán a na nějaký čas se vrátili ke svým povinnostem.²³⁴

Burgess měl podle původního plánu Macleana na jeho cestě do Moskvy pouze doprovodit a po splnění úkolu se vrátit zpět. NKVD se totiž obávala, že Donald na tom není psychicky tak dobře, aby zvládl cestu absolvovat sám. Hlavní překážkou byla Melinda, která očekávala každým dnem narození dalšího potomka. Maclean se navíc stále nezbavil svých sklonnů k alkoholismu a ústředí mělo za to, že by při návštěvě Paříže neodolal pokušení navštívit některého ze svých starých známých. Tím by celou misi ohrozil, protože jakékoli zdržení by v tu chvíli mohlo být osudné.²³⁵

Největší strach z jejich odchodu měl Kim Philby. Kdyby Guy Burgess zmizel s Macleanem, vyšetřování by bezpochyby vedlo až k němu. Burgess svůj návrat s radostí slíbil. Sám do Moskvy odejít nechtěl. Jeho život a přátelé byli v Londýně a

---

²³² Modin, c. d., s. 197. Tuto myšlenku potvrzuje i Kim Philby ve svém autobiografickém díle. (Philby, c. d., s. 137).

²³³ Již od jeho pobytu v Káhiře.

²³⁴ Mather & Seaman, c. d., s. 59.

²³⁵ Borovik, c. d., s. 283.

Guy neměl důvod se toho všeho vzdát. O jeho prosovětských aktivitách neměl nikdo tušení.

Ráno 25. května vypadalo jako každé jiné. Burgess vstal okolo osmé a začal se pomalu chystat na plánovanou cestu výletní lodí, již měl domluvenu se svým novým přítelem Bernardem Millerem.²³⁶ Lístky zakoupili již předchozího dne. V 10 hodin zazvonil telefon. Zvedl jej Hewit a ihned předal sluchátko Burgessovi se slovy, že volá kdosi z USA.²³⁷ Guye telefonát značně rozrušil. Krátce na to se oblékl a odešel z bytu. Volajícím měl být údajně Kim Philby, který se díky své funkci ve Washingtonu dozvěděl, že Macleanův výslech je naplánován na příští týden.²³⁸

V 10,30 hodin Guy vyzvedl Millera v hotelu Green Park a společně se vydali do City. Další záznam hovoří až o jeho návštěvě Welbeck Motors v Crawford Street, kde si Burgess kolem druhé odpolední vypůjčil na víkend automobil. Místo své adresy udal jako bydliště *Reform Club*.²³⁹ Asi v pět odpoledne se rozloučil s Bernardem Millerem se slovy, že mu okolo půl osmé zavolá. K večeru se ještě zastavil v *Reform Clubu* a sháněl zde mapu severní Anglie (zřejmě opět proto, aby zmátl budoucí vyšetřování). Pak se vydal směrem k Tatsfieldu.²⁴⁰

Na zpáteční cestě jej již doprovázel Donald Maclean. Není jisté, jaký způsob dopravy zvolili. Je možné, že Burgess přijel do Tatsfieldu vlakem stejně jako Maclean a stejným způsobem odjeli večer i zpět do Londýna, kde přesedli do automobilu. Zvážíme-li ale skutečnost, že Southampton, odkud odplouvala jejich loď, je od Tatsfieldu vzdálen téměř 100 mil a Burgess s Macleanem měli na cestu jen asi 3 hodiny, je tato možnost nereálná. Bylo by navíc zbytečné, aby se oba vraceli do Londýna. Pravděpodobnější se jeví teorie, že Burgess nechal auto zaparkované u nádraží ve Woldinghamu, k němuž se po večeri nechali Watsonem odvézt.

---

²³⁶ S Millerem se setkal na lodi při cestě z USA do Británie.

²³⁷ Mather & Seaman, c. d., s. 60.

²³⁸ Sutherland, c. d., s. 100. Robert Cecil však dokládá, že o cestě muselo být rozhodnuto minimálně jeden den předem. Vstupenky na výletní loď, které Burgess koupil 24. května byly sice koupené na Millerovo jméno, ten však popřel jakýkoli plán jet s Guyem do Francie, z níž se teprve nedávno vrátil. Je tedy zřejmé, že Millerovo jméno mělo sloužit jen jako krytí. (Cecil, c. d., s. 138).

²³⁹ Fisher, c. d., s. 122-123.

²⁴⁰ Mather & Seaman, c. d., s. 65.

Do Southamptonu přijeli několik minut před půlnocí. Výletní loď *Falaise* do francouzského přístavu St. Malo již byla připravena vyplout. Burgess s Macleanem nastoupili na palubu jako poslední. Jeden z námořníků na dvojici ještě stihl zavolat, co hodlají udělat se zaparkovaným autem. Burgess na to odpověděl: „V pondělí jsme zpátky!“²⁴¹

Ani jeden již na britskou půdu nikdy nevstročil. Guy Burgess byl po celou dobu přesvědčen, že splní svou misi a vrátí se zpět do Londýna. Představitelé sovětské tajné služby však měli jinou představu. Po roce 1950 byl pro jejich potřeby již nepoužitelný. Přitahoval k sobě mnoho pozornosti a po eskapádách, které zavinily jeho propuštění z Washingtonu, neměl šanci získat pro ně v rámci státní správy zajímavý post.²⁴² Donald Macleana o dva roky později následovala do Sovětského svazu i jeho žena s dětmi.

Cesta Macleana a Burgesse pokračovala ze Southamptonu do francouzského přístavu St. Malo.²⁴³ Odtud odjeli taxíkem do blízkého Rennes, kde pravděpodobně chytili nejbližší vlak do Paříže.²⁴⁴ Další stopu zanechali na československém konzulátu ve švýcarském Bernu. Úředníci zde dvěma Britům vydávali vízum do Československa. Pak byli spatřeni ještě v Curychu a v Praze.²⁴⁵

---

²⁴¹ Cecil, c. d., s. 143.

²⁴² TREVOR-ROPER, Hugh, *The Philby affair: Espionage, Treason and Secret Services*, London: William Kimber & co. LTD, 1968, s. 46, nebo Boyle, c. d., s. 377. Thomas Dribergovi, který vedl s Burgessem rozhovor v roce 1956, Burgess údajně řekl, že se rozhodl sám. V té době však ještě oba popírali jakoukoli špionáž a nikde neexistovaly důkazy o opaku. Proto je pravděpodobnější, že Driberg pouze interpretoval Burgesovu lež (Driberg, c. d., s. 95).

²⁴³ Již v této chvíli se svědectví liší. Jeden ze svědků vypověděl, že při příjezdu do přístavu silně pršelo a jedinými pasažéry, kteří opustili loď, byli právě tito dva angličtí gentlemani. Jiné svědectví však mluví o tom, že Burgess s Macleanem z paluby odcházeli jako poslední (Fischer, c. d., s. 127).

²⁴⁴ Ve vlaku údajně zůstala ležet fotka D. Macleana, což je považováno za důkaz, že tímto vlakem jeli. Je však možné, že zde byla ponechána záměrně další osobou, aby vyšetřování zmátla.

²⁴⁵ Purdy & Sutherland, c. d., s. 138-140.

4.2 Třetí a čtvrtý muž

4.2.1 Dva pokusy odhalit „třetího muže“

Krátce po zmizení Burgesse a Macleana byl Kim Philby v rámci vyšetřování povolán zpět do Londýna. Mezi podezřelé se dostal díky vztahu s Burgessem, zejména vzhledem k jejich společnému působení v USA, kdy Philby svého přítele ochotně ubytoval ve svém domě. Ihned po příjezdu z Washingtonu jej MI5 podrobila prvnímu výslechu. Tazatelem byl Dick White, v té době nejvyšší představitel bezpečnostní služby. Philby odolával několik hodin náporu otázek ohledně svého vztahu k Burgessovi, jejich komunistické činnosti na cambridgeské univerzitě a podobně.²⁴⁶

Philby také musel bezprostředně po příjezdu odevzdat cestovní pas, čímž si bezpečnostní služba zajistila, že po celou dobu vyšetřování neopustí zemi. SIS jej navíc požádala o rezignaci.²⁴⁷ Philbyho se snažili zlomit celkem tři vyšetřovatelé. Každý zvolil jinou taktiku. Neuspěl však ani výbušný a nepříjemný Helenus Milmo, ani William Skadron, jenž donutil k přiznání Klause Fuchse. Philby dokázal na každou otázku najít vždy takovou odpověď, aby nepoškodila jeho ani NKVD.

Poté se nějakou dobu snažil najít jinou práci. S pověstí, která jej nesmazatelně spojila s uprchlými diplomaty, to nebylo snadné. Znovu zkusil štěstí v novinářině. Na čas se stal také obchodníkem v jedné firmě na Liverpool Street. Ta však zanedlouho zbankrotovala a Philby se opět vrátil k novinářině na volné noze.²⁴⁸

V říjnu 1955 přišel další z životních zlomů Kima Philbyho. Poprvé byl veřejně označen za „třetího muže“ cambridgeského špionážního uskupení. Jeden z poslanců, plukovník Marcus Lipton, vznesl na parlamentním zasedání otázku na předsedu vlády, je-li „nadále ochoten pokračovat v krytí pochybné činnosti třetího muže Philbyho“.²⁴⁹ Ještě ten večer vyšel článek v *Evening Standard*²⁵⁰ a následujícího dne se objevil v

---

²⁴⁶ Philby, c. d., s. 146.

²⁴⁷ Sutherland, c. d., s. 101. Při rozhovoru s Borovikem však Philby prohlásil, že rezignaci nabídl sám (Borovik, c. d., s. 288).

²⁴⁸ Borovik, c. d., s. 303-304.

²⁴⁹ Philby, c. d., s. 155, srov. Mather & Seaman, c. d., s. 152.

²⁵⁰ *Evening Standard*, October 25th, 1955.

ostatních britských médiích. Philbyho čekala další řada výsledků bez výsledku a Lipton byl nakonec donucen se za celou událost v parlamentu veřejně omluvit.²⁵¹

Následujícího roku Kimovi zavolal jeho starý přítel z SIS Nicholas Elliot a nabídl mu novou práci. Měl odjet do Bejrútu a působit zde jako tajný agent. Aby skryl pravý důvod svého pobytu, stal se opět nezávislým novinářem pro *Observer* a *Economist*. Získávání informací o situaci na Středním východě byla pro zkušeného novináře jednoduchá záležitost. Pro Kima Philbyho nastalo poslední období jeho tajného poslání.

S Philbyho pobytem v Bejrútu získala nový zdroj informací nejen Velká Británie. Od roku 1958 začal znovu pracovat pro Sovětský svaz. Agent Petruchov vyhledal Kima v jeho provizorní kanceláři v hotelu *Normandy Hotel* a stal se jeho posledním prostředníkem pro styk s KGB. Kromě funkce zpravodaje se zabýval také hledáním a najímáním nových agentů. Práce pro Sověty však nebyla jednoduchá, protože Philby zůstával pod neustálým dohledem SIS.²⁵²

Philby prožil v Bejrútu téměř pět spokojených let. Mohl se často setkávat s otcem a dokonce se znovu oženil. Teprve koncem roku 1960 se v Bejrútu znovu objevil Nicolas Elliot, představitel SIS v Bejrútu. SIS po celou dobu Kimova působení na Středním východě pravděpodobně jen čekala na to, až udělá nějakou chybu. Zatím se však nic nedělo. Elliot ho přijel pověřit novými úkoly a funkcemi, pravděpodobně i proto, aby zvýšil riziko Philbyho „uklouznutí“.

Materiál týkající se případu „třetího muže“ se rozšiřoval. Přicházely stále další výpovědi, které směřovaly k novým důkazům. V prosinci 1961 se v Helsinkách objevil bývalý agent KGB Anatolij Golicyn a zástupcům CIA podal rozsáhlou výpověď o činnosti ruské rozvědky v Evropě. Jeho informace se týkaly i Philbyho, jenž se sovětskou rozvědkou udržoval dlouhodobou spolupráci. Pocházely však „z druhé ruky“, a proto nemohly být zatím použity jako přímý důkaz Philbyho zrady.²⁵³

---

²⁵¹ *Daily Mail*, October 26, 1955.

²⁵² Borovik, c. d., s. 336-343.

²⁵³ WEST, Nigel, *Molehunt The full story of the Soviet spy in MI5*, London: Weidenfeld & Nicolson, 1987, s. 2.

V roce 1962 se objevila další výpověď, jež přinesla nový důkaz o Philbyho podvrtné činnosti. Na oslavě, kterou pořádala MI5, se Lord Rotschild setkal s dlouholetou přítelkyní Kima Philbyho Florou Solomonovou. Ta mu vyprávěla příhodu, kdy za ní Kim přišel a navrhl jí, aby se k němu připojila v důležité mírové práci, což údajně znamenalo jediné – chtěl ji najmout do služeb KGB. Rotschild věděl, že Philby je podezřelý z protibritské činnosti a rozhodl se informaci ihned předat tehdejšímu šéfovi SIS Dicku Whiteovi.²⁵⁴

SIS si dala práci s opakovaným prošetřením výpovědí některých bývalých sovětských agentů. Jedinou důležitou informaci však našla ve výpovědi Waltera Krivického. Krivický při výslechu hovořil o dalším agentovi - „mladém anglickém novináři, který byl v průběhu války [myšlena španělská občanská válka – pozn. K. S.] poslán do Španělska“.²⁵⁵ Detektivové tajné služby si tuto informaci snadno spojili s Philbyho působením ve Španělsku během 30. let.

V lednu 1963 přijel do Bejrútu znovu Nicholas Elliot. Na schůzce Philbymu oznámil, že SIS má důkazy o jeho práci pro KGB do roku 1949.²⁵⁶ Philby nic nepopřel. Nakonec podepsal Elliotovi narychlo sepsané doznání a dohodli se na dalším setkání. Philbymu bylo jasné, že z této situace vede jen jedna cesta.²⁵⁷

Ve středu 23. ledna si Kim Philby domluvil se svou ženou Eleanor večeři u svých přátel, manželů Balfour-Paulových. Odpoledne odešel na schůzku se slovy, že se vrátí domů kolem šesté. O hodinu později zazvonil v bytě telefon. Volal Kim, že se trochu opozdí. Vzkázal Eleanor, že se sejdou večer v osm u Balfour-Paulových. Ten večer se však již neobjevil.²⁵⁸

Když se nevrátil ani ráno, rozhodla se Eleanor zavolat pomoc. Kontaktovala nejprve ambasádu včetně Nicholase Elliota. Společně se zástupci velvyslanectví obvolali nejprve nemocnice a letiště, avšak bez výsledku. Teprve 25. ledna oznámila Eleanor novinku o zprávě od manžela. Stálo v ní, že je na služební cestě, avšak

---

²⁵⁴ West, c. d., s. 2-3.

²⁵⁵ Newton, c. d., s. 28.

²⁵⁶ Elliot a mnoho dalších, kteří Philbyho znali v dobách jeho práce pro SIS, bylo přesvědčeno, že po roce 1949 se špionážní činností přestal. Po jeho útěku byli někteří z nich označeni za viníky selhání vyšetřování a museli své funkce opustit.

²⁵⁷ Boyle, c. d., s. 438.

²⁵⁸ PHILBY, Eleanor, *Kim Philby: the spy I loved*, London: Hamish Hamilton, 1968, s. 2-3.

neprozradil kde. Elliot se trochu uklidnil. U novinářského povolání bylo celkem běžné, když reportéra náhle odvolali na několik dní do zahraničí. Dne 2. února přišel další telegram, tentokrát z Káhiry.²⁵⁹

Philby se neobjevil ani v následujících dnech. Eleanor ochotně spolupracovala se zástupci ambasády i s ministerstvem zahraničí a vypověděla všechno, co o Kimovi věděla. Teprve v červenci britská vláda připustila, že Philby je pravděpodobně v Moskvě. Eleanor se k němu připojila o dva měsíce později.²⁶⁰

4.2.1.1 Čtvrtý muž nalezen v královském paláci

Jedním z hlavních důvodů, proč na Anthonyho Blunta padlo podezření, že se podílel na činnosti cambridgeského špionážního uskupení, bylo jeho blízké přátelství s Guyem Burgessem. Detektivové pověřeni jeho případem brzy nabyli přesvědčení, že jejich zmizení přinejmenším napomáhal. Novinář a životopisec Andrew Boyle, jenž svou knihou *The Climate of Treason* odhalil identitu čtvrtého muže, však ve svém díle vyjadřuje pochybnost nad tím, zda Blunt vůbec o jejich plánu odjet ze země věděl. Podle výpovědí jejich přátel se Guy s Anthonym domluvili, že se sejdou v úterý 30. května v *Reform klubu*, a Anthony zde údajně ve smluvenou hodinu opravdu čekal.²⁶¹ Je však také možné, že se jednalo o promyšlenou „zástěrku“, která jej měla vyvést z podezření.²⁶²

Krátce po odchodu Burgesse a Macleana ústředí Blunta stejně jako ostatní vyzvalo, aby odešel do „bezpečí“ do Moskvy. Všichni podezřelí totiž byli podrobováni četným a dlouhým výslechům a v NKVD se obávali, že někdo z nich prozradí jejich společné tajemství. Anthony ale odmítl. Věděl, že patří do Londýna a že v Moskvě by neměl takové možnosti dělat svou práci. Rozhodl se proto zůstat navzdory tomu, že musel čelit vyšetřovatelům.²⁶³

Po útěku Philbyho v lednu 1963 a jeho objevení se v Moskvě začala vyšetřování nanovo. MI5 konečně držela v rukou důkaz o jeho špionáži, pocházející z USA od

---

²⁵⁹ *The National Archives, London – Kew*, FO 953/2165.

²⁶⁰ Borovik, c. d., s. 359.

²⁶¹ Boyle, c. d., s. 385.

²⁶² Fischer uvádí, že Jack Hewit hned druhý den po Burgessově zmizení volal Anthonymu Bluntovi, zda o Guyovi nemá nějaké informace (Fischer, c. d., s. 129).

²⁶³ Modin, c. d., s. 216. Během let 1951-1964 byl oficiálně vyslýchán jedenáctkrát.

Michaela Straighta. Ten však zůstal po dlouhou dobu jediným, k němuž se MI5 dostala.²⁶⁴ Nedostatek důkazů byl jedním z důvodů, proč MI5 nezačala s Bluntem soud. Obávala se skandálu, jenž by mohl vzniknout, pokud by soud rozhodl o jeho nevině. Nabídla mu proto beztrestnost výměnou za plné doznání. Blunt návrh přijal. Spisovatel Douglas Sutherland je přesvědčen, že tato nabídka byla jen způsobem, jak celou aféru okolo Blunta „zamést pod koberec“.²⁶⁵

---

²⁶⁴ Carter, c. d., s. 443-446.

²⁶⁵ Sutherland, c. d., s. 155.

4.3 Ohlasy

Největší honba za odhalením tajemství zmizelých diplomatů probíhala v médiích. První zprávy vyšly v *Daily Express* teprve 7. června 1951 – do té doby veřejnost nic netušila.²⁶⁶ Zprávy byly mlhavé. Ani novináři nebyli s to dozvědět se detaily jejich úniku. Domnívali se sice, že hledání diplomaté jsou na cestě do Moskvy, avšak nemohli své domněnky nijak dokázat. Od toho dne se jména Burgess a Maclean objevovala v britských novinách každodenně ještě několik měsíců. Noviny se doslova předháněly, kdo z nich jako první zjistí nové informace a bude je moci nabídnout svým čtenářům. Jedním z předních deníků, který se případem zabýval, byl *Daily Mail*. Do britské společnosti vnesl vlnu zděšení, když přinesl zprávy o Macleanově znalosti podrobností atomového výzkumu.²⁶⁷

V dubnu roku 1954 se na britském velvyslanectví v australské Canbeře objevily nové důkazy. Pocházely od dvou bývalých sovětských agentů, kteří zde pracovali. Vladimír a Jevdokia Petrovovi svou výpověď potvrdili, že Burgess s Macleanem byli po dlouhou dobu ruskými agenty, pracujícími pro Sovětský svaz již od svých univerzitních let.²⁶⁸

Dalším zlomovým okamžikem byl rok 1955. Teprve tehdy se Británie dozvěděla, že Burgess s Macleanem žijí v Sovětském svazu. Zjistil to jeden z reportérů deníku *Daily Express* žijící v Bělehradě, který tuto zprávu okamžitě poslal do redakce v Londýně.²⁶⁹ Novinka se rychle rozšířila na veřejnost. Mnohé deníky i jejich čtenáři dávali celou aféru za vinu ministerstvu zahraničí. Nejvíce se podívovali nad tím, jak se do tajných služeb mohli tito dva komunisté dostat.

Ještě téhož roku byl jako odpověď na vzniklou paniku vydán oficiální dokument ministerstva zahraničí (*White Paper*), v němž ministerstvo shrnulo všechny známé údaje k případu a snažilo se obhájit svůj postup ve vyšetřování. Tato zpráva například vysvětluje, proč Macleanův dům nebyl prohledán v době, kdy na něj padlo podezření, a

---

²⁶⁶ *Daily Express*, June 7, 1951.

²⁶⁷ *Daily Mail*, July 17, 1951.

²⁶⁸ West, c. d., s. I.

²⁶⁹ Mather & Seaman, c. d., s. 132.

proč nebyl po celou dobu vyslýchán (ministerstvo se obávalo, že by podezřelého pouze upozornili na probíhající vyšetřování, ale v tu chvíli mu ještě nemohli nic dokázat).²⁷⁰

Krátce poté se Maclean a Burgess poprvé od svého zmizení objevili na veřejnosti. Svolali pro několik vybraných periodik²⁷¹ tiskovou konferenci v moskevském hotelu Nacional přímo naproti Kremlu. Po zodpovězení několika málo otázek předali novinářům prohlášení, v němž jakoukoli spolupráci s KGB popírali. Tvrdili, že do Ruska odjeli z ideologických důvodů – nesouhlasili s kapitalistickým režimem vládnoucím ve Velké Británii a USA a s jejich politikou namířenou proti Sovětskému svazu.²⁷² Podle historika moderních dějin Hughu Trevor-Ropera nelze autorství připsat ani jednomu – původně snad měl být napsán v ruštině s „překladem do angličtiny, který, soudě podle stylu, nemohl být sepsán ani jedním z nich“.²⁷³ Pravděpodobně se tedy jednalo o práci někoho z KGB.

---

²⁷⁰ *Report concerning the disappearance of two former Foreign Office officials*. Presented by the Secretary of State for Foreign Affairs to Parliament by command of Her Majesty, London: Her Majesty's Stationary Office, 23rd September 1955. (*The National Archives, London – Kew*, CAB 21/3878).

²⁷¹ Byli zde zástupci týdeníku *Sunday Times*, Reuters agentury, deníku *Pravda* a agentury *Tass*. (Driberg, c. d., s. 1-3).

²⁷² *The full text of the statement issued in Moscow on Saturday, February 11th, 1956, by Guy Burgess and Donald Maclean*. in: DRIERG, Thomas, *Guy Burgess: A portrait with background*. London: Weidenfeld & Nicolson, 1956, s. 121-124.

²⁷³ Trevor-Roper, c. d., s. 89.

4.4 Oddělené životy

Burgess našel krátce po příjezdu do Moskvy zaměstnání v překladatelském centru, kde vybíral knihy vhodné pro přeložení do ruštiny.²⁷⁴ Nebyl příliš šťastný. Již nepatřil k elitě, jak tomu bylo v Londýně. Nezajímala ho ruská hudba ani literatura. Nikdy se ani neobtěžoval naučit jejich jazyk. Ze všeho nejvíce mu chyběly londýnské kluby a v nich plno přátel, kteří byli vždy ochotni pít až do rána.

Od chvíle, kdy přijel do Ruska, se jeho zdraví zhoršovalo. Nebylo se čemu divit. Obrovské množství alkoholu, které během života vypil v kombinaci s léky na nespavost, mu zničilo nejen játra, ale i další orgány. V roce 1961 skončil v nemocnici s kornatěním tepen. Na čas přestal kouřit, ale krátce na to jej postihl infarkt. Od té chvíle se stal téměř nesamostatným. Ztratil vůli k životu a vrátil se znovu k alkoholu a kouření. Dne 30. srpna 1963 zemřel ve spánku v nemocnici, opuštěný a zapomenutý. Jeho prach byl odvezen zpět do Londýna, kde jej v rodinném hrobě pohřbila jeho matka.²⁷⁵

Donald Maclean Burgesse od společného útěku příliš často nenavštěvoval. Žil svůj vlastní život s manželkou a dětmi. Od KGB získali byt a určitá privilegia, jimž se těšili například někteří straníci.²⁷⁶ Sehnal si i práci jako překladatel ruských děl do angličtiny. Stal se redaktorem *International Affairs*, anglicky psaného politického měsíčníku. Svého odchodu na východ prý nikdy s manželkou nelitovali.²⁷⁷

Od chvíle, kdy do Sovětského svazu přijel Kim Philby a jeho žena Eleanor, trávili většinu času společně. V roce 1964 se však vztah mezi Melindou a Donaldem výrazně zhoršil. Příčinou byl začínající milenecký vztah Melindy s Philbym. Jejich aféra vydržela dlouhých sedm let.

Philbymu se v Moskvě dostalo všeho potřebného. Získal snadno práci, byt i sovětský pas. S Burgessem se již nikdy nesetkal. Nezúčastnil se dokonce ani jeho pohřbu. Prý mu zazlíval útěk, který ohrozil Philbyho kariéru nejen v britských tajných službách, ale i v KGB. Jeho život se ale příliš nezměnil. Občas navštěvoval

---

²⁷⁴ *Sunday Telegraph*, April 22, 1962.

²⁷⁵ Fischer, c. d., s. 217.

²⁷⁶ Jednalo se hlavně o privilegia k nákupu některého zboží, zejména v SSSR těžce dostupných potravin.

²⁷⁷ Fischer, c. d., s. 220.

diplomatické večírky, dvakrát se dokonce znovu oženil.²⁷⁸ V roce 1968 s pomocí přítele Grahama Greena vydal autobiografii „Moje tichá válka“, v níž chtěl čtenářům osvětlit své počínání i rozhodnutí přidat se na stranu komunismu. Většinu tajemství si však nechal pro sebe. Zemřel v Moskvě roku 1988.

Anthony Blunt zůstal jako jediný do konce života ve Velké Británii. Po přiznání v roce 1964 byl nějakou dobu vláčen tiskem a hanoben jako zrádce. Jeho přátelé z uměleckých kruhů jej však podpořili. Udržel si své pracovní místo na *Courtauld Institute* a dále se věnoval psaní knih o umění. Teprve v roce 1979 byl Margaret Thatcherovou veřejně prohlášen za agenta SSSR a zbaven rytířského titulu.²⁷⁹

---

²⁷⁸ Philby, Eleanor, c. d, s. 22-48.

²⁷⁹ Penrose & Freeman, c. d., s. 503-504.

5 Závěr

Období mezi dvěma světovými válkami mělo pro všechny země Evropy několik společných znaků. Jedním z nich byla snaha o hospodářskou obnovu ekonomik postižených válkou, s níž souvisela i výrazná politizace společnosti, způsobená potřebou pochopit a ovlivnit budoucí směřování rozvoje země. Za těchto podmínek se na univerzitě v Cambridgi setkali čtyři mladí muži, kteří se postupem času stali obhájci marxistické ideologie. Jejich obdiv k marxismu je dovedl až ke spolupráci s ruskou výzvědnou organizací KGB, v jejíchž službách setrvali po většinu života.

Jejich vůle ke spolupráci s komunistickým režimem byla podmíněna hned několika faktory. Jedním z nich (a patrně tím nevýznamnějším) byly světové politické a společenské trendy a politizace společnosti nejen ve Velké Británii. V některých případech sehrála velkou roli také rodina (což se týká především Kima Philbyho) a přátelé (to je případ Anthonyho Blunta, který přešel na stranu komunismu silně ovlivněn náklonností ke Guyi Burgessovi). Nezanedbatelně se zde projevila i jejich zvýšená citlivost vůči sociálním problémům, umocněná navíc změnou společenského složení Cambridgeské univerzity, kde se během 30. let objevili představitelé dělnické třídy.

Zaměstnání v britských tajných službách, jehož všichni z cambridgeského špionážního kruhu dosáhli, se stalo klíčovým momentem jejich životů, neboť umožnilo (a v pozdější době spíše usnadňovalo) jejich práci pro Sovětský svaz. Brzy se pro Rusko stali nejdůležitějším zdrojem informací týkajících se nejen politiky Velké Británie a jejich kolonií, ale v neposlední řadě také USA, včetně supertajného projektu *Manhattan*.

Může se zdát nepochopitelné, že britské vládní organizace vpustily do svých řad téměř bez většího zaváhání přesvědčené komunisty. Pokud však přihlédneme k souvislostem, jejich postup již nevypadá tak pochybně. Ve 30. letech se Británie navzdory politice *appeasementu* obávala zejména fašistické hrozby a levicovým hnutím, která zde nikdy nezískala příliš velký význam, nevěnovala téměř žádnou pozornost. Levicové tendence mladých absolventů Cambridgeské univerzity tak považovala za pouhou mladickou nerozvážnost, jež v budoucnu často pominula a nemohla tajné mise nijak ohrozit.

Působení cambridgeského špionážního celku však mohlo mít fatální dopad na průběh studené války. Je bohužel dost nejisté, jaké informace a v jakém množství se díky nim dostaly do rukou Sovětského svazu. I tak lze konstatovat, že jejich spolupráce s KGB sehrála důležitou roli. Zejména v případech Kima Philbyho a Donalda Macleana nemůže být pochyb, že jejich pozice ve vládních složkách a informace, k nimž měli přístup, se staly pro Sovětský svaz významnými „pákami“ k ovládnutí mezinárodní politiky. V kombinaci s výsledky práce ostatních prosovětských špiónů po celém světě pomáhaly Stalinově vládě připravovat cestu k zasazení „smrtelné rány“ západnímu světu.

Konfliktů, v nichž se projevovala agrese studené války, postupně přibývalo, a cambridgeští informátoři nemohli zajistit ruské rozvědce přísun zpráv z celého světa. Zanedlouho byla jejich aktivita předčasně ukončena. Jeden z agentů byl odhalen a celá skupina se ocitla v ohrožení. Ve chvíli, kdy se situace již nedala zachránit, musela zasáhnout KGB a dostat své pracovníky do bezpečí.

I přes to, že špionáž je komplikovaným tématem historického bádání, protože skýtá mnohá temná zákoutí, do nichž nelze nahlédnout bez zvláštních povolení, věřím, že tato práce bude znamenat přínos pro budoucí zájemce o tuto tematiku. Vzhledem k velkému množství dostupných materiálů, především pak monografií, které se od sebe značně liší hlavně faktograficky, bylo poměrně nesnadné rozpoznat pravdivé informace od dat historicky nepřesných či tendenčních. Jejich srovnávání však představuje pro badatele velmi cennou zkušenost. Tato práce sice neposkytuje detailní popis veškerých událostí, které s cambridgeskou špionážní aférou souvisely, snaží se však všechny informace podávat objektivně a co nejpřesněji. V tom také spočívá její nejvyšší hodnota.

6 Prameny a literatura

Knižní publikace

1. ALDRICH, Richard J., *Espionage, security, and intelligence in Britain, 1945-1970*, Manchester: Manchester University Press, 1998
2. ANDREW, Christopher – MITROKHIN, Vasili, *The Mitrokhin archive: KGB in Europe and the West*, London: Allen Lane, 1999-2005
3. BOROVIK, Genrikh, *The Philby files: the secret life of the master spy - KGB archives revealed*, London: Little, Brown, 1994
4. BOYLE, Andrew, *The fourth man: the definitive account of Kim Philby, Guy Burgess, and Donald Maclean and who recruited them to spy for Russia*, New York: Dial Press, 1979
5. BOYLE, Andrew, *The climate of treason: Five who spied for Russia*, London: Hutchinson & co., 1979
6. BROWN, Anthony Cave, *Treason in the blood: H. St. John Philby, Kim Philby and the spy case of the century*, London: Hale, 1995
7. CARTER, Miranda, *Anthony Blunt: his lives*, London, Pan Books, 2002
8. CECIL, Robert, *A divided life: a biography of Donald Maclean*, London: Coronet, 1990
9. CONNOLLY, Cyril, *The missing diplomats*, London: Queen Anne Press, 1952
10. COOKRIDGE, Edward Henry, *The third man: the truth about 'Kim' Philby, double agent*, London: Barker, 1968
11. DAUNTON, Martin, *Wealth and Welfare: An Economic and Social History of Britain 1851-1951*, New York: Oxford University Press, 2007
12. DAVIES, Norman, *Ostrovy: dějiny*, Praha: Jiří Buchal – BB art, 2003
13. DRIBERG, Thomas, *Guy Burgess: a portrait with background*, London: Weidenfeld & Nicolson, 1956
14. FISHER, John, *Burgess and Maclean: a new look at the Foreign Office spies*, London: Hale, 1977
15. HAMRICK, S. J., *Deceiving the deceivers: Kim Philby, Donald Maclean and Guy Burgess*, London: Yale University Press, 2004

16. HARRISON E. D. R., *Some reflections on Kim Philby's My silent war as a historical source*, Salford: University of Salford, Department of Politics and Contemporary History, 1993
17. JUDD, Denis, *Impérium: britská imperiální zkušenost od roku 1765 do současnosti*, Praha: BB art, 1999
18. MATHER, John Sidney – SEAMAN, Donald, *The great spy scandal*, London: Daily Express 1955
19. MAUROIS, André, *Dějiny Anglie*, Praha: Nakladatelství Lidové Noviny, 1995
20. McKIBBIN, Ross, *Classes and Cultures: England 1918-1951*, New York: Oxford University Press, 1998
21. MODIN, Yuri, *My five Cambridge friends*, London: Headline, 1994
22. MOOREHEAD, Alan, *The Traitors: The double life of Fuchs, Pontecorvo, and Nunn May*, London: Hamish Hamilton, 1952
23. NEVILLE, Peter, *Hitler a appeasement: Britský pokus zabránit druhé světové válce*, Líbeznice: Víkend, 2008
24. NEWTON, Verne W., *The Cambridge spies: the untold story of Maclean, Philby, and Burgess in America*, Lanham: Madison books, 1991
25. PENROSE, Barrie – FREEMAN, Simon, *Conspiracy of silence: the secret life of Anthony Blunt*, London: Grafton, 1987
26. PHILBY, Eleanor, *Kim Philby: the spy I loved*, London: Hamish Hamilton, 1968
27. PHILBY, Kim, *Moje tichá válka*, Praha: Naše vojsko, 1971
28. PURDY, Anthony Charles – SUTHERLAND, Douglas, *Burgess and Maclean*, London: Secker & Warburg, 1963
29. SAGER, Peter, *Oxford and Cambridge: An Uncommon History*, London: Thames and Hudson, 2003
30. SEALE, Patrick Abram, *Philby: the long road to Moscow*, London: Hamilton, 1973
31. SINGER, Kurt D., *Gentlemen spies*, London: W. H. Allen, 1952
32. SUTHERLAND, Douglas, *The fourth man: the story of Blunt, Philby, Burgess and Maclean*, London: Arrow, 1980
33. TREVOR-ROPER, H. R., *The Philby Affair: Espionage, treason, and secret services*, London: William Kimber, 1968

34. TUMIS, Stanislav, *Postavení žen a „ženská otázka“ v pozdně viktoriánské a edwardiánské společnosti* [disertační práce], Praha 2008
35. WEST, Nigel, *Molehunt: The full story of the soviet spy in MI5*, London: Weidenfeld & Nicolson, 1987
36. WEST, Nigel, *The Faber book of espionage*, London: Faber & Faber, 1993

Časopisecké články, sborníky

37. KOVÁŘ, Martin – TUMIS, Stanislav, *Vzpomínka na pátý listopad. Ke čtyřstému výročí Spiknutí střelného prachu*, in: Historický obzor, ročník 16, číslo 11-12, listopad-prosinec 2005, s. 242-249
38. TUMIS, Stanislav – SOUKUP, Jaromír: *Cambridgeští špioni v čase studií. Příspěvek k výzkumu britského appeasementu ve třicátých letech 20. století*, in: Svět historie – Historikův svět, Sborník profesorů Robertu Kvačkovi, Liberec: Technická univerzita v Liberci 2007, s. 113-134
39. KOVÁŘ, Martin, *Generální stávka ve Velké Británii v roce 1926. Příspěvek k dějinám ostrovního státu mezi dvěma světovými válkami*, in: Svět historie – historikův svět. Sborník profesorů Robertu Kvačkovi. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007, s. 101-112.

Tisk

40. *Daily Express*, June 7, 1951
41. *Daily Express*, June 9, 1951
42. *Daily Express*, June 15, 1951
43. *Daily Mail*, July 17, 1951
44. *Daily Mail*, October 26, 1955
45. *Evening Standard*, October 25th, 1955.

Archivní materiály

- 46. *The National Archives, London – Kew*, FO 953/2165
- 47. *The National Archives, London – Kew*, T 326/1133
- 48. *The National Archives, London – Kew*, CAB 21/3878
- 49. *The National Archives, London – Kew*, FO 181/1154

Muzejní výstavy

- 50. Imperial war museum: "Secret War" exhibition – 21. 1. 2009. (Info: <http://london.iwm.org.uk/server/show/ConWebDoc.1448>) (15. 3. 2009)

Internet

- 51. *History: Origins* [online]. (citováno 12. března 2009) <http://www.mi5.gov.uk/output/origins.html>
- 52. *National Hunger March* [online itinerary], Last updated 11 January 2009 (citováno 21. března 2009) <http://www.wcml.org.uk/contents/protests-politics-and-campaigning-for-change/unemployment/1934-hunger-march/>
- 53. BENSON, Robert L., *Venona Story* [online], Distributed FREE by the National Security Agency. (citováno 5. dubna 2009) http://www.nsa.gov/about/_files/cryptologic_heritage/publications/coldwar/venona_story.pdf
- 54. *Development of the "G"--"HOMER" ["GOMER"] case (11th October 1951)* [online]. Posted: Jan 15, 2009 (citováno 5. dubna 2009) http://www.nsa.gov/public_info/declass/venona/oct_1951.shtml

7 Seznam příloh

- Příloha č. I. – Guy Burgess (zdroj:
http://www.bbc.co.uk/history/worldwars/coldwar/cambridge_spies_03.shtml)
- Příloha č. II. – Donald Maclean (zdroj:
http://www.bbc.co.uk/history/worldwars/coldwar/cambridge_spies_05.shtml)
- Příloha č. III. – Kim Philby (zdroj:
http://www.bbc.co.uk/history/worldwars/coldwar/cambridge_spies_04.shtml)
- Příloha č. IV. – Anthony Blunt (zdroj:
http://www.bbc.co.uk/history/worldwars/coldwar/cambridge_spies_02.shtml)
- Přílohy č. V, VI, VII, VIII – Prohlášení Burgesse a Macleana 1955 (zdroj:
DRIBERG, Thomas. *Guy Burgess: a portrait with background*. London:
Weidenfeld & Nicolson, 1956)
- Přílohy č. IX, X. - Ukázka z vyjádření Ministerstva zahraničí týkající se otázky
zmizení Guye Burgesse a Donalda Macleana (White Paper, 1955).
- Příloha č. XI. – titulní strana Daily Express, June 7, 1951
- Příloha č. XII. – titulní strana Daily Express, June 9, 1951